

**A MAGYAR KULTÚRA
EGYETEMESSÉGE ÉS JÖVENDŐJE**

**KONCEPCIÓ
AZ ÚJ BUDAPESTÉRT**

**ÉPÍTÉSZET
KÉPZŐMŰVÉS ZET**

ÉPÍTÉSZEK, MÉRNÖKÖK, KÉPZŐMŰVÉSZEK EGYESÜLETE (ÉMKE)

A MAGYAR KULTÚRA EGYETEMESSÉGE ÉS JÖVENDŐJE

KONCEPCIÓ AZ ÚJ BUDAPESTÉRT

ÉPÍTÉSZET KÉPZŐMŰVÉSZET

A közölt írásokat összeállították:

Fábián László író
Fajó János képzőművész
Kévés György építész

2009. november

ÉPÍTÉSZEK, MÉRNÖKÖK, KÉPZŐMŰVÉSZEK EGYESÜLETE (ÉMKE)

A MAGYAR KULTÚRA EGYETEMESSÉGE ÉS JÖVENDŐJE

„Amelyik nemzet fölényben akar lenni más
nemzetek fölött: hóherrá, vagy bohóccá válik.“

Weöres Sándor

Az **ÉPÍTÉSZET** a magyar kultúra és egyben az egyetemes kultúrának része, ahogyan az egyetemes kultúrából részesül a magyar kultúra (minden nemzeti kultúra); értékeit értelmezni csupán ebben a kontextusban érdemes. „...**nem elválni tőlük, hanem közējük állni**” – fogalmazta meg a programot világosan már Babits Mihály.

A *civilizatorikus ártalmak* kivédése, elkerülése

a **globalizmus** korában akkor (és csak akkor) lehetséges, ha az egyetemlegességhez markáns nemzeti vonásokkal gazdagított kultúrát hozunk létre. Ehhez szükséges:

*helyes viszony a tradícióhoz,
a provincializmus elkerülése,
divatáramlatok átszűrése hiteles értékrenden,
ideológiamentesség, depolitizálás,
az intézmények szakmai hitelessége,
civil szerveződések támogatása,
aktív nemzetközi kapcsolatrendszerek.*

Nyitottság, átjárhatóság a tudományos és a művészeti szellemi életben

- a) a bölcséleti alapozottság elmélyítése, általánossá tétele mind a természet- és társadalomtudományokban, mind a művészetekben
- b) szakmai és civil szervezetek nyitottsága
- c) a nyilvános fórumok szélesítése, a média megnyerése az ügynek
- d) együttműködés a legkülönbözőbb formákban és témákban
- e) az ökológiai gondolkodás népszerűsítése; a szellemi „környezetszennyezés” radikális csökkentése
- f) klikkrendszerek, klientúrák, a szellemi korrupció fölszámolása; a szakmai hitelesség biztosítása
- g) józan és egészséges, a jövő zálogául szolgáló kulturális cenzúra kialakítása
- h) az oktatás tartalmi (nem pusztán formai!) korszerűsítése

Mindezeket a kérdéseket, a velük kapcsolatban fölmerülő újabbakat, egyéb javaslatokat célszerű megvitatni mind a jelentősebb hivatalos (MTA, a két művészeti akadémia, szakmai szövetségek), mind pedig az elméleti munkát szorgalmazó civil központok bevonásával. Legfőlegb olyan értelemben lehet szó kulturális irányításról, amennyiben az az anyagi és szellemi erők megszervezését, a föladatakra koncentrációját szolgálja. A közpénzek ad hoc herdálása helyett céltudatos támogatási szisztémát lehet és kell kidolgozni.

Az oktatási rendszertől nem csak *ökonomikusabb*, de *hatékonyabb* működés várható el. A kettő szorosan összefügg; kiváltképpen, ha a felsőoktatási intézményeket szellemi műhelyeknek tekintjük, amelyek elérése alapos általános műveltséget, idegen nyelvi fölkészültséget, szakirányba indítást nyújtó középiskolákból történik, amelyekbe az általános iskolai képzés és nevelés készít föl. A számítógép, az internet kezelése nem cél, hanem eszköz; ennek megértetése bonyodalmas nevelési föladat. Viszont mindenképpen hangsúlyozandó a gyakorlatok, a kreativitás jelentősége; e nélkül nem létezik időálló szakmai fölkészülés.

A műveltséganyag meghatározása, amelyet tanítani kell, továbbra is a szakpedagógusok föladata; az irányelveken azonban olyan grémiumnak kell örködnie, amely az általános elveket, a jövődjö projekcióját képviseli.

Hangsúlyozandó a reál- és humánműveltség korszerű egyensúlya, viszont kihasználndók a mindkettőben rejlő nevelési lehetőségek. Kiváltképpen most, amikor az esztelen liberalizálódás hatására a közmédiümokban is teret nyert az ezotéria, a babonaság, a szélhámosság, a tudományoskodásnak tetsző divat, amelyek ellen csupán a hiteles ismeretek adhatnak védelmet. (A mediatisált hülyítés veszélye.) Széleskörű társadalmi ismeretek híján a demokrácia csupán szólam.

Humánkultúra, művészetek

Magától értetődik, a tudományok sokkal nyilvánvalóbban, alaposabban tagozódnak be az egyetemes gondolkodásba, mint a humaniorák, mivel ellenkező esetben újra meg újra a spanyolviasz fölfedezésének állapota állna elő. Úgy is fogalmazhatnánk: a reáltudományok eredményeit a nemzetközi tudományosság koordinátái között lehet és kell minősíteni. A magyar tudományosság rangot vívott ki magának, ezt a rangját tartani is látszik – a beszűkült lehetőségei ellenére. Ezen a téren azonban jelentősebb a globalizáció, a nagy nemzetközi kutatóközpontok jobb körülményeikkel elszívják a nemzeti erőket; másfelől azonban a közösen létre hozott eredmények ugyancsak sebesen globalizálódnak. A humánkultúrát inkább divathatások érik a globalizáció felől, amelyek gyakorta import-elméletek formájában is jelentkeznek. Nem pusztán nemzeti konvertálásukról kell gondoskodni, hanem gondosan át is kell szűrni őket azon az értékrenden, viszonylatrendszeren, amelyek a nemzeti kultúra laza kereteit alkotják. Újfént a bölcséleti gondolkodás kimunkálására, a fölkészült kritikára, az aktuális kulturális cenzúrára kell utalnunk.

A humánkultúra összessége – már csak tartalmi sajátosságainál fogva is – tágabb közönséget ér el, mint a reálkultúra összessége. Egyszerűen többen hallgatnak zenét, többen néznek műalkotásokat, olvasnak irodalmat, járnak színházba, látnak filmet, mint látogatnak – például – mikrobiológiai vagy részecske-fizikai előadásokat. A vele való találkozásokra szolgáló alkalmak is bőségesebbek, ami – persze – a mediatisáltsággal is összefügg.

Következésképpen ezeknek a területeknek a gondozása nagyobb felelősséget igényel. Goethe majd két évszázada igen pontosan fogalmazott: „**Az embereknek nem azt kell adni, amit kérnek, hanem amit kérniük kellene!**“

Mivel bizonyos értelemben minden művészeti alkotás lehetséges fogyasztási cikk is, az eltömegesedés, a tömegtermelés ezt a szférát sem kíméli.

A tömegember *tömegárút* fogyaszt, azt lehet a legkönnyebben a nyakába varrni. Az árútermelők pedig nyakába is varrják – a megfelelő csatornákon keresztül. Fintoroghatunk, de azt nem mondhatjuk, hogy ez nem része a kultúrának. Látnunk azt kell, hogy alacsony színvonalú része, amely ráadásul regresszív is: egy szerencsétlen állapotot tartósít. Mi több, kétszínű. Egyfelől undorral fordul el a nemzeti hagyomány progresszív vonulatától (lásd: stílustalanná hitványított falukép), másfelől mindattól, aminek befogadása szellemi munkát igényel (modern művészet).

A korszerű művészet ellen agitál a hagyományos emlékmű *szobrászat*, amely valójában nem más, mint a közpénzek leosztása egy nivótlan klientúrának. (Kőből lóhús, bronzszárnyakon egyensúlyozó turul, faragott faarcok.) forma helyett ideológiák. De rendkívül kártékonyak bizonyos tévécsatornák „alkalmi“ galériái, mint a giccs

népszerűsítői (Duna TV – Kívánságkosár). És akkor még nem esett szó a humánus, egészséges, környezet- és jövőbarát *tárgykultúráról*.

A *film* – a tévé „áldásos“ népszerűsítő időablása által – nem csupán a kommersz kizárólagos forgalmazásában mutatja az amerikai globalizáció terrorját, de a nemzeti filmgyártás mindinkább giccsre szakosodásában – olykor bírálhatatlannak kikiáltott témákat forszírozva (Sorstalanság, A napfény íze stb.)

Építészetünk szellemi színvonalát részint a banképítkezések átgondolatlan és hivalkodó anyag-tombolása, részint az újjgazdagok kifecamodott izlésvilága rombolja, húzza alá, és taszítja fényévnnyi távolságokra a modern eredményektől (lásd: a harmadik világ példamutató építészeti törekvései). Holott léteznek világszínvonalú eredmények (például: Kévés György Orczy-központja).

Sajnálatos, egyben riasztó, hogy a modern magyar *zene* világgraszoló preduktumai alig kapnak fórumot, arról nem beszélve, hogy a zenei nevelésben a Kodály-módszer ma jószerivel csak export értéket képvisel. A szórakoztató muzsikában pedig – úgy tetszik – semmilyen igényesség nem érvényesülhet.

Színházi életünk sokat színesedett. Mind a fővárosban, mind vidéken akadnak kiugró teljesítmények. Azon el lehetne gondolkodni, vajon nem szolgálná-e az előbbre lépést bizonyos profilírozás, amely eleve jelezné, melyik műhelytől miféle előadásokat várhat a néző. Lehet, hogy a Nemzeti Színház funkcióját is újra kéne gondolni – mint a nemzet intézményéét, ami műsorpolitikai következményekkel járna.

Az *irodalom* és a *könyvkiadás* mutatja egyfelől azt a pluralizmust, amit a rendszerváltoztatás eredményezett, ám mutatja másfelől az értékvesztést, a silány lektűr előretörését. Szembeötlő az is, hogy elképesztően merev modern kánonok rögzítenek egy olyan kirekesztő hierarchiát (a tradícióból is a kirekesztés szellemében válogat!), amely hovatovább éppenhogy avittasnak tetszik, nem szólva illuzórikus hamisságáról.

Ebből az inkább csak jelzésértékű felsorolásból ki kell tetszenie, hogy felelősen át kellene tekinteni kultúránk helyzetét. A rendszerváltoztatás utáni időből világossá lett, egyik politikai oldalnak sincsen valós képe kultúránkról, de víziója sem, hogy milyenek kéne lennie. A jobboldal nem engedheti meg magának, hogy továbbra is a liberális fölény érvényesüljön (tetszik/nem tetszik ők uralják a legfontosabb stratégiai pontokat a kultúrában), de – ha komolyan veszi magát – nem engedhet egy rosszul vagy csak szándékosan félre értelmezett „népi-nemzeti“ nyomásnak sem, amely ideológiai blöffre építve hamis értékrendet preferál, és mindössze klientúra árnyékban korrumpálja szellemi közéletünket.

Az is bizonyos, nem egyetlen vélekedés dogmatizálása kínálja a megoldást. Komoly, érvelő fórumra lenne szükség, amely felelős a magyar kultúra rangjáért, kész annak jövőbeni dimenzióit fölvezetni. Kész hiteles értékrendjét szavatolni, minden területén szakmailag segítségére lenni. Amikor a cenzúra szót használjuk, hatékony kritikát értünk rajta, miként a modern művészetszociológia. Egyértelműen szolgálatot és nem diktálást. Megújuló és megújító kultúra a cél, amely nem hódol be a történelem végéről halandzsázó rémképeknek. Ugyanakkor múltjának értékeit nem az önisméltés forrásaként fogja föl, mindössze innovációja alapjául. Miként az egyetemes kultúrát.

Ne szolgáljon a kultúra politikai lobbikat!

Korrupció mentes kultúrát! Korrupció mentes ÉPÍTÉSZET-et!

A kultúra – ökológia; az ökológia – kultúra! A szellem természete a természet szelleméért. Ekként korszerű.

Egyetemleges nemzeti kultúrát! Nem vagyunk hóhérok, de ne legyünk bohócok sem!

A szabadság kultúrája teremtheti meg a kultúra szabadságát.

Fábián László író
Díj-díjas művészeti író
a Film Színház Muzsika
majd az Új Magyarország napilap volt főszerkesztője

KONCEPCIÓ

A MAGYAR ÉPÍTÉSZET ÚJ STRATÉGIÁJÁHOZ

GLOBALIZÁCIÓ – LOKALIZÁCIÓ – ÉPÍTÉSZET – KÖZGAZDASÁG

Mit kell sürgősen tenni a magyar építészet és építésügy megmentéséért?

Mit sikeres jövője érdekében?

A nemzet stratégiájára épített magyar építészet új koncepcióját sürgősen meg kell alkotni, mert nemzetstratégia nélkül nincs magyar építészet, de magyar építészet nélkül sem létezhet a nemzet stratégiája.

A stratégia alapjai:
Képzés, oktatás
Szakmai érdekképviselő
Szakmagyakorlás
Hatósági munka

A múlt elemzése

A 10 éve létrehozott és ma is működő Építészet és Művészet Kévs Stúdió Galéria, majd ezt követően a közel négy éve alapított Építészek, Mérnökök, Képzőművészek Egyesülete keretén belül végzett tevékenység a múltra vonatkozó elemzésünk előzménye.

Előzmények

Ez évben lesz 10 éve, hogy az egykoron 12 évig sikeresen működő – később betiltott – Józsefvárosi Galéria nyomdokain létrehozott galériánk az – Építészet és Művészet Kévs Stúdió Galéria – aktív részvételével számos jeles és sikeres – hazai és külföldi – építészeti, képzőművészeti, zenei, irodalmi rendezvényeink mellett a magyar építészet és művészet helyzetével és jövőjével foglalkozó rendezvényt, vitaestet bonyolítottunk le.

Kezdődött a nemzetközi, elsősorban amerikai építészet által a 70-es évek végén elindított *posztmodern gondolat* és művek keletkezési okairól, új sztár építészek megjelenéséről és a posztmodern építészet gyors kimúlásáról szóló informálódással, ahol, mint ma is, és ezt fontos megjegyezni akkor is belejátszott többek között egy az építőiparban, főleg építőanyag iparban jelentkező *túltermelési válság!*

Más alkalomkor vitatkoztunk itt hazai építészetünk helyzetéről és jövőjéről, szakmánk több, mint **20 éve megszűnt valós érdekképviseléről**. Külföldi-amerikai, svájci, mexikói kollégák részvételével a Gazdasági Versenyhivatal bevonásával beszéltünk a céhek, kamarák korrumpálódása után egy új, szabad érdekképviselési rendszer megteremtéséről. Három éve pedig létre hoztuk és működtetjük az *Építészek, Mérnökök, Képzőművészek Egyesületét*, független érdekképviselőt.

Cégünk, a Kévés és Építésztársai Zrt. hivatalosan is több, mint 25 éve az iparhoz is közvetlenül kapcsolódó építész fővállalkozói irodát működtet – **tervezünk, generálkivitelezünk, üzemeltetünk** – és így építettünk meg saját erőből, magyar banki finanszírozás nélkül egy **15 milliárdos beruházást, az Orczy Forum városközpontot**.

Régóta terveztük az építészet és a művészetek nem esztétikai és nem is művészettörténeti, hanem elsősorban közgazdasági vetületeinek vizsgálatát.

Ezen terveinket felgyorsította a mára kialakult, de még „**egyre növekedő**” pénzügyi és gazdasági világválság. A helyzet jobb megértése érdekében az elmúlt fél évben (2008-2009) neves közgazdászok, jogászok – dr.Bogár László, dr.Bencze Izabella, dr.Csath Magdolna, Lóránt Károly, Varga István – tartottak előadásokat a Galériában. A sorozat záró rendezvényét dr.Bogár László, Lóránt Károly, Varga István részvételével a Magyar Rádió volt elnöke, Kondor Katalin vezényelte.

Vitatkoztunk többek között arról is, hogy valójában mit nevezünk magyar építészetnek, és azt kik és hogyan valósítják meg?

Beszéltünk róla, és jómagam nyilvánosan a médiában is sokszor kifogásoltam a **mai építészképzést a Műegyetemen**, ahol megítélésem szerint nem vérbeli építészeket képeznek. Sajnos, ilyen kollégák ma már szinte nem is léteznek. Olyan kollegákat ma már nem is képeznek, akik értenek az építés minden fázisához (terveznek, kiviteleznek, finanszíroznak) – jelenleg közönséges „designer” képzés folyik – *dr.Bencze Izabella* ügyvédnő, szigorúbban fogalmazva, egyszerűen *egyetemi szintű bérrabszolga képzésről beszélt*.

Sajnos, igaza van, mert szándékosan vagy külföldi intenciók alapján – „félkarú” építészeket és így öreg korukra kiszolgáltatott, szegény kisnyugdíjasokat állítunk elő! Az elmúlt húsz év politikusai ezt a tényt nem tudják, vagy nem akarják felismerni. A ma végző építészek, kikerülve az egyetemről, mint magatehetetlen értelmiségiek ki vannak szolgáltatva a szakmailag is műveletlen „pénzembereknek”, „beruházóknak”, akikkel csak azon vitatkozhatnak, hogy 1 vagy 2% lehet a tervezési díj.

Ugyanakkor, amikor a megbízók, pénzemberek minimum 15%-os nyereséggel zárnak egy beruházást!

Tarthatatlan és megalázó ez a mindenféle társadalmi elismerést mára elvesztő építész „designerek” helyzete! **Kollégáim, talpra kell álljunk és a gerincünket ki kell egyenesíteni, szakmánk ügyeit pedig kezünkbe kell venni! Mi irányítsunk, ne a tudatlan laikusok!**

Valószínű ez a mai szakmai súlytalanságunk volt az egyik oka annak is, hogy a rendszerváltás idején az Antall-kormány egyszerűen elfeledkezett a magyar építészelekről!

Mindezért nagy kár, és ennek most isszuk a levét mindnyájan! Az elmúlt húsz évben a pártok és sűrűn a változó, – a szakmához nem értő - minisztériumok, miniszterek rángatták szerencsétlen építész kollégáimat. Sajnos, ma is ez folyik a közéletünkben. Néhány „ügyesebb” építész beállt „pártcsókosnak”, hogy saját súlytalanságát időnként – felállva egy pártrendezvény pódiumára próbálja egyensúlyozni és egyengetni karrierjét szemben az egész szakmával!

Hasonlítsuk csak ma össze magunkat, a magyar építészet egyik fénykorában alkotó, XIX. századi kiváló elődeinkkel, többek között Hild Józseffel vagy Pollack Mihállyal. Segítségül idézek az Élet és Tudomány 2005. évi egyik számából, Kádár Márta írásából:

„Az egyik legnagyobb magyar építész Pollack Mihály Bécsben született 1773-ban. Persze, ennek a Monarchia idején nem volt különös jelentősége. Pollack Mihály 1798-ban 25 éves korában

Pestre költözött, s itt is maradt élete végéig. Ide kötötte *tervezői* és – a kor szokásai szerint – *kivitelezői* munkája. (nem tévedés: kivitelezői munkája, mert Pollacknak, mint más kortársainak sem a „korabeli Állami Építőipari Vállalattal” kivitelezette épületeit és ezért nem is maradtak szegény emberek. Elődeink építészhez illő rangos vagyonos emberek voltak.) Középületei, templomai, palotái, bérházai ma is a klasszicista Pest építészetének meghatározói. Megbízásainak többsége olyan épületeket eredményezett, amelyet a korszak közvéleménye nagyra becsült, képek, útikönyvek örökítették meg őket, Kazinczy Ferenc maga is pesti útleírásában. Megmaradtak Pollack tervrajzai és számos épületének színes litográfiája, tusrajza. Ezek egy részét, csaknem félszáz rajzot, a Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeumának építészeti gyűjteménye őrzi.”

(Melyik építéssel foglalkozó magyar kivitelező vagy „fejlesztő pénzember” mondhatja el ezt ma magáról? Sokan még rajzolni sem tudnak!) Pollack a Nemzeti Múzeum mellett számos kiváló középületet és többek között 108 (nem tévedés: 108) bérházat épített, mint vállalkozó.

Utódai, a tanítvány Ybl Miklós, Steindl, Hauszmann, Alpár és társainak munkái is olyan épületekkel gazdagították a magyar építészetet, amit ma is büszkén mutogatunk a külföldieknek, vagy a hazai turistáknak. Ilyen az Opera, a Vár, az Országháza, a Műegyetem, a Halászbástya, és az egykori Vámház, stb., – hogy városképileg csak a legfontosabbakat említsem Budapesten.

A XX. században, elsősorban a Trianont követő Horthy korszak 25 évében, indult meg építészetünkben a kontraszelekció - ezzel együtt szakmánk hanyatlása.

Kettévált a tervezés és az ipar.

Bár voltak a kornak remek európai rangú építészei, mint Molnár Farkas, Rimanóczy Gyula, Nyíri-Lauber, Olgyai-fivérek és a többiek, de őket már kiszorították, és az iparral közvetlenül már kevésbé foglalkoztak. Ekkor jöttek a kor kivitelezői, építőmesterei: a dúsgazdag Zorg Antal, id. Dávid János – Horthy Miklós kormányzó kártyapartnerei –és más vagyonos vállalkozók, akik megépítették – viszonylag még jó minőségben – **a náluknál jóval szerényebb jövedelmű építész zsenik, Rimanóczyék és kortársaik által tervezett házakat.** Az igazi hasznot ők, az építőmester-kivitelezők tették zsebre. Ez időben jött létre a 1920-45 közötti korszak építészeti jelképe, a „Horthy-barokk”, melyből 1949 után Kardos professzor úr „megszerkesztette” a magyar szocreált! Micsoda összefüggés!

Jött 1945 után a kommunizmus 40 éve, az állami tervezéssel és kivitelezéssel.

Az 50-es évek elején a kommunista Építésügyi Miniszter, Szijjártó et. már azt mondta: *a tervezés kapitalista csökevény és a kommunizmusban el fog tűnni!*

Az 1989-es változás után jöttek a nagy reményekkel induló 90-es évek.

A máig tartó 20 év, alatt nagyjából a laikus külföldi és hazai, úgynevezett „ingatlanfejlesztők” végleg kiszorították a magyar építészeket az építés területéről, és mára már szinte teljes egészében felvásárolták Magyarország építési területeit!

Gondoljuk meg – 1949 után a kommunizmus és az elmúlt 20 év alatt – az egykori kitűnő középiskolai érettségivel végzős, az Építész karon évfolyamelső, a „vörös diplomások”, később Ybl-, Kossuth- és egyéb díjas építészek mára már vagyontalan – nyomorgó – remegő kezű nyugdíjas öreg építészekké váltak. Ugyanakkor – tisztelet a kivételnek – az egykor szerény egyetemi előmenetelű később – a kommunizmus 40 évében – nagy állami kivitelező cégeknél működő, **esetenként pártkarriereket is befutó kortársaikból, a 80-as évek végén kezdődő privatizáció révén, mára milliárdosok lettek! Jókor voltak jó helyen, szokták manapság mondani!**

Mi ez, ha nem *kontraszelekció*?!

Egy ilyen kis ország, mint Magyarország, nem engedheti meg magának, hogy közel egy évszázadon keresztül, folyamatosan - az építész szakma elitjét lefejezve - a hazai építész zsenik földönfutókká váljanak!

Ezért kell a legsürgősebben megreformálni az építész oktatást, ahol szintén elmaradt a rendszerváltás. Meg kell szüntetni a Szovjetunióból 1950-ben importált, ma is működő tanszékek rendszerét (ipar, lakó, középület) *megszüntetni a designer képzést* és helyette manuális képességű, Pollack Mihály-tudású és rangú építészeket kell nevelni, akik öregkorukra nem válnak nyomorult senkivé!

Tudjuk, a XIX században virágzó és az I. világháborúval lezáruló európai rangú építészetünk, melyet kiváló elődeink: Pollack, Ybl, Lechner, Steindl, Hauszmann, Alpár, Kós Károly és a többi nagyszerű kortársépítészünk képviselt, sajnos, lényegében elmúlt.

A trianoni trauma után viszonylag gyorsan a csonka Magyarországon is, mint szerte Európában megjelent az új építészet, melyet gyűjtőnévként köznyelven MODERN ÉPÍTÉSZET-nek szoktak nevezni.

Ezzel a korszakkal indult el azonban a magyar építészet hanyatlása. A magyar építészetet, mint olyant - *tisztán magyart* - vitatták már elődeink a 40-es években is, például *Padányi Gulyás Jenő*, kiváló építész odáig ment, hogy a „*Magyar-magyaros*” címen az *Építészet* című folyóiratban 1942-ben megjelent írásában már a nagy magyar építész *Lechner Ödön* magyar szecesszióját sem tartotta magyarnak, csak európai rangú, magyaros mintákkal díszített kiváló épületeknek. Padányi szerint csupán a tisztán magyar paraszti hagyományokon alapuló építészet nevezhető a magyar nép építészetének.

Ezzel szemben – egy világgégés után – néhány évvel később az 50-es évek elején, a volt kommunista építésügyi miniszter, Szijjártó elvtárs, mint már írtam, **magát az építésztervezést is kapitalista csökevénynek nevezte**, ami szerinte meg fog szűnni, mert a tervezést is a munkásosztály fogja végezni.

Szijjártó elvtárs jóslata ugyan nem teljesedett be, gondoljunk azonban arra, hogy a Szovjetunióból behozott – hazai helytartóik, az akkori Építőipari Minisztérium által ránk erőszakolt – **nagypaneles lakótelepek milyen mértékben szennyezték be a tradicionálisan magyar településszerkezeteinket és silányították el a magyar építészetet.**

Ezek a paneles épületek, mint primitív késztermékek lévén lehet, hogy Szijjártó elvtársnak mégis igaza lett; ezek az épületek valójában nem igényelték a rangos építészeket, mint tervezőket.

Egyedül *Csete György*, kiváló építész barátunk és társai Pakson próbálták, Padányi Gulyás szavaival élve „magyarosítani” tulipándíszekkel a panelt, amiért azután az akkor **egyedüli építész akadémikusunk dr.Major Máté professzor et. vezetésével ösztüzet vezényeltek Csetéekre**, és el is söpörték őket, mint a paneles szocialista építés fő ellenségeit.

Ennek ellenére, a kommunizmus 45 évében, még csak-csak történetek kísérletek egy új magyar építészet megteremtése érdekében, de a rendszerváltás után, az elmúlt 20 évben, most már – komország lévén – külföldi pénzemberek nyugatról importált és vezényelt – a magyar életformától idegen – lakóparkok, műlevegővel, műfényvel ellátott nagy ládákra emlékeztető formátlan bevásárlóközpontok, a „logisztikai centrumoknak” becézett, – a nyugati cégek a kétes minőségű „a szegény EU rokonnak” szánt áruval feltöltött raktárbázisai – és az új, ugyancsak külföldről importált bér-irodaház komplexumok határozzák meg épített környezetünket és benne építészetünket is.

Hol van itt a magyar építészet?

Leszámítva az elmúlt 20 év kevés tiszteletreméltó hazai erőfeszítését, ma már nem beszélhetünk magyar építészetről. Hogyan is lenne magyar építészet, amikor a lakásépítés közel 90%-a külföldi beruházók kezében van, és ők határozzák meg a „fazont”, nem beszélve az új, iszonyatos mennyiségben megvalósuló bevásárlóközpontokról, bér-irodaházakról és raktárbázisokról?

Mindezek ismeretében át kell gondolnunk helyzetünket e globalizált világban, ahol már-már iszonyatos ütemben felgyorsul a globális folyamat, benne a sokszor „cukormázszerűen leöntött”, az egész világot elárasztó, köznyelven szólva „modern építészettel.”

A világot járva túlzás nélkül mondhatom – némelykor szinte azt sem tudja az ember, hogy melyik városban, vagy melyik országban, de néha még abban is bizonytalan vagyok, hogy melyik földrészen járok, hiszen az új épületek, toronyházak annyira egyformák. (Bizonyágul hasonlítsuk össze a ma épülő Sanghajt, Kínát, Dubait Kuala Lumpurral, New Yorkkal, Sidneyvel, vagy Dél-Amerika egyes nagyvárosaival.)

Napjainkban hagyományok, kultúrák tűnnek el egyik napról a másikra, és szinte hónapok alatt változik meg Földünk szinte egész épített környezete. Saját szememmel láttam, hogy a régi Kínát szombaton és vasárnap is, éjjel, nappal bontják és utána tömegével építik az amerikai és nyugat-európai modern építészet új sztárépítései által tervezett amerikai típusú felhőkarcolókat. **Csak Sanghajban 10 év alatt több mint 1000 felhőkarcoló épült!**

Mit tehetünk ebben a helyzetben? Követjük a globalizációt vagy megpróbáljuk a lokalizáció rögzös útját választani? Mi lesz a most kialakult világviszonyban az építészet helyzete?

A KABÁT ÚJRA GOMBOLÁSA

*Mottó: „a magyar társadalom a káosz és anarchia felé tart.”
(Bogár László)*

Ha a magyar társadalom a káosz és anarchia felé is tart, nekünk építészeknek mérnököknek megálljt kell parancsolnunk saját területünkön! A következőkben néhány gondolat sziporkát vázolok fel Kévés Gyurka barátom biztatására.

Amiről beszélek: az építészet művelésének rendszere. Bármilyen nyögve nyelős kérdés érdemes lesz az elmúlt évtizedek okozta fazontorzulás következményeként mindent újra gombolnunk, újra gondolnunk.

1. Az építészképzés. Alapja a felvételi szelekció (felvételi vizsga), melynek alapja a rajzolni tudás, a formaérzék és a visszaemlékezésből való vázlat. Tehát a formaérzék kipuhatolása.

Majd, a mintegy öt éves stúdium utolsó két félévében, az intenzív műtermi munka. Itt mindenki együtt ül, s láttatni engedi a feladatot, melyen dolgozik. Lényege az egymástól tanulás a tervezési folyamat izgalmanak közös megélése.

2. A képzés alapelveinek tisztázása. A 21. század építésze azonos nyelvezettel készül, amelyben meghatározó társadalmi követelmény: az energiatudatosság, a környezet védelme és kímélete, a szociális érzékenység hatásai a hajlék építésére, az illeszkedés etikai élménye.

3. Oktatás politika. Az építészetet a nevet szerzett építészek kell, hogy tanítsák. A tanszéki beosztást, tagozódást a nevek határozzák meg.

4. Az egyetemi diploma rangot és jogosultságot kell, hogy jelentsen. Az építész (mérnök is) diplomájánál fogva alkalmas minden építészeti feladat megoldására. A gyakorlat követelménye további biztosíték az építészet minőségi művelésére. 3-4 évi gyakorlat a tapasztalatok alapján elég arra, hogy a jelölt vándorolván kialakíthassa saját nyelvét.

5. A kamara. A kamara létét annak az építészet (mérnökség) gyakorlása során kifejtett haszna indokolja. Ezek: regisztrált tag védelme, biztosítás rendszerének építészbaráttá fejlesztése, állami szabályozások szakértése, a piac változásainak követése, díjszabás és annak megtartása, a szakma etikai színvonalának ápolása.

6. Szakmai egyesületek támogatása során a publicisztika, az építészet társadalmi elismertetése, pályázatok támogatása, kitüntetések ápolása. Ösztöndíjak, külföldi utak támogatása, csere akciók stb. stb.

7. Hatóság. A máig elviselhetetlen és korrupció engedelmezési eljárások egyszerűsítése. Az alacsony hatékonyságú főépítészeti rendszer megszüntetése, hatósági hivatalok szakmai megerősítése főmérnöki státussal, és a beépítési szabályok megkövetelése. Alapelv: az épített igénynél időbeli szolgálata.

8. Településtervezés. Építészeti feladat. A szabályozási folyamat alapja az építészeti tér (utca, tér) kialakítása, a település térbeli képe. Ennek az építész alkotó tevékenységnek végeredménye a színes és számokkal alátámasztott szabályozási terv, melyet a térbeli megjelenés rajzai nélkül senki nem érthet.

9. A részvételi demokrácia biztosítása az engedélyezési folyamatokban. A település fejlesztését csak széleskörű társadalmi részvétellel illik, és kell végrehajtani. Ez az a pont, ahol a mindenkori politikának felelőssége és szerepe van!

10. Továbbképzés. A tanintézmények feladata. A gyakorló építész érdekeit kell, hogy szolgálják, s közvetve az építetőjét is. (pl. energiatakarékosság).

Néhány akut teendő: a Duna-kérdés rendezetlenségének felszámolása (szlovák partnerség kiépítése). Budapest rendezési koncepciójának felülvizsgálata (pl. Polónyi Károly terve: a Duna Bp. Champs Elisée-je), az alföld rendezése (skyscraper helyett landscaping). A Kárpát-haza regionális együttműködése (l. Révkomárom: Eu-udvar).

Callmeyer

Ferenc

Ybl-, Prima, Díj-díjas
építész
a Magyar Építészakamara
alapító

elnöke

Tisztelt és kedves barátaim!

Örömmel és fájdalommal olvasom a Mérnök Újság aug. szept. számában a magyar IQ állapotáról tanúskodó cikket. Húsz év film kockái peregnek le szemem előtt, ebben az időben magam is exponált voltam ez ügyben mérnök barátaim mellett. (l. Antall J. miniszterelnök úrral konfliktusomat). Kérem, olvassátok végig. Vannak-e ellenségeink magunkon kívül? Barátsággal és szeretettel CF (Callmeyer Ferenc építész)

Bős-“Nagymaros ügye 2009-ben

Elvégeztetett, de semmi sem tisztázott...

Két évtized távlatából világossá vált, hogy a Bős–Nagymaros vízlépcsőrendszer (BNV) leállítása 1989-ben Magyarország számára rendkívül káros volt. A hamis és szakszerűtlen érvekkel félrevezetett magyar kormány egyoldalúan felmondta a BNV megvalósítására 1977-ben kötött magyar–csehszlovák szerződést, és leállította a nagymarosi vízlépcső további építését, majd elrendelte a félig elkészült mű teljes lebontását, a Duna-meder eredeti állapotban való visszaállítását. Ez a döntés akkor született, amikor a teljes befejezéshez már csak 48 milliárd forintba lett volna szükség.

A magyar országgyűlés 1997. őszi időszak 33. ülésnapján elhangzott beszámoló szerint a BNV építésébe akkor már belefektettünk 200 milliárd forintot. A bontási munkák értéke, a környezeti rehabilitáció és a kártérítések 163 milliárdot tettek ki, azaz összesen 363 milliárdot költöttünk arra, hogy ástunk egy gödröt a folyómederben, aztán visszatemetjük.

1990-ben a csehszlovák környezetvédelmi miniszter új megállapodásra tesz javaslatot Budapesten. A magyar kormány nem fogad el új alternatívát, sőt ragaszkodik ahhoz, hogy a szlovákok is bontsák el a már megépített műtárgyaikat, és állítsák vissza az eredeti állapotot. Miután megállapodás nem jött létre, 1991-ben a szlovák fél egyoldalú döntést hoz, és megépíti az elnevezése alapján „C”-változat szerinti megoldást, ami

szlovák területen valósítja meg a Duna új mederbe terelését. 1992 októberére üzemkész állapotba kerül a gabcikovo–bösi vízlépcső, és az erőműben megindítják az első turbinát.

Most nézzük meg, hogy az elmúlt 15 év alatt milyen hasznot hozott Szlovákiának a bösi erőmű üzemeltetése. A szlovák nyilvántartás adatai szerint az erőmű teljesítménye a dunacsúnyi gátba beépített 4 turbinával együtt 748 MW.

Ha ehhez hozzávesszük a meg nem épült nagymarosi erőművet, akkor $748 + 160 = 908$ MW összteljesítményt kapunk. A csúcskihasználási jellemző figyelembe-vételével évi 275 milliárd kWh lenne a termelés, aminek fele Magyarországot illetné. A 275 milliárd kWh felét 23 Ft/ kWh áron számítva 32 milliárd forint évi bevételre számíthatunk volna. Az osztrák kölcsönből épülő beruházás törlesztése 2003-ban teljesült volna.

Ez az elmaradó bevétel azonban a hazai veszteségeknek csak egy részét képezi. Szakértői vélemény szerint a BNV-beruházás elmaradása 1998-as áron számítva 1,45 milliárd USD-ra becsülhető, aminek összetevői: a feleslegessé vált beruházások; a törlesztendő hitelek; Szigetközben a vízhiány miatt bekövetkezett károk, amelyek a késedelmes intézkedések (fenékküszöb) miatt álltak elő; a meg nem valósult erőművi kapacitások pótlásához szükséges beruházások; a meghíúsult berendezések szállításának kötberei; az elmaradt termelés pótlásához szükséges többlet tüzelőanyag.

Vessük ezt össze a ténnyel, hogy a villamosenergia-ipar privatizációjából a magyar állam mindössze 1,25 milliárd USD-t kapott.

Folytatva még a veszteséglista tételeit, könnyen belátható, hogy a nagymarosi vízlépcső-beruházás leállítása miatt nem valósult meg:

- A dunai árvizek megszüntetése, mely az adonyi és a fajszi vízlépcső megépítésével határainkon belül a teljes árvízvédelmet jelentette volna.
- A nemzetközi hajózóút biztosítása, amire Magyarország 1948-ban a Dunai Konvencióban kötelezettséget vállalt. A folyó jelenleg az évnél mindössze 65-72%-ában hajózható akadálytalanul. Közismert tény, hogy a vízi szállítás olcsóbb, mint a vasúti vagy közúti szállítás, és sokkal inkább megfelel a környezetkímélő követelményeknek. Ennek a nemzetközi vízi útnak a nem teljes kihasználása jelentős és folyamatos kárt okoz a Duna menti országoknak.
- Nem épült ki a víziturizmust kiszolgáló dunai kikötőrendszer, amely a meghosszabbítását célozta kelet felé a nyugat-európai víziturizmusnak.
- Nem létesült a Nagymaros–Visegrád közötti híd, amely a vízlépcső tetején átvezette volna a gépkocsiforgalmat.
- Igen jelentős és tartós veszteség adódik abból is, hogy a dunakiliti duzzasztómű, amely a folyó vizének szlovák és magyar oldalra történő elosztását lett volna hivatott betölteni, kiesett a rendszerből azáltal, hogy a vízelosztás szlovák területen valósult meg.
- Ugyancsak tartós veszteségként könyvelhető el, hogy az ingyenes és újrafelhasználható vízenergia helyett importból származó tüzelőanyag kerül felhasználásra, amely amellet, hogy folyamatos drágulásnak van kitéve, az egyre szigorodó környezetvédelmi előírásoknak nehezen tud eleget tenni.

A vízlépcsőellenzők általában a táj megváltozásából adódó károkat szokták felhozni ellenérvül. Kétségtelen, hogy az építkezés alatt és később is károk keletkezhetnek a természetben. De ez a kár a környezet rehabilitációjával csökkenthető, és csak egyszer jelentkezik, míg az építésből származó haszon folyamatosan működik.

Az ellenzők másik érvelése az volt a leállítás mellett, hogy az ország gazdasági helyzete nem teszi lehetővé egy ilyen nagy volumenű beruházás megvalósítását. Tiltakozásuk közben azonban elfelejtettek arról tudomást venni, hogy a bécsi Donaukraftwerke az osztrák bankok hitel-garanciájával vállalta a teljes vízlépcsőrendszer megépítését, amelynek költségét a magyar állam a megtermelt elektromos áramból térítette volna vissza. A beruházás teljes költsége 11 év alatt megtérült volna.

2003-tól élvezné az ország a szlovákokkal közösen termelt áram feléből adódó, évi több mint 30 milliárd forint bevételt és a duzzasztásból eredő egyéb hasznot, ami még az áramtermelésből származó bevételt is jóval felülmúlja.

Ma már látjuk a működő szlovák példából, hogy nem volt igazuk azoknak, akik azt állították, hogy a vízlépcső megépítése ökológiai katasztrófát fog okozni. De azoknak sem lett igazuk, akik a felszín alatti ivóvízkészlet minőségi romlását jóslták meg. Annyira biztosak voltunk a dolgunkban, hogy szakértelem híján 1993-ban bírósághoz fordultunk, abban a reményben, hogy nemzetközi fórumon majd nekünk adnak igazat a szlovákokkal szemben. A Nemzetközi Bíróság 1997-ben Hágában hozott ítélete azonban hideg zuhanyként érte a magyar delegációt, amelyben melleleg egyetlen vízépítő szakember sem foglalt helyet. A bíróság szinte minden követelésünket elutasította, amit a szlovákokkal szemben előadtunk. Az ítélet 57. pontja kimondja, hogy Magyarországnak nem volt joga szükséghelyzetre hivatkozni, mivel azt maga idézte elő mulasztásával.

Az 59. pont megállapítja, hogy Magyarországnak nem volt joga leállítani a nagymarosi beruházást. Arról a neveltséges követelésünkről pedig, hogy a szlovák fél bontsa el a már működésben lévő erőművet, és a többi hozzátartozó vízilétesítményt, valamint, hogy terelje vissza a Dunát az eredeti medrébe, már szó sem esett. A bíróság azt is kimondta, hogy az 1977-ben megkötött szerződés jogilag most is hatályban van, és, ha csak a felek másként nem állapodnak meg, a vízlépcsőrendszert helyre kell állítani.

Az egyoldalú szerződésbontás miatt nemcsak Magyarország, hanem Szlovákia is rosszul járt, mert a nagymarosi vízlépcső kiegyenlítő hatása nélkül a bósi erőmű csak alapenergiát képes termelni az annál majdnem háromszor értékesebb csúcsergia helyett.

A Duna–Majna–Rajna-csatorna megépítésével a dunai érdekeltségbe a dunai országokon kívül Hollandia, Belgium és Franciaország is beletartozik. A Fekete-tengertől az Északi-tengerig tartó 2880 km hosszú hajóútnak a dunai szakaszán 48 vízlépcső megépítésére kötöttek megállapodást a Duna menti országok. Ebből mindössze néhány nem készült el. Ezek közül három magyar területre esik (Nagymaros, Adony, Fajsz), akadályozva ezzel Nyugat-Európa túlsúfolt és Kelet-Európa gyengén kiépített, de környezetkárosító közúti szállítási rendszereinek tehermentesítését.

A nyugat-európai országok kereskedelmi és ipari kamarájának uniója 1990 májusában felhívást intézett a Magyar Köztársasághoz, melyben szorgalmazták a BNV eredeti terv szerinti megépítését és követelik a kulturált Európában való együttműködés általános szabályainak a betartását a magánjog és a nemzetközi kapcsolatok szintjén. A Felhívás megállapítja, hogy az egyik szerződő fél döntési szabadsága csak addig terjed, ameddig a döntés a másik fél szabadságát nem korlátozza, és jogait nem veszélyezteti.

Amíg idehaza 1988-tól kezdődően egyre hangosabban hallatták hangjukat a vízlépcső-beruházás azonnali leállítását követelő, demonstráló tömegek, addig egy idegenbe szakadt hazánkfia nyílt levélben szólította fel a magyar kormányt népszavazás kiírására vízlépcső ügyben. Követelésének nyomatékként kilátásba helyezte, hogy eljár a Világbanknál, hogy azonnal befagyasszák a Magyarországnak folyósított hiteleket.

Miközben Magyarországon dúlt a harc a vízlépcső ellen, a világ másik részén újabb vízlépcsők építésébe kezdtek. Azóta már elkészült és üzembe állították a világ két legnagyobb vízlépcsőjét, amelyek nagyságrendekkel nagyobbak a dunai vízlépcsőknél. Az egyik a 12 ezer megawattos Itaipu Brazília és Paraguay határán, a másik a Kínában működő 14 ezer megawattos Three Gorges vízerőmű.

Befejezésül nézzük meg, milyen műszaki okok miatt vált szükségessé a dunai vízlépcsőrendszer megépítése. A nem szakember számára is belátható, hogy a Duna a maga által lerakott feltöltésen, az ún. hordalékkúpon folyik. Ezen a szakaszon meddő küzdelmet jelent a folyó természetes medrében tartása úgy, hogy radikálisan megoldjuk az árvízmentesítést és a hajózáshoz szükséges vízi út kialakítását.

Ezen a hordalékkúpon lévő meder az évezredek alatt folyton változtatta helyét, és amint az magasodott, a folyó úgy keresett magának mélyebb területet. 1831-ben vette kezdetét a különböző folyószabályozási módszerek alkalmazása, hogy a hajózáshoz szükséges vízmélységet biztosítsák, de a Szigetköz térségében a laza altalajú folyómeder állandóan változtatja helyét, és a megépített sarkantyúk hamar hatástalanná váltak. Építésük erőltetése és a fenntartási költségek húsz-harminc év alatt egy vízlépcső árát teszik ki. Az árvédelmi töltések közötti területen az óriási mértékben érkező hordalék lerakódik, s emiatt állandóan emelkedik a folyó vízszintje, ami maga után vonja a gátak

folyamatos magasztását. Az is ismert, hogy a folyó vízszintje a környező terület térszintje felett van. Végleges és tartós megoldást csak a szlovákok által 1992-ben megépített, vízzáró burkolattal ellátott üzemvízcsatorna eredményezett.

Ennyi nagyon röviden a BNV története, amelyre rányomja bélyegét a tudatlanságból fakadó félreértések és félremagyarázások sorozata. A túlfűtött érzelmekre és előítéletekre építő hangzatos nagy szavak emlegetése, mint a „víz elrablása”, a „Dunaszaurusz”, továbbá a „nincs kártékonyabb, mint egy vízépítő mérnök” elnyomták a szakemberek hangját, és eredményesen hatottak a közvélemény hamis irányban történő befolyásolására. Az eredmény mérhetetlenül lesújtó: sok-sok milliárd forint esztelen elpocsékolása. Az energiaár napjainkban tapasztalható robbanásszerű emelkedése, a környezetvédelmi szempontok felértékelődése gondolkodásra kellene, hogy készítse a populista érvekkel félrevezetett emberek sokaságát. A világon mindenütt megindult az érdeklődés a megújuló (szél-, víz-, geotermikus hő-) energia felé, és keresik az utat a szén-, gáz- és olajfelhasználás egyre szélesebb körű helyettesítésére.

Itt lenne az ideje, hogy a magyar közvélemény megismerje a BNV körül dúló politikai csata hátterét, és elfogulatlan tájékoztatást kapjon a múlt eseményeiről, mert csak így lehet józan és értelmes állásfoglalást elvárni. Mérlegelve a vízlépcső-rendszer elmaradásából származó károkat, újra kellene gondolnunk a hágai Nemzetközi Bíróság ítéletének azt a pontját, amelyben a szerződés eredeti tartalommal való teljesítését ajánlja. Ezzel mind a két szerződő fel jobban járna, és a két ország közötti jószomszédi viszony is rendeződne.

Az egyre egységesebbé váló Európában csak egységes elvek szerint működve élhetünk. Ezen belül természetes az, hogy a közlekedési útvonalakat is egységíteni kell. A tervezett Bős–Nagymaros vízlépcsőrendszerénél nincs ésszerűbb koncepció, amely a jelen helyzetben akár csak megközelítőleg is egyenértékű lenne a tervezett megoldással.

Befejezéssül idézem egyetemi tanáromat, Mosonyi Emil professzort, aki azt tanította, hogy tévedni emberi dolog, de a tévedésben megmaradni ostobaság.

(Szerzőnk aranydiplomás építőmérnök. Mérnöki pályája során a 2x40 000 m³-es gellérthegyi ivóvíztároló medence építése volt a legfontosabb szakmai tevékenysége. Ugyancsak részt vett 1975-ben a Csepel-sziget és Háros-helység közötti Duna-meder alatt átvezető ivóvíznyomócső-rendszer elkészítésében és a munka kivitelezésében. 1989 óta nyugdíjas. Írása első közlésben a Hidrológiai Közlönyben jelent meg.)

Fogarasi László

A JÖVŐ TERVEZÉSE

Hogyan tovább, kérdezzük sokszor mi kollégák is egymástól: *globalizáció? regionalizmus? lokalizáció? Mi a cél és mi a jövő?*

Valóban nem túlzás, – mint azt ma már nagyon sokan állítják – **az ország, benne az egész társadalom, a káosz és a teljes anarchia felé rohan.** Minisztereink nyíltan off shore cégeken

keresztül adót csalva lopják szét és sietve adják külföldi kézre a nemzet még töredékében meglévő ingatlan vagyonát, és erre még büszkék is! Úgy az sem meglepő, hogy épített környezetünk – tükröt tartva a mára kialakult, külföldi érdekeket hazaáruló módon kiszolgáló társadalmi valóságnak, – kiszolgáltatott helyzetében, mivel a végőráit élő nemzetgazdaságot mélységesen átszötte az egész országot megrontó korrupció, védtelenül áll, kiszolgáltatva a külföldi rabló tőkének és érdekeltségének. **Társadalmunk és épített környezetünk úton van egy olyan mély szakadék felé, ahonnan sem a társadalomnak, sem az azt megjelenítő mindenkori tükrének, az épített környezetünknek nem lesz megújulási lehetősége!** Kírihatjuk a Kárpátmedence közepére, hogy Trianon szelleme 100 év után mégis győzött, mert benne ez a töpörödött kis területünk – az eredeti trianoni szabadkőműves elképzelések szerint – gazdát cserélve megszűnik magyarnak lenni! Valóban ez fog történni? Kinek lehet ez az érdeke?

Ezt a megrázó jövőképet, iszonyatos víziót csak azonnali összefogással lehet megakadályozni! A kialakult helyzet részletes elemzése után, egy merőben régi-új, XIX. század végi, XX. század eleji koncepciót követve, helyes irányba tett lépéssorozattal és ezek után a megalkuvás nélküli sürgős cselekvéssel lehet a kialakult helyzetet megváltoztatni, és az országot, benne a magyar építészetet az óriási gödörből kiemelni.

Ennek érdekében azonban, hogy most és a távolabbi jövőbeni is változások történjenek, **mindenek előtt az ifjú új generációt is meg kell nyerni.** Új oktatási koncepciót keresztül helyes irányba kell elindítani a fiatal építészeket.

Mindehhez azonban korszerű és nemzetépítő oktatás, korszerű szakmagyakorlás és szakmai érdekképviselet megteremtése az első és legsürgősebb feladat.

Első lépésként meg kell szüntetni az építész és mérnök szakma politikai függőségét, ezen belül az egyes pártok direkt befolyását a műszaki életre.

Meg kell akadályozni az építész és mérnök szakma indirekt állami felügyeletét és irányítását úgy, hogy a szakma kötelezően előírt Építész és Mérnök Kamarák tagjainak tagdíjaiból finanszírozza – az állam helyett – a mindenkori irányítás költségeit. **Azonnal meg kell szüntetni a kötelező kamarai tagságot!**

Hasonlóan az egyetemi rektorokhoz a kamarai vezetők is kiemelt fizetésükért és különböző juttatásokért szolgálják ki a pártok által indirekt módon irányított laikus állami beavatkozásokat.

Azonnal meg kell szüntetni, és véglegesen fel kell számolni a különböző pártok építőiparon keresztül történő finanszírozását!

Nyílt titok a szakmákon belül, hogy az elmúlt 20 év alatt a szereplők, résztvevők által – nevétségesen – titkosnak hitt, de az egész szakmán belül jól ismert, fokozatosan kifinomított módszerekkel tőzsdék, KHT-k, közbeszerzési pályázatok, EU-támogatások stb. útján Budapesten és vidéken és így az egész országban is a nagyobb építőipari cégeken folyik a pártok, esetenként a kivételes személyek finanszírozása, ahol az egyes szereplők – a „párt”, „önkormányzat” és a „cég” – kölcsönös folyamatos zsarolási helyzetben lévén, az országos méretű korrupció melegágyai, ahol a „valamit valamiért”, „kéz kezet mos” dzsungeltörvények uralkodnak, ami például elindítója az országos körbetartozásoknak, és mely emészti, rothasztja az egész országot.

JAVASLATOK A VÁLTOZÁSOKRA

Az oktatás terén sem történt az elmúlt 20 évben valódi rendszerváltás, ezért az egyik legfontosabb lépés az építész oktatás alapjainak felülvizsgálata és egy elsősorban magyar célokra történő átalakítása.

Azonnal meg kell szüntetni azt az eljárást, hogy diplomás építészeknek a Kamara adjon ki tervezési jogosultságot pénzért és úgynevezett tervezési jogosultságot, és tanfolyamok elvégzésére kötelezzék a gyakorló építészt! Felháborító és az EU megkerülése is, a Kamara által kitalált „KHT” működtetés! A magyar műegyetemi diploma minden megkötés – kötelező kamarai vizsgáztatások nélkül – lehet csak elfogadható bizonyítvány az Európai Unió országain belül.

Oktatás Építész és mérnökképzés

Mielőtt bárki javaslatot tenne a rendkívül fontos és sürgős – Magyarország jelenlegi méreteit és igényét józanul számbavevő és az azt kiszolgáló, nem külföldi (német, angol, amerikai stb.) neves országok példáit követő – új, korszerű magyar építész és mérnökképzésre, feltétlenül ajánlatos, hogy a magyar műszaki pályára történő kiképzés, felkészítés, oktatás érdekében, annak a magyar múlt gazdag és dicsőséges történetére vessünk egy pillantást.

Mindenek előtt feltétlenül szükséges a mai középiskolai képzés színvonalát is vizsgálni, mert minden bizonnyal itt is nívót kell sürgősen emelni, mert a tapasztalatok alapján megállapítható – tisztelet a kivételnek – rendkívül alacsony tudás anyaggal és általános műveltséggel érkezik az ifjú nemzedék az egyetem kapujához, ahol természetesen már lehetetlen pótolni a 12 év mulasztását, a tudást amellyel rendelkeznie kellene egy most első éves építész vagy mérnök egyetemi hallgatónak. Dr. Pattantyús professzor mondta: egy mérnöknek 80%-os általános intelligenciával és 20% szakmai tudással kell rendelkeznie.

A mai oktatás, szakemberképzés óriási problémája az is, hogy megszűnt az egykor jól bevált középkáder képzés, amely jelentős utánpótlást biztosított a szakmának.

Felül kell ezt a helyzetet is vizsgálni és lépni kell sürgősen!

Egy visszapillantás a kezdetekre: A 230 évvel ezelőtt, 1782-ben alapított és az akkor egy tanárral és tízegynéhány diákkal induló Institutum Geometricum intézményből, többszöri átforgalmazás után a nemzetközi hírű Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem jött létre, melynek diplomáját több mint két század múltán a FEANI, az európai minősítés alaptételként elfogadja, de hogy ez a mai diploma és a mögötte lévő tudásanyag teljes egészében megfelel-e a mai magyar nemzeti érdekeknek, ez valójában már nagy kérdés!/? Ezt is sürgősen felül kell vizsgálni! Ezen a szinten is sürgősen intézkedni kell!

Az építész- és mérnökképzés intézményeinek számos előzetes stációja után, az 1871-es országgyűlés határozatában az intézmény egyetemi rangra emelése óta eltelt közel 130 év alatt, az

egyetem számos hely-, névváltozás és oktatási reform után érte el jó hírnevét, és egyike volt a világ első műszaki egyetemi rangon oktató intézményének.

Az egyetem pesti, később budai épületeinek megvalósítói, tervező építészei között olyan, egyben az intézmény egykori professzorai találhatóak, mint – Steindl Imre, Hauszmann Alajos, Czigler Győző és Petz Samu –, akiknek épületei mára, műemléki védetség mellett, Budapest külföldi turistái számára is a fővárost jelképező, szinte egyedülálló látványosságokká váltak.

Az egyetemnél nagy változást jelentett, hogy az 1934. évi országgyűlés X. törvénycikke a budapesti József Műegyetemet, a soproni Bánya és Erdőmérnöki Főiskolát, az Állatorvosi Főiskolát, a Tudományegyetemi Közgazdaság Tudományi kart egyesítette, amely azután egészen a II. világháború végéig hatályban is maradt. A 30-as évek jelentős lépése volt, hogy az egyetem az iparral szoros kapcsolatot vett fel. 1939-ben megszervezték a Mérnök Továbbképző Intézetet is, amely jelentősen növelte az egyetem tekintélyét.

A II. világháború után, az induló kommunista érában az 1949. évi 15. számú törvényerejű rendelettel szabályozták az egyetem működését.

Szovjet mintára teljesen átalakították az egész műegyetemi oktatást, új szakokat, karokat tanszékeket hoztak létre, amelyek alapvetően máig azonos tanszéki rendszerben, korszerűtlenül – lakó, középület, iparépület tervezési tanszékekre tagozódva –, 60 évvel ezelőtti tanszéki felállásban működnek. Ezzel egy időben, akkor, amikor mára a magyar lakásépítés 90%-t külföldiek irányítják, ugyanúgy, mint a nagy kereskedelmi létesítményeket, bevásárlóközpontokat, plázákat, irodaház-központokat külföldi sémák szerint multinacionális cégek valósítják meg, az ipari építészet – amelynek szovjet mintára létrehozott, 60 év után is saját tanszéke van –, az iparépítészet lényegében megszűnt Magyarországon! A Műegyetem tanszéki rendszere változatlan maradt!

Az elmúlt 20 évben sem történt az oktatásban érdemi változás, hisz az úgynevezett rendszerváltozás érintetlenül hagyta a Műegyetemet és benne a kommunista éra oktatóit.

Az oktatói gárda, amely egykor világhírű építészekből, mérnökökből állt, olyanokból, mint dr. Csonka Pál, Weichinger Károly, Kocsis Iván, Rados Jenő és társai, akiket az 1956-os forradalom után az új kommunista hatalom azonnal eltávolított az egyetemről, mára teljesen elszürkült és nem is igényli a politika sem, hogy olyan neves embereket neveljenek és bocsássanak ki, mint a még két világháború közötti generáció tagjai is voltak – Kós Károly, Molnár Farkas, Rimanóczy Gyula, Nyíri-Lauber, Olgvai fivérek, építészek – és dr. Csonka Pál, Mátrai Gottwald Gyula, dr. Menyhard István, Gnädig Miklós és a többi kiváló európai hírű szerkeszettervező társuk.

Valójában a két világháború között már egyre jobban jelentőségüket veszítik a korszak építész és mérnök zsenije, mert akkor már előtérbe kerültek és milliomosokká váltak a csak felsőipari intézményt végzett építőmesterek, olyanok mint Zorgék, id. Dávidék, Románék, Kleineiselék stb. Ezáltal a szakma ragyogó elméi, tisztelet a kivételnek, mert voltak ilyenek is, másodhegedűsökké váltak. **Már akkor is a pénz adta a tekintélyt és a hatalmat, éppen úgy, mint napjainkban.** Amikor projektenként 1-2%-os tervezési díjakon vitatkoznak mai építészeink, akkor – szinte hihetetlen – amikor mindenféle műszaki tudás nélkül úgynevezett „fejlesztő pénzemberek”, politikusokból lett „gazdasági zsenik”, vagy a privatizációban meggazdagodott egykori állami kivitelezők „osztják a malasztot”, és idézik elő emelt fővel, nagy hangon az egész építés ügyét romhalmazzá váltó körbetartozást, **és az ezzel összefüggő, hihetetlen méretűvé vált korrupciót, beleértve a titkos pártfinanszírozásukat!**

Azonnal hozzá kell fogni – végre 20 év után – az építész- és mérnökképzés drasztikus átalakításához! Itt sem volt rendszerváltás!

Meg kell szüntetni az egyetemi építészképzés területén az egyoldalú designer képzést.

Sürgősen hozzá kell kezdeni egy vállalkozó szellemű és vállalkozói gyakorlatra is képes, komplex magyar építészképzéséhez. A hallgatóknak az egyetem elvégzése után, megismerve a

szakma teljes vertikumát: település és várostervezést, a komplex építészfeladatok ellátására alkalmasságuk mellett a kivitelezési tevékenységek lebonyolításához is kellő ismeretekkel kell rendelkezniük. A gondolat megszületésétől az objektumok üzembe helyezéséig, szükség esetén az üzemeltetésig, minden feladatot komplex módon kell tudni ellátni, és egy-egy projektet teljes vertikumában levezényelni. **Nem szabad engedni, hogy arra illetéktelen laikus pénzemberek irányítsák a magyar építészetet!**

Fővállalkozásra alkalmas építészeket kell ismét a magyar Műszaki Egyetemen kinevelni, akik két évszázaddal ezelőtti kiváló elődjainkhez hasonlóan, mint például Pollack és társai, tevékenykedhetnek a szakmában és képesek az építészek és mérnökök részére ismét megszerezni az egykori magas társadalmi elismertséget, **akik természetesen nem 1-2% „éhbér tervezési díjért dolgoznak”** szakmailag igénytelen, műveletlen és szakmailag tudatlan pénzembereknek!

Sürgősen át kell alakítani, illetve meg kell szüntetni a Műszaki Egyetemen a szovjet időktől ránk maradt tanszéki rendszereket (lakóépület, iparépület, város tervezés stb.). Az egyetemen megfelelő vezetés mellett, komplex szakmai tudást nyújtó, a gyakorlattal a legszorosabb kapcsolatot fenntartó, tanszéki intézményeket kell létrehozni, ahol a tanszékvezetőtől a legifjabb hallgatószámig részt vesznek – az új oktatási és élő szakmai gyakorlaton – alapuló oktatásban és gyakorlatképzésben. **A képzésnek elsősorban hazai igényeket kell kielégítenie!**

Az új tanszékeknek egyben alkotó műhelyeknek kell lenni, mint erre az elmúlt 200 évben a hazai gyakorlatban is találunk néhány igen jó példát! Minél gyorsabban és radikálisan hozzá kell látni az új, korszerű és magyar egyetemi oktatási rendszer megvalósításához, ahol a végzett építész és a mérnök vagyonos vállalkozóvá komplex műszaki és gazdasági tudású vezetővé, a társadalom által magas szinten elismert kiváló alkotó személyiséggé válik!

Meg kell szüntetni azonnal azt az eljárást, hogy diplomás gyakorló építészeknek úgynevezett pénzért vásárolt pontszerzés után kell az egyébként szabályosan szerzett diplomájuk mellett az – EU szabályokat kijátszva – Kamarán keresztül a tervezési jogosultságot megszerezni! Ez EU ellenes is és megalázó is egy diplomás építész számára. A létrehozott szabály komikus és csak a kötelező kamarai tagságot kívánja életben tartani az által, hogy pénzt szed be a Kamara!

A „pontszerzések” (kiállítás, bemutatók, stb. megtekintése) előírt módja alkotmányellenes! Szinte hihetetlen, hogy felnőtt emberek ilyenekkel foglalkoznak. Akinek szüksége van bizonyos területen több szakmai ismeretre az szerezze be a megfelelő csatornán keresztül, ez pedig az egyetem! Hivatalos képzést, egyénileg igényelt továbbképzést, például szakmérnök képzést csak az arra jogosult felsőoktatási intézmény végezhet!

KÖZÉPKÁDER KÉPZÉS

Felül kell vizsgálni a középkáderképzés jelenlegi helyzetét, a képzést és annak rendszerét a XIX. század végén létrejött, akkor rendkívül hatékony működés mintája alapján kell sürgősen megújítani.

Az építésügy jelenlegi szánalmas helyzete, a szakoktatásügy jelenlegi bizonytalan céltalansága indokoltá teszi, hogy megfelelő szakértők bevonásával áttekintsük az egész műszaki képzési rendszerünket. Felállítandó egy új-régi hierarchia az oktatási intézmények között, ahol jól körülírható, meghatározott feladatkörökbe a megfelelő szintű intézményekben a megfelelő szaktudással rendelkező szakembereket lehessen képezni, csatornába állítani.

Javaslatunk itt is elsőként a múlt vizsgálata, melyhez *segítségül ajánljuk az Ybl Miklós nevét, az 1898-ban a Középipartanodából kivált Felső(építő) Ipariskola első vizsgabizottság elnökének nevét később felvevő, évtizedeken át kiválóan működő iskolát* –, amely az elnevezéseit ugyan változtatva – évtizedekig a szakmai középkáderképzés fellegvára volt, és amelynek mintájára a II. világháború után Győrben, Pécsen, Szegeden, Miskolcon, Debrecenben stb. jól működő középkáderképző intézmények jöttek létre, ahol kiváló szakembereket képeztek!

Röviden a képzés története:

A XIX. század utolsó harmadában, az ipari fejlődéssel egy időben megindult hazánkban az az urbanizációs folyamat, amely soha nem látott építkezési hajlandóságot eredményezett. Jól képzett építőipari szakemberekre volt szükség. Kezdetben idegenekből, főleg németekből álló szakgárdák vezették a magyarországi építkezéseket, később azonban, Eötvös József és Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszterek munkássága nyomán, megalakult 1879. december 7-én a Középipartanoda, építészeti, gépészeti és vegyészeti szakcsoporttal. Az építészeti szakosztály építőmestereket, pallérokat és önálló munkára képes szakembereket képzett. Az intézmény rövid idő alatt beváltotta a hozzá fűzött reményeket, és 1898-ban a Középipartanodából kivált a Budapesti Magyar Királyi Állami Felső(építő) Ipariskola. 1901-ben költözött a Thököly útra, a mai törzépületbe az intézmény.

A jogelőd ezt követően mind a képzés tartalmában, mind pedig a tanulói létszámban – még az első és második világháború éveiben is – dinamikusan fejlődött. 1884-től 1949-ig a Felső(építő) Ipariskola keretében végezte munkáját az építőmesterség megvizsgálására államilag létrehozott egyetlen Építőmesteri Vizsgabizottság, amelynek első elnöke Ybl Miklós volt. Az 1950/51-es tanévtől magasépítői, mélyépítő és anyagipari tagozattal technikumként működött tovább az iskola. A felsőfokú Ipari Technikum célja kivitelező szakemberek képzése volt. 1971-től városgazdasági szak is indult a jogelőd intézményben. 1972-ben a felsőfokú technikumok átszervezésével az Elnöki Tanács létrehozta jogutódként a budapesti Ybl Miklós Felsőfokú Építőipari Technikum és a debreceni Felsőfokú Épületgépészeti Technikum összevonásával az Ybl Miklós Építőipari Műszaki Főiskolát.

A problémák már csak akkor jelentkeztek, amikor ezekből a kiváló középkáderképző iskolákból érthetetlenül főiskolákat, később egyetemeket akartak kreálni. Az iskolák egyéni szakmai, oktatási ambícióiktól sem mentes átalakítása főiskolákká megszüntette a középkáderképzést, amely a XIX. század végén jogosan felmerült igényeket elégített ki, és amelyek ma is léteznek, de a gyakorlatból tudjuk, ezek az igények lényegében jelenleg a kifejezetten erre a célra alakított oktatási intézményekkel nincsenek lefedve.

Ezeket az oktatási intézményeket mint a középkáderképzés egykori fellegvárait kell, a kor igényeit, követelményeit figyelembe véve, újraszervezni. Felesleges a sok egyetemi, főiskolai szintű képzés és diploma, amikor ma nincs olyan mennyiségi igény a szakmában, hogy tanulmányaik befejeztével megfelelő állásokba tudjanak kerülni.

Összesítve a javaslatot: vissza kell térni az egykori középkáderképzéshez, természetesen annak a mai igényeket mindenben lefedő változatához.

Ezen állításunk alátámasztására az alábbiakban közöljük Kassai Ferencnek a Magyar Nemzet című újságban 2009. április 30-án „Oktatás és foglalkoztatás: az építőipar lehetőségei” címmel megjelent írása kivonatát.

„A mostani gazdasági válság, sajnos, nem kíméli a magyar építőipart sem: a kritikus helyzet több tízezer állás megszűnésével és több tíz milliárd adóforint kiesésével járhat.

.....”

„Mindamellet sok a tennivaló az oktatás és a foglalkoztatás oldaláról is az építőiparban.”

„Az építőipari szakképzés sem mennyiségi, sem minőségi szempontból nem felel meg a korszerű építési ágazat igényeinek, azaz nincs kellően felkészült szakmunkaerő. Pedig uniós fejlesztési forrásaink 50-60 százaléka az építőiparban realizálódik, főleg infrastrukturális és környezetvédelmi beruházásokon keresztül.”

„Ennek fényében kiváltképp szembeűnő, hogy a hazai szakmunkaerő-állomány egyre inkább elöregszik, amit az is tetéz még, hogy az általános népességfogyás következtében az utánpótlás egyébként is csökken. A humán erőforrások e kétoldalú elégtelensége miatt elmaradnak a fejlesztések, ami aztán ronthatja az uniós források felhasználási arányát, és visszavetheti a gazdaság egészének fejlődését. A képzés súlyos probléma.”

„Az építőipari szakmákat tanulók közt jelentős a kontraszelektált diákok aránya.”

„A helyzet drámai. 2015-re az előrejelzések szerint közel negyvenezer szakképzett építőipari munkás hiányzik majd.”

„A szakképző iskolák, illetve fenntartóik nehezen tudnak vagy akarnak a megváltozott gazdasági körülményekhez igazodni, noha a piac a képzés rugalmas alkalmazkodóképességét követeli meg. A műszaki tanárok, a szakoktatók pótlása azonban szinte megoldhatatlan feladat elé állítja az intézményvezetőket.”

„A felsőoktatás 1990-es években végbement expanziója nem járt együtt átfogó tartalmi, szervezeti megújítással. A részleges szervezeti reformok nem voltak elégségesek a felsőoktatás és a gazdasági szféra közötti kapcsolatok és a felsőoktatás innovációban betöltött szerepének az erősödéséhez.”

A szakképzés tehát nem tud az építőipari igényeknek megfelelni, miközben ráadásul már középtávon is szűkülhet a munkaerő-kínálat.”

SZAKMAI ÉRDEKKÉPVISELETEK

A korszerű új oktatási rendszer létrehozásával egyidejűleg létre kell hozni a politikai pártoktól, politikusoktól és politikai rendszerektől, kamaráktól független, igény szerint szabadon alakítható és működtethető szakmai érdekképviseleteket. Meg kell azonnal szüntetni a kötelező kamarai tagságot! Meg kell szüntetni az egykor, az 1940-es évek végén szovjet parancsra alakított egyesületeket, szervezeteket!

A szakma teljes megújulásának érdekében az új szakmai érdekképviseletek megalakítását sürgősen végre kell hajtani.

A mai szakszervezetek gyakorlatához hasonlóan Magyarországon az építészek és mérnökök részére több színű érdekképviseletek megalakítására kell sürgősen jogot adni. A szakma maga is sokszínű, más, más érdekű és érdeklődésű, földrajzi elhelyezkedésű (vidék, Budapest) szakemberekből tevődik ma is össze, tehát az érdekképviseletnek is biztosítani kell az önálló érdekek érvényesítésének lehetőségeit. Mi évekkel ezelőtt már létrehoztuk és bejegyeztettük az Építészek, Mérnökök, Képzőművészek Egyesületét.

A pártpolitikát, diktatúrát, a panamát, a korrupciót azonnal ki kell irtani a szakmából!

Az egykor a diktatórikusan működő céhek felszámolása után később a ma is működő központian, politikusok által is irányított, párt célokat is kiszolgáló, sokszor „ejtőernyősen” érkeztetett kamarai „fél”-vezetők (igen sokszor szakmai gyakorlat nélküli kijáró emberek) által irányított építész és mérnök kamarák kötelező tagságát meg kell szüntetni. *A „világ rendje” szerint a mindig és mindenhol jelenlévő „emberi kapcsolatok” útján, „kéz kezét mos” elv szerint az egykori céhek után a kötelező tagságot élvező kamarák is mindenhol a világon elkorruptálódtak!*

Különös tekintettel arra, hogy 20 évvel ezelőtt az építész és mérnök pályán sem ment végbe rendszerváltás, a régi pártállami kapcsolatok ma is működnek, ezért a kötelező kamarai rendszer megszüntetése halaszthatatlan!

Ez a lépés ugrásszerűen csökkenteni fogja a szakmákat gúzsba kötő, mára már szinte nyomon követhetetlen, országos méretű korrupciót.

Természetesen tisztában vagyunk azzal, hogy ez az 1920-as években – közel 100 évvel ezelőtt – kialakult helyzet azonnal nem számolható fel, de a kötelező kamarai tagságok és a különböző szintű tervtanácsok, zsűri, mint a korrupció melegágyai (országos, műemléki, fővárosi, 23 kerületi, vidéki városok stb. szinte felsorolni is nehéz) azonnali megszüntetésével ugrásszerűen javul majd e már-már tarthatatlan helyzet. *Megszüntethető az „uram bátyám mutyizás, a zsűri tagok önkényes „célirányos” kijelölése, a „beépített – előre vesztes – résztvevők segítségével” lebonyolított közbeszerzési pályázatok. Ma már mindenki által ismert és joggal kifogásolt korrupció rendszere, ahol a politika, a szakma, és az üzleti szféra arcátlanul „egymásra talál”! Meg kell szüntetni azonnal a kötelező kamarai tagságot, az építészeknél és a mérnököknél, önkéntes alapon működjenek ezen kamarák, ugyanúgy mint az orvosi, gyógyszerészeti, kereskedelmi, és ipari kamarák is működnek.*

Egy kiváló kollegám – a Fővárosi Tanács Műemléki Osztályának egykori vezetője, Szanyi József építész – maró gúnnyal szokta mondani: „Mit ér az a tervpályázat, vagy közbeszerzési pályázat, amelynél a kiíró szerv - már a kiírás pillanatában - nem tudja, hogy ki lesz a pályázat győztese?”

SZAKMAGYAKORLÁS

Minden szakma legfontosabb eleme a szakmagyakorlás. Egy életre szóló elfoglaltságot jelent. A szakma működésének négy alapvető feladata – a képzés, oktatás, – szakmai érdekképviselet – szakmagyakorlás – hatósági munka – közül a szakmagyakorlás kiemelkedő fontossággal bír. Külön-külön vizsgálva az egyes elemeket megállapíthatjuk, hogy egy produktum létrehozása a szakma gyakorlati működése nélkül nem lehetséges.

Képzés, oktatás vizsgálata a szakmagyakorlás vonatkozásában

Az építészeti vagy a mérnök pályát választó személy tevékenységének első stációját az a szükséges folyamat, amely alatt a szakmát gyakorolni kívánó személy meg tudja szerezni azt a szaktudást, amely után, *leülve egy üres munkaasztalhoz, leterít maga elé egy üres papírt, rendezve*

gondolatait, hozzáátve a szerzett szakmai tudását, intuitív képességét, ötleteit, *önállóan papíron létre tud hozni, rajzban meg tudja jeleníteni egy a mai világ igényeit is kielégítő használati értékkel bíró objektum terveit, azaz designer feladatot képes önállóan, magas szinten ellátni. Ez az alkotás nagy pillanata, melyre nem mindenki képes a világon. Ezért is nagyon meg kell becsülni az alkotót – a semmiből valamit megteremtteni tudó szakembert.*

Az az építész vagy mérnök, aki már a *designer tevékenységet* hiba nélkül önállóan el tudja látni, természetesen nem képes, csak egyedül ezzel a tudással egy objektum tényleges térbeli megvalósítására. *Ehhez a szerzett designer tudás nem elegendő szaktudás, hogy egy objektum kivitelezésére is alkalmassá tegye, magyarul, hogy valóságban meg is tudja építeni az általa tervezett objektumot. Ehhez kevés a designer tudás, és alapvetőleg innen ered a jelenlegi magyar építészkutatás nagy hiányossága!* Ez a designer tudás, – kivitelezési gyakorlat nélkül – nem tesz még senkit képessé egy objektum komplex megvalósítására! Ez a tudás ugyan már alkalmassá teszi az illető *designert* „*bérmunkára*”, (ahogy dr. Bencze Izabella ügyvédnö némi iróniával mondja: *bérrabszolga munkára*) *de ezzel a tudással a designer valóban csak alkalmazott tud lenni!*

Amennyiben az építész vagy a mérnök a szakma teljességét kívánja művelni, úgy *megfelelő, kivitelezésre is alkalmas képzést és szakmai gyakorlatot is kell szereznie.* Amikor már az építész ezt megtette – tervezői, kivitelezői szaktudással is rendelkezik – akkor képes *komplex felelős munka elvégzésére.*

Ez a szakmai tudás azonban még mindig nem elegendő az építész vagy mérnöki szakma teljes körű, önálló műveléséhez! A két tényező terén – tervezésben és kivitelezésben – szerzett tudásanyagán kívül a szakmát magas szinten gyakorolni képes személynek – az objektum megvalósításával kapcsolatban esetenként fontos, felelős gazdasági döntéseket is kell hoznia, legyen ez egy a szakmát gyakoroló személy saját költségen megvalósuló, vagy külső úgynevezett „befektető” pénzen megvalósított létesítmény. ***Ezért az alapvető közgazdasági ismereteket is meg kell szereznie az építésznek vagy mérnöknek.***

A teljes körű, szükséges, komplex ismeretek és átfogó műszaki tudás birtokában – a tervezésben, kivitelezésben közgazdasági ismeretekben jártas személy – külső megbízás esetén ezzel a tudással, már komplex szakmai bérmunkát – a 1-2% (tervezési díj) + 3-5%-os (generálkivitelezési díj) – a szokásos „piaci” díjazásért el tud végezni!

Ezekkel a megszerzett komplex ismeretekkel azonban még mindig képtelen átfogni a teljes feladatot, mert egy objektum megvalósításának összes lépésén – a tervezésen, a kivitelezésen, a gazdaságosságon – túl az objektum megvalósításához további ismeretek és gyakorlat szükségesek. Olyan ismeret és gyakorlat, mint ***finanszírozás szervezése***, szükség esetén ***pénzügyi feltételek (bank) biztosítása*** az objektum megépítéséhez szükséges, megfelelő szintű ***tárgyalási készség és gyakorlat***, és az ezzel kapcsolatos ügyek komplex lebonyolítása. ***A megvalósítási tanulmányok (feasibility) elkészítése***, szakszerű értékelése. Az objektum megvalósítása során ***előálló rendkívüli esetek szakszerű kezelése***. Az elkészült ***objektum értékesítése***, vagy szükség esetén (ha például az objektumot nem tudják rövid úton értékesíteni) a ***teljes objektum üzemeltetése***, és a ***megvalósításához szükséges hitelek visszafizetése*** stb. ***Ez a megszerzett komplex szakmai tudáson túl, amellyel a létesítmények nagy biztonsággal megvalósíthatók, értékesíthetők és üzemeltethetők, kiiktatható a „laikus”, az úgynevezett „befektetők” tevékenysége!***

A fenti szempontok szerint az ilyen mélységű komplex tudás megszerzése érdekében sürgősen át kell alakítani a hazai építés- és mérnökképzést! Természetesen ezt a tudásanyagot sokféleképpen lehet megszerezni.

Amennyiben a fentiekben felsoroltakat valaki speciális oktatási – erre szakosodott (mondjuk egyetem) – létesítményeken kívül, mondjuk egy kiváló komplex feladatokat végző építész vagy mérnök irodában – kvázi – magánúton sajátította el, úgy a szakmát gyakorló személynek ez esetben

valójában még egyetemi vagy főiskolai képesítés sem kell, hiszen az adott komplex feladatot el tudja önállóan végezni! Természetesen a világban – országa válogatja – legtöbb helyen valami működési jogosultsággal – „papírral” – rendelkezni kell a személynek, aki a komplex feladatot véghez akarja vinni. Valószínű azonban többen is tudják, Le Corbusiernek – a világhírű, a XX. század építésze meghatározó személyiségének – például nem volt építész diplomája, mégis ennek ellenére milyen remekműveket valósított meg!

Plesz Antal Ybl-, Széchenyi- és egyéb díjas kiváló kortárs építész barátom állítja:

„Amennyiben valaki az „inaséveket” a 1940-es 50-es évek legkiválóbb építészeinek, Lauber Lászlónak és Nyíri Istvánnak közelében és irodájában töltötte és ott szerezte meg az építészgyakorlatot, az felér ma egy Tudományos Akadémiai tagsággal.” Akiket ők úgymond „kibocsátottak”, (Molnár Pétert és a kor többi kiválóságát), azok magas szintű tudásuk segítségével egy életre meghatározó személyiségei lettek a kortárs magyar építészetnek, pedig – tudomásom szerint – a kiváló építésznek, Nyíri Istvánnak nem is volt műegyetemi diplomája! Ugyanakkor például az Egyesült Államokban, – tapasztalatból tudom, tanítottam az USA-ban – az építészoktatás különböző színvonalú egyetemeken is rendkívül magas szintű. A hallgatók már egyetemi éveik alatt részletes ismereteket szerezhetnek saját hazájuk és a külföld építészetéről, annak működéséről. Minden egyetemen minden félévben, havonta különböző, a világ összes tájáról a gyakorlati életből jött, híres külföldi és hazai építészek tartanak nagyelőadásokat. Életműveikkel és az ehhez kapcsolódó saját építész vagy mérnök gyakorlatukkal ismertetik meg a hallgatókat. Az építész vagy mérnökjelöltek egyetemi oktatásuk utolsó két évét – műtermi közös munkában – kiváló külföldi és amerikai gyakorló építész vagy mérnökök által vezetett műtermi foglalkozásban töltik el és szereznek diplomát és előképzést a gyakorlati élethez.

Az illető személy, építész vagy mérnök – a diploma megszerzése után még a jó szakmai gyakorlatot az USA neves, nagy építészirodáiban tudja megszerezni. Ezek az amerikai nagy irodák bármilyen furcsán is hangzik, hasonló felépítésűek ma is, mint 1989-ig az állami nagy tervezőirodák voltak a Szovjetunióban és később nálunk is 1989-ig Magyarországon. A szisztémát kissé eltorzítva a Szovjetunió az USA-ból vette át, majd 1949-ben innen került kötelező érvénnyel bevezetésre hazánkban is.

Ez az oktatási modell azonban, mint azaz élet igazolta, nem alkalmas szisztéma egy hazánkhoz hasonló kis ország építész- vagy mérnök képzése számára. Az igazi magyar építész- és mérnökképzést és szakma gyakorlást a következő években majd nekünk kell sürgősen megvalósítani! Fel kell a Műszaki Egyetemen számolni a kiszolgáltatott helyzetű designer képzést, komplex .tudású építészeket és mérnököket kell nevelni.

Sürgősen meg kell szüntetni a kamarák pontozásra épülő, élettől és az EU-tól is idegen tervezési jogosultságot szerző, korrupciót növelő kamarai gyakorlatot!

SAKMAI ÉRDEKKÉPVISELETEK VIZSGÁLATA

Mint már a bevezetőben tárgyaltuk, a ma Magyarországon működő használhatatlan – a kötelező Építész Kamarai tagsági létéből fakadó korrump rendszert azonnal meg kell szüntetni! Nincs ilyen kötelező kamarai tagság az orvosoknál, gyógyszerészeknél, az iparosoknál és a kereskedelemben, a részvétel önkéntes ezekben a szakmákban is. Miért lenne kötelező kamarai tagság az építészeknél és a mérnököknél??

Különösen az építész szakmában tudjuk, hogy rendkívül összetett és szerteágazó a szakmagyakorlók érdeklődése. Ezért feltétlenül szükséges, hogy az érdekképviseletek is differenciáltak

legyenek, választási lehetőség álljon a szakmagyakorlók rendelkezésére, és **egy most pályakezdő választani tudjon a számára legszimpatikusabb, legvonzóbb érdekképviseltek között!**

A következőkben fordítsunk figyelmet Callmeyer Ferenc építész gondolataira!

„Amennyiben a magyar társadalom a káosz és anarchia felé is tart, nekünk építésznek mérnököknek megálljt kell parancsolnunk saját területünkön! A következőkben néhány gondolat sziporkát vázolok fel Kévés Gyurka barátom biztatására.

Amiről beszélünk: az építészet művelésének rendszere. Bármilyen nyögvenyelős kérdés, érdemes lesz az elmúlt évtizedek okozta fazontorzulás következményeként mindent újra gombolnunk, újra gondolnunk.

Építész képzés

Oktatás, továbbképzés, szakmagyakorlás

Az építész képzés: alapja a felvételi szelekció (felvételi vizsga), melynek alapja a rajzolni tudás, a formaérzék és a visszaemlékezésből való vázlat. Tehát formaérzék kipuhatolása. Majd a mintegy öt éves stúdium utolsó két félévében az intenzív műtermi munka. Itt mindenki együtt ül, s láttatni engedi a feladatot, melyen dolgozik. Lényege az egymástól tanulás a tervezési folyamat izgalmanak közös megélése.

A képzés alapelveinek tisztázása szükséges: A 21. század építésze azonos nyelvezettel készül, melyben meghatározó társadalmi követelmény: az energiatudatosság, a környezet védelme és kímélete, a szociális érzékenység hatásai a hajlék építésére, az illeszkedés etikai élménye.

Az oktatás politika: Az építészetet a nevet szerzett építésznek kell, hogy tanítsák. A tanszéki beosztást, tagozódást a nevek határozzák meg.

Az egyetemi diploma: rangot és jogosultságot kell, hogy jelentsen. Az építész (mérnök is) diplomájánál fogva alkalmas minden építészeti feladat megoldására. A gyakorlat követelménye további biztosíték az építészet minőségi művelésére. 3-4 évi gyakorlat a tapasztalatok alapján elég arra, hogy a jelölt vándorolván, kialakíthassa saját nyelvét.”
(Callmeyer Ferenc)

HATÓSÁGI MUNKA

A katasztrofális helyzetbe jutott hatósági munkát Magyarország és a szakma működése érdekében azonnal felül kell vizsgálni! Halaszthatatlan lépéseket kell tenni a már külső és belső szereplők által is kritikán alulinak minősített hatósági munka újjászervezéséért! Budapestet újra egyesíteni kell.

Építési engedélyezési eljárások

A szakmagyakorlás fontos elemei, szervezése Budapesten és vidéken

Gróf Széchenyi István, gróf Andrássy Gyula, és Reitter Ferenc – nagy elődeink – szellemében vissza kell állítani Budapest egységét.

Budapesten a 23 kerületi építésügyi hatóság helyett egy központi építési hatóság *a gróf Andrássy Gyula, Magyarország egykori miniszterelnökének vezetésével 1870-ben létrehozott, a volt Közmunkák Tanácsának mintájára operatív szervezetet kell létrehozni*, amely egyben a rangját veszített építészeti és mérnöki szakmák segítőjévé is válhat. *Az új szervezetnek évenkénti vezetőváltással kell működnie!* Ezzel az elhatározással a korrupció ezen a területen is megszüntethető. *A kötelező kamarai tagság eltörlésével az újonnan alapított egyesületeket egyenrangúvá kell tenni a meglévő és megújításra váró építész és mérnök kamarákkal, valamint a régi, szovjet mintájú szervezetekkel (ÉTE, MÉSZ stb.)*

A tervtanácsokat azonnal meg kell szüntetni! Helyettük – a tervezők érdekében – a sokszor rosszindulatú zsúrorok helyett – pontosan definiált beépítési terveket, pontos, centiméterekre méretezett magasságokat is ábrázoló helyszínrajzokat kell kiadni, hogy a tervezők egyértelműen ismerjék, és el tudják látni feladatukat! Amennyiben a tervező konzultálni akar a tervbeadás előtt a hatósággal, úgy erre lehetőséget kell biztosítani számára! Ezekre a konzultációkra esetenként be lehet vonni a szakterületet jól ismerő építész és mérnök kollégákat.

A tervtanácsok helyére – szükség vagy igény esetén – az országos nyílt (nem a korrupció meghívásos!) tervpályázatok lépnének, ahol a zsűribe a különböző építész szervezetek egyenrangúan (új egyesületek, kamarák) jelölnének tagokat! *Külön figyelemmel kell kísérni ezen tervpályázati zsűri munkáját, mert ez is a nagyméretű korrupció egyik forrása!*

Felül kell vizsgálni a jelenleg érvényben lévő OÉSZ, BVKSZ, kerületi stb. előírásokat, szükséges helyeken - *egy erre felkért gyakorló építészekből és mérnökökből álló grémiumnak* -, felül kell vizsgálni az érvényben lévő szabályzatokat és a módosításokra javaslatot kell tenni. *Az összes szabályozást összevonva kell kiadni, a központi szabálykönyveknek kell mindent tartalmazni.* Jelenleg - a teljesség igénye nélkül felsorolva - egy építési engedélyezési eljáráshoz az alábbi törvényeket, rendeleteket kell a tervezőnek különböző helyekről beszerezni és figyelembe venni a tervezésnél. *Ez az állapot tarthatatlan, de ezzel a mai napig senki nem foglalkozik.*

- OTÉK
- BVKSZ
- Kerületi Építési Szabályzat
- Kerületi KVSZ övezeti előírásai
- A kerület Önkormányzatának parkolási rendelete
- 1997. évi LXXVIII. Törvény az épített környezet alakításáról és védelméről
- 37/2007. (XII.13.) ÖTM rendelet az építésügyi hatósági eljárásról, valamint a telekalakítási és az építészeti - műszaki dokumentációk tartalmáról
- 290/2007. (X.31.) Kormányrendelet az építőipari kivitelezési tevékenységről, az építési naplóról és a kivitelezési dokumentáció tartalmáról
- 46/1997. (XII.29.) KTM rendelet. 245/2006. (XII.5.) Kormányrendelet az építésügyi bírság megállapításának részletes szabályairól
- 45/2004. (VII.26.) BM-KvVM együttes rendelet az építési és bontási hulladék kezelésének részletes szabályairól
- 277/2008. (XI.24.) Kormányrendelet az építésügy, a településfejlesztés és -rendezés körébe tartozó dokumentációk központi nyilvántartásáról

A jelenleg önállóan és elszigetelten működő fővárosi, kerületi és vidéki építés hatóságok felszámolása után a teljes hatósági munkát, beleértve a végtermékeket - **az építési engedélyt, és a használatba vételi engedélyt - az előírt maximum 60 napon belül ki kell az új központi hatóságnak adni. Az ügyfél nem szenvedhet kárt!**

Véget kell vetni a katasztrofális helyzetet teremtő úgynevezett „egyablakos” ügyintézésnek. Másodfokként működő hatósági szervezetek a fővárosban és vidéken a megyeszékhelyeken az erre

felkért, és kijelölt, évenként cserélődő, nagy gyakorlattal és szakmai tudással rendelkező szakemberekkel kell elvégezni a hatósági felülvizsgálatokat és azt követő másodfokú határozathozatalt. Meg kell szüntetni országosan – beleértve a jelenleg pártirányítással működő országos főépítészti státust is – és vele együtt felül kell vizsgálni a hatóságoknál légtüres térben mozgó főépítészti rendszert. A szerepüket a „Közmunkák Tanácsának” kell átvenni.

*Az egész országban minden szintű tervtanácsot meg kell szüntetni, mert ezek a tervtanácsok szülik a korrupciót, az „uram- bátyám” mutyizást, "kéz kezet mos" alapon. **Az építészeket a Műegyetemen kell jól kiképezni, nem az úgynevezett zsűrieknek kell bírálat ürügyén tervezni!** Esetenként bírálat ürügyén kísérletet tenni egy- egy „zsíros” munka elhappolására!*

Az építési területekre az ország egész területére (mint az USA-ban) pontosan definiált beépítési terveket, pontosan méretezett helyszínrajzokat kell kiadni, hogy a tervezők egyértelműen ismerhessék egy terület beépítésének lehetőségeit.

*Amennyiben a tervező konzultálni akar a tervbeadás előtt a hatósággal, úgy erre lehetőséget kell biztosítani számára, és nem a sokszor laikusokból álló zsűrinek kell a már kész terveket bírálni, majd a tervezőknek elutasítás után sok millió forintért előállított dokumentációkat a szemébe kidobni. **Tarthatatlan és megalázó ma az alkotók helyzete, amikor féllaikus zsűrorok bírálják a terveket, úgy mint a műszaki egyetemen egy tervet bírál a tanár! Milyen jogon!?? A zsűrik zsebében van talán a bölcsek köve?***

TELEPÜLÉS TERVEZÉS

Városrendezési tervek felülvizsgálata, az ÁRT és RRT rendszer visszaállítása.

Felül kell vizsgálni minden, eddig jóváhagyott, különböző szintű városrendezési tervet többek között azért is, hogy Budapesten szűnjön meg a 23 kerület eddigi elkülönülése következtében kialakult káosz, az építési területek széttagoltsága. Elfogadhatatlan, hogy például a szomszédos budapesti VII. és VIII. kerületi építési szabályzatok eltérjenek egymástól. Miért? Kinek az érdeke ez?

*Vissza kell állítani az évtizedeken keresztül jól működő ÁRT és RRT rendszert, ahol a városrendezési terveken túl a magasépítési tervezés is visszakapja rangját és jelentőségét, **ahol nem a külföldi telek felvásárlók, pénzemberek, beruházók kénye-kedve szerint alakítják ki az új városi struktúrákat és őrzik meg a régieket. A tarthatatlan helyzetet azonnal fel kell számolni!***

Callmeyer Ferenc építész kolléga javaslata szerint is felül kell vizsgálni a Duna folyó menti szabályozásokat, különös tekintettel a Duna korszerű hajózhatósága és a kis síkvidéki vízierőművek létrehozásának érdekében. Fel kell adni az ebben az ügyben tanúsított műszakiatlan álláspontot, ki kell alakítani az új műszaki elvek alapján kiegészített szabályokat.

Callmeyer Ferenc építész, a Magyar Építész Kamara első elnökének véleménye:

Hatóság. *A máig elviselhetetlen és korrump engedelyezési eljárások egyszerűsítése. - Az alacsony hatékonyságú főépítészti rendszer megszüntetése, hatósági hivatalok szakmai megerősítése főmérnöki státussal, és a beépítési szabályok megkövetelése. Alapelv: az építető igényének időbeli szolgálata.*

Településtervezés. *Építészeti feladat. A szabályozási folyamat alapja az építészeti tér (utca, tér) kialakítása, a település térbeli képe. Ennek az építészi alkotó tevékenységnek végeredménye a színes és számokkal alátámasztott szabályozási terv, melyet a térbeli megjelenés rajzai nélkül senki nem érthet.*

A részvételi demokrácia *biztosítása az engedelyezési folyamatokban. A település fejlesztését csak széleskörű társadalmi részvétellel illik, és kell végrehajtani. Ez az a pont, ahol a mindenkori politikának felelőssége és szerepe van! (Callmeyer Ferenc, építész)*

Gerő Balázs építész, városrendezési szakmérnök írása:

„Kévés György barátom kérésére próbálom összeszedni néhány gondolatomat szakmánk műveléséről, vagyis a magyar építésügyről.

A felkérés lehet, hogy elsősorban településrendezés témakörére szólt, de – mint az Kévés György, Kovács András és Callmeyer Ferenc felvezető szavaiból is kitűnik – az építész

szakma teljes aspektusával, sőt elsősorban azzal, a teljes vertikummal, a társadalomban elfoglalt hellyel és kapcsolatokkal vannak alapvető bajok.

*

„Mindig ugyanazt mondom,
mert az mindig ugyanaz”
(Molière)

Annak érdekében, hogy a téma kezelhetőségére némileg több esély legyen, érdemesnek látszik valamiképpen strukturálni, amihez viszont az épített környezet alakításának egész folyamata szolgálhat alapul.

*

A környezet alakításának, vagyis az építésnek a folyamata a település (sok esetben nagyobb régiókra, sőt akár Európára kiterjedő) településfejlesztési koncepcióján alapuló fejlesztési programokkal kezdődik, amelyek inkább társadalmi-gazdasági szinten alapozzák meg a fejlesztést, amelynek időben ütemezett és térben is strukturált programja a már inkább műszaki jellegű terület- és településrendezési tervekben jelenik meg. A városrendezési tervezés egyre finomodó műveleteivel nyilván el kell jutni odáig, hogy az építendő objektumok tervezéséhez és a hatósági engedélyekhez a szükséges és elégséges paraméterek az építető, a tervező és a hatóság, sőt bárki számára hozzáférhetőek és egyértelműek legyenek. A folyamat befejező aktusa az építés engedélyezése után a kiviteli tervek alapján az objektum megvalósítása.

A fenti műveletsor ugyan csak vázlatos, és nem is tűnik túl eredetinek, de ha - akár csak egy egyszerű táblázatos forma keretében bemutatva - összevetjük az építésügy több lényeges faktorával, mint a környezet és energia, a társadalmi és szociális érzékenység, a törvényi és szabályozási keretek, a részvételi demokrácia, a szakmagyakorlás, végül az oktatás, jól illusztrálni lehet az igencsak beteg pontokat. Reményeim szerint ez a strukturális módszer nemcsak a betegségek leírására és diagnosztizálására alkalmas, hanem segítségül lehet a terápia javaslat - kialakítására is. A épített környezet alakítása
Mintha ország

„Parlamentünk olyan, mintha gótikus parlament lenne,
olyan mintha nagy ország parlamentje lenne,
olyan mintha parlament lenne.”

Nem meglepő, hogy a káosz és anarchia felé tartó, sőt manapság már a gazdasági összeomlás peremén álló magyar társadalomban a gazdátlan építésügy azt produkálja - amit produkál. Valószínű, hogy bár mind hazánk un. polgári-demokráciája, mind kultúrája meglehetősen torz, az anomáliák feltárása után meg kell kísérelni azokat a gyógymódokat alkalmazni, melyek a mai intézményrendszer javításával, annak keretein belül is működtethetőek, és az intézményrendszer gyökeres átalakítására csak fokozatosan és a későbbiekben kerül sor. A mai intézményrendszer, közgazdasági, szabályozási és eljárási rend is tartalmazza formálisan a legtöbb szempontot, de többnyire csak úgy, **mintha** érvényre jutná azt. Ezt a mintha jelleget tárná fel az építésügy rekonstrukcióját célzó stúdium esettanulmány-sorozata egyúttal jelezve a korrekció lehetőségét is.
Mintha – példák

Az itt következő néhány esettanulmány-vázlat inkább csak illusztrációul szolgál, soruk és mélységük a szükség szerint bővítendő.

Településfejlesztés (ad. 1.)

Az ország településfejlesztési koncepcióját nyilván egy politikai-gazdasági jövőképre lehet alapozni. Miután az egymást követő pártoknak, kormányoknak a magyar társadalom számára elképzelhető jövőképük nincs, következésképp arra alapozott koncepció, illetve a koncepcióra építő terület- és településfejlesztés sem lehet. A megoldás módszere a Hankiss féle „találjuk ki Magyarországot” típusú gondolkodás lehet, amely például a Siklaky, Drábik, vagy még inkább Csath féle gazdaságpolitikai koncepció mentén válaszol fel olyan jövőképet, amely egyaránt biztató társadalmi, morális, környezeti szempontból is.

Részvételi demokrácia (ad. 2. e)

Az egyik fővárosi kerület képviselőtestülete a vonatkozó jegyzőkönyv tanúsága szerint megtartotta a törvény által előírt közmeghallgatást. A piros-fehér-zöld pecséttel lezárt jegyzőkönyvből viszont kiderül, hogy a képviselők nem voltak jelen a határozatképességhez szükséges számban, tehát a gyűlés a törvény szerint nem lett volna közmeghallgatásnak minősíthető. Az idézett un. közmeghallgatásnak nemcsak az volt a baja, hogy törvénytelen volt, hanem főleg az, hogy - a törvény ajánlását is figyelmen kívül hagyva - a képviselőtestület kísérletet sem tett arra, hogy a lakossággal ebből az alkalomból a lényeges területfejlesztési kérdéseket megvitassa.

Városfejlesztési Bizottság (ad. 2.f.)

Az önkormányzat képviselőtestülete elsősorban saját tagjaiból, de külső szakemberek bevonásával un. városfejlesztési bizottságot működtet, amelynek - gondolhatnánk - az a szerepe, hogy a település városfejlesztési problémáit elsősorban szakmai alapon kezelje, és a képviselő testület döntését előkészítse. Az egyik fővárosi kerületben ezzel szemben kiderült, hogy a bizottság csak a kerületet irányító párt frakciója által már megtárgyalt ügyet tárgyalhatott, és a főépítész még csak napirendre vonatkozó javaslatot sem tehetett.

A konklúzió: a bizottság csak álca, egy díszlet, amely kifelé azt sugallja, hogy lám-lám a képviselőtestület milyen alaposan, csak már előkészítés után hozza meg döntéseit. A bizottság ugyanakkor nemcsak álcának jó, hanem igen hatásos pénzforrás is a képviselőknek a tagságért, pláne a vezetésért járó honoráriumok révén.

Kerületek - Budapest (ad. 2.d.-f)

A főváros építése és működtetése szempontjából lényeges, hogy értelmes hierarchia szerint tagozódjanak és különüljenek el az egész város, illetve az egyes városrészek működését meghatározó tényezők, mind a tervezés – megvalósítás – működtetés, mind a finanszírozás szempontjából. Úgy tűnik föl, hogy a jelenlegi közigazgatási gyakorlat meglehetősen alkalmatlan a fővárosi építésügy kezelésére: a kerületek és a főváros között állandó a vita, a fejlesztési ügyek két szék között a padlóra kerülnek. Valószínű, hogy a fővárosi építésügy szempontjából a kedvező az egységes rendszer lenne, a helyi érdekek érvényesítésének más módját kellene megtalálni.

Rendezési tervek (ad. 2.g.)

A korábban elég jól működő általános illetve részletes rendezési terveket a fővárosban az FSZKT, BVKSZ illetve a Kerületi Szabályozási Tervek és a Kerületi Városrendezési Szabályzatok váltották fel. Az új rendszer bonyolult, bürokratikus, nehézkes, időigényes, a fejlesztőket nem vonzza, hanem elriasztja, eredményeiben pedig riasztó (lásd. lakóparkok, Király utca). Vissza kellene állítani a Közmunkák Tanácsát, az általános és a részletes rendezési tervezést, a beépítési javaslat tulajdonképpen a beruházók számára mintegy étlapként is szolgáló un. master plan lehetne, amely után – az önkormányzattal egyeztetve illetve egyezkedve – a szabályozás felé is lenne lehetőség a visszacsatolásra (PPP, bónuszok)”

Budapest, 2009. május

Gerő Balázs

építész
várostervező szakmérnök
a XXII. kerület volt főépítésze

Németh András hozzászólása a „kabát újragombolása” című íráshoz

„Az alábbiakban néhány gondolatot szeretnék hozzáfűzni a fenti, az építészképzéssel építészeti közigazgatással foglalkozó tanulmányhoz. A problémamegoldó hatósági munka

illusztrálására saját esetemet elmondani, ami Budapesttől 220 km-re történt.

1992-ben felkérést kaptam a Béccsel közvetlenül szomszédos kertvárosban, Leopoldsdorfban egy lakóház tervezésére. Miután az 1980-as években sokat foglalkoztam Bécs építészetével, elvállaltam a feladatot. Megbízómtól megkaptam az építési és engedélyezési előírások jól áttekinthető füzetét.

Az első találkozás az építésügyi hatósággal a terv "ceruzakész" állapotában történt. Megbízóm megszervezte az egyeztetést a területi főépítésszel. Erre 1993. január 12-én, ami egy pénteki napra esett, 16.30 órakor az építész professzor badeni házában levő magánirodájában került sor. (Azaz: nem hivatalos helyen és nem félfogadási időben.) Az adott időpontban megjelentünk a megrendelővel, bemutattuk a terveket, a főépítész feltett néhány kérdést, majd jóváhagyta az elképzelést. Az egyeztetés kb. 20 percig tartott. Ezután került sor a tervek kompletírozására, majd a tervszállításra 1993. február 19-én. Ezt követően a tervek benyújtásra kerültek az önkormányzathoz, ahol azokat közszemlére tették ki, ami - ha jól emlékszem - két hétig tartott. Ezalatt kiküldték a meghívókat az érintetteknek az építési engedélyezési eljárásra.

Maga az eljárás az építési helyszínen történt az ott levő, de elbontásra váró, lakóházban 2003. március 25-én, 13.30 órakor. Az eseményen megjelent az illetékes építésügyi hatóság képviselője, az érintett szakterületek közül néhányan, összesen, talán 3-4 fő, valamint néhány érdeklődő szomszéd. Itt röviden ismertetésre és bemutatásra kerültek a tervek, elhangzott néhány észrevétel, kérdés, majd számítógépen megírták és kinyomtatták az építési engedélyt. A fenti eljárásnak 14.40 óra körül lett vége. Ezzel az engedélyezési eljárás lezárult.

Nyilvánvaló, hogy itt egy kisléptékű, kevésbé jelentős tervezési munkáról volt szó, azonban a gondolkodásmódot és a hozzáállást jól mutatja.

Röviden összevetve a magyarországi állapotokkal, ott elsődleges cél a problémák, illetve ügyek megoldása, míg nálunk inkább azok elodázása. Itthon az számít jó ügyintézőnek, akinek az asztalán halomban állnak az iratok, ami mutatja, hogy az illetőnek milyen sok munkája van. Persze Magyarországon közrejátszik, hogy igazán kvalitatív szakember számára, sajnos, nem elég vonzó ez a munkakör, mivel sem anyagi elismerése, sem társadalmi presztízse nem megfelelő. A rendeletek és előírások túlzottan bonyolultak, nehezen áttekinthetőek az ügyintézők számára is.

Azt is ismerjük, hogy Ausztriában az engedély nélküli építkezések ügyei is hasonló hatékonysággal és egyszerűséggel kerülnek lebonyolításra, ha a helyzet odáig fajul, bulldózerek igénybevétele is előfordulhat.

Az építészeti oktatás hazai helyzetéhez, mivel évek óta ebben nem veszek részt, érdemben nem tudok hozzászólni, és nagyjából ugyanez vonatkozik a Tervtanácsok munkájára is, amelyekkel időnként, mint ügyfél találkozom.

A fentiekkel kapcsolatban csak néhány általánosságot fogalmaznék meg. Az oktatás állapotát a megjelent produktumok összessége jellemzi. Itthon túl soknak érzem az igénytelen épületet és a spekulatív, globalizációs igényeknek behódoló munkát. El kellene gondolkodni azon, hogy kerülhetne a tervezési munkák döntő többsége elkötelezett tervezők kezébe. Lehet, hogy az oktatásban mégiscsak tudatosabb szakosodásnak kellene végbemennie?

A terv-zsűri során az esetenként építészeti részletkérdésekre leszűkülő gondolkodás, "beletervezések" helyett átfogóbb szemlélettel kellene a tervekhez közeledni

A jó minőségű rendezési tervekre épülő, az épülethez kapcsolódó kultúrtechnológiai problémákat is figyelembe vevő (pl. közlekedés, parkolás) komplex megközelítés mellett fontosnak érzem a regionális építészeti értékek tényleges védelmét, figyelembevételét, azok nyom nélküli eltörlése helyett.

A hajdani Közmunkák Tanácsához hasonló szervezet létrehozása nagyon hasznos lenne,

Budapest, 2009. április

Németh András Ybl-díjas építész

**Tekintsük meg a Pest Megyei Építész Kamara alelnökének,
Rumi Imrének 2009. május 12-i közleményét az
építészfórumon**

*„A hazai építészet, építésügyi jogi bázisát meghatározó szakmai alaptörvény az **épített környezet alakításáról és védelméről** szóló 1997. évi LXXVIII. törvény (Étv vagy építési törvény) 1998. január 1-jén lépett hatályba. Már több mint 11 éve! Talán nem haszontalan megnézni, mennyire váltotta be az új törvény és a hozzá kapcsolódó építésügyi jogszabályhalmaz a hozzá fűzött reményeket. Hova jutott szakmánk, a sokat hangoztatott EU-konform jogszabályok alkalmazásával? Azért is időszerű mindezt végiggondolnunk, mert a hírek szerint napirenden van az építésügyi jogszabályok jelentős felülvizsgálatának, módosításának előkészítése. (Ismét a gyorsítás jegyében!)*

Építész tervezői munka során feltehetően nem csak én tapasztalom, hogy az építésügyi szakmai jogszabályokból és azok alapján folytatott hatósági munkából az építészeti minőség kérdése egyre inkább kimarad. Mára oda jutottunk, hogy a rendkívül bürokratizált hatósági munka során az építészeti minőség kérdése már jóformán senkit nem érdekel. A tervtanács az egyetlen fórum, ahol még az engedélyezési eljáráshoz kapcsolódóan építészetről, szakmai gondolatokról lehet beszélni. (De ott is csak szűkülő jogi keretek között.)

Az engedélyezési eljárásokban szinte kizárólag a jogszabály betűje számít. Ráadásul általában annak is az ügyfél szempontjából a legszigorúbb értelmezését alkalmazzák, az eljáró hatóságokat terhelő előírásokat pedig sok esetben észre sem veszik. Mintha a hatóságot nem köteleznék a határidő, jogszabálysértéseinek szinte soha nincs következménye.

Ezzel szemben a közbeszerzési törvény hatálya alá tartozó építési beruházások tervezésénél nem számít a jogszabály. A tervpályázatokat – néhány kivétellel – olyan természetességgel kerülnek ki a közpénzből beruházók, főként az önkormányzatok, mintha nem is létezne kormányrendelet a tervpályázati kötelezettségről. De említhetném a változtatási tilalom intézményével összefüggő, önkormányzati jogalkotási lehetőséggel történő visszaéléseket is. Az alkotmánybíróság állásfoglalása ellenére konkrét beruházások blokkolására, sarcolására, visszamenőleges hatállyal értelmezve rendelnek el önkormányzatok változtatási tilalmat. Hatalmi mámorban egyesek attól sem riadnak vissza, hogy egy építési engedélykérelem benyújtását követő napon sürgős előterjesztéssel rendeltessenek el az érintett telekre, visszamenőlegesen értelmezett változtatási tilalmat. Néhány kivételtől eltekintve, hazánkban jelenleg nem az a lényeg, hogy mit akar valaki megvalósítani, hanem van-e hozzá politikai támogatottsága. Jóformán senki sem mérlegeli, hogy városépítészeti szempontból előnyös vagy hátrányos egy beruházás, nem

számít annak színvonala. Ha megvan a döntéshozói támogatás, bármi megvalósítható, mert egy polgármester (főleg ha többsége van a képviselő-testületben) a helyi hivataltól bármilyen döntést nagyon gyorsan kikényszeríthet. Az önkormányzatok feletti törvényességi kontroll pedig nem működik.

Oda jutottunk, hogy ma Magyarországon az „erősebb kutya” szándéka és jogértelmezése számít. Az ügyfél pedig felháborodva és kiábrándulva szemléli, amint előkerül egy jogszabályi előírás, nyakatekert értelmezéssel, ami miatt nem adható engedély a városépítészeti szempontból elismert, jó tervére.

Jogalkotási szempontból vizsgálva a kérdést, talán még inkább elgondolkodtató a válasz. A környezeti értékek megőrzése és védelme, minőségének javítása érdekében **a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény** állapította meg, hogy az ember által létrehozott épített (mesterséges) környezetről, mint egyik környezeti elemről, az épített környezet alakításáról és védelméről szóló külön törvény rendelkezik. Tehát alapvető jogalkotói célként **a környezeti értékek megőrzése és védelme, minőségének javítása** került meghatározásra.”

„A 11 éves Étv 63 paragrafusáig eddig 259 módosításon esett át. Ez évi mintegy 24 változást jelent. Most ismét jelentős módosítását tervezik. Sőt, nem csak az építési törvény, hanem egy tucat kapcsolódó építésügyi jogszabály módosítása is napirendre került. Az építésügyi hatósági eljárásokról szóló „37-es esete” óta elborzadok az ilyen híreken.

Vajon mi jöhet még?

Szaktanácsadóknak, azokat tömörítő szakmai szervezeteknek határozottan és bátran le kellene vonni végre a következtetést: az Étv és hozzá kapcsolódó építésügyi jogszabályok nem érték el céljukat, sőt, sok esetben az eredeti céllal ellentétes hatást fejtenek ki. Ezért szervezett formában, sürgősen fel kell vetni **a jogalkotásról szóló törvényben foglalt „Felelősség a jogszabály-előkészítésért”** kérdéskört. Elérkezett az idő, hogy az építész kamarák (területiek és az országos egyaránt) nyilvánosság előtt is kifejtsek (már helyenként hallható) véleményüket, hogy az elmúlt évtizedben végzett jogalkotási előkészítő munka alapján nem tartjuk alkalmasnak feladatuk elvégzésére azokat, akik ezt a kaotikus építésügyi-jogi helyzetet teremtették.”

Rumi Imre

Pest Megyei Építész Kamara
alelnöke

Tervtanácsstalanság — avagy: mindenki másként csinálja

Azt hiszem az elmúlt esztendő egyik legbotrányosabb építészeti ügye a Budapest XII. kerületi tervtanács elhíresült ülése volt. Noha a mindössze két éves tervtanácsokról szóló kormányrendelet nemrégén módosult, az események hatására ismét felröppent hír a jogszabály felül-vizsgálatáról.

Az elmúlt évek jogalkotási gyakorlata, jogszabály tervezetek előkészítési metodikája alapján nem várok jelentős érdemi javulást az országos szabályozásban. Azonban el kell kerülnünk, hogy az építési engedélyezési eljárás szabályozásához hasonlóan – a javulás

helyett – romlás következzen be a tervtanácsok működését meghatározó kormányrendeletben, és a helyzet tovább éleződjön. Tudatosítani kellene minden polgármesterben, települési képviselőben és jegyzőben, hogy az építészet közügy. A tervtanácsokra szakmai kontrollként szükség van. Ha egy önkormányzat saját településén ügyel az építészeti minőségre, és célja a városkép védelme és javítása, akkor vállalja a tervtanácsok működtetését is. Szerintem minden építési engedélyezési tervet meg kellene tárgyalatni tervtanáccsal. Budapesten van erre törekvés, ismét bővült a fővárosi tervtanácsokhoz benyújtandó tervek köre, így bővíthet a kerületi tervtanácsokhoz benyújtandó tervek köre is.

Érthetetlen számomra a fővárosi és néhány kerületi önkormányzat vitája (már-már hatalmi harca), hogy melyik tervtanácsokhoz milyen tervet kelljen benyújtani. Nem ez a lényeg! A legfontosabb, hogy minden terv átesse a szakmai kontrollon. Fontos lenne egyértelműen tisztázni, hogy közérdekű városépítészeti (alkalmazkodási, illeszkedési) kérdésekben (például: építési vonal, tömeg, homlokzatképzés stb.) és építészeti nívó megítélésében a tervtanács szakértői testületként működik. A terv jogszabályi megfelelésének kérdésében pedig az építészet hatóság dönt. A kettő nem ellentétben áll egymással, hanem kiegészíti egymást. Az esetek döntő többségében a tervtanács mégiscsak az építészethez ért jobban, a hatóság pedig a joghoz. Szakítani kellene már végre azzal a gyakori rossz szokással, hogy a tervtanács jogászok, az építészet pedig építészek.

Tevékenységem folytán több tervtanács munkájába pillanthattam be, és már volt alkalmam az asztal minden oldalán helyet foglalni. A különböző tervtanácsok működésének módja minden elképzelésemnél túlmutat. Van olyan megyei jogú város, ahol a tervtanács ülésen a terv bemutatását követően kiküldik a teremből a tervezőt, majd a tervtanács tagok zártkörű vitát folytatnak le a tervről. Ezt követően a tervezőt visszahívják az „ítélethirdetésre”. Korábban az egyik fővárosi kerületben a tervezőt meg sem hívták és be sem engedték az ülésre. Egy másik megyei jogú városban a polgármester politikai munkatársai jelennek meg bizonyos napirendi pontoknál, és érvelnek vállalkozások terve mellett. Pedig valójában tárgyalási joguk sincs.

Esetenként nem átlátható, hogy az egyértelműnek és egyetértőnek látszó tervtanács tagi vélemények alapján pontosan milyen állásfoglalás került megfogalmazásra, és miként engedélyezték később a tervtanács által nem támogatott tervet. A tervtanács kormányrendeletben kellene előírni a tervtanács állásfoglalással (szakértői testületi véleménnyel) ellentétes hatósági döntés esetén a részletes indokolási kötelezettséget.

A tervtanácsok esetében a tagokat javaslat és jelölés alapján nevezik ki. Nem tartom szerencsésnek a tagok kinevezésére vonatkozó előírásokat. Meglehetősen vicces, hogy a tervtanács elnöke javasolhatja magát maga számára tagot, majd kinevezi azt. Sürgősen meg kell szüntetni annak lehetőségét, hogy „elvtársi-baráti” alapon lehessen valaki tag. Álláspontom szerint kizárólag szakmai- és építészeti indíttatású civil szervezeteknek szabadna tagokat javasolni vagy jelölni. A tagoknak felelősséggel és beszámolási kötelezettséggel kellene tartozni az őket javasoló vagy jelölő szervezet felé.

A szakmai szervezetek által delegált tagok esetében a kormányrendelet által elvárt „magas szintű elméleti és gyakorlati ismeretekkel rendelkező” feltételt érvényesíteni kell, és szakmai eredményhez, minősítéshez kellene kötni a tagsági jelölést. Adott tervtanács ülésre behívott tagok között pedig biztosítani kell a szakmai szervezetek által jelölt tagok többségét.

Szerintem jogos tervezői elvárás, hogy a tervtanácsok mindenhol közel azonos módon működjenek. Nem lehet a személyes sérelmek ismertetésének fóruma a tervtanács. Az üléseken valóban építészeti viták bonyolódjanak és szakmailag alátámasztott állásfoglalások születessenek. Ebben az esetben a tervtanácsok társadalmi, sőt szakmán belüli elfogadottsága is növekszik.

A tervtanácsok működésének teljes nyilvánossága szükséges. A nyilvánosság biztosíthatja a széleskörű társadalmi és szakmai átláthatóságot, ellenőrizhetőséget. A tervtanács tervek közérdekű kivonatai, opponenciák és állásfoglalások nyilvánossága segíti megérteni a civil társadalommal a mai építészeti gondolkodást, elveket és azok érvényesülésének fontosságát. Tehát szakmánk alapvető részleteit. A nyilvánosság

biztosítása ma sem tilos. Mégis, nagyon kevesen élnek vele. Úgy vélem, egyik legjobban működő önkormányzati tervtanács Budafok-Tétény Budapest XXII. kerület tervtanácsa, amely működésének teljes metszete megtalálható az önkormányzat honlapján. Remélem, hogy hamarosan a tervtanácsi ülések teljes hangfelvétele is elérhető lesz a honlapon.

A fentieket érintően szükség van a kormányrendelet módosítására, főként a tervtanácsok egységesebb, szakszerűbb működése miatt. Azonban sok olyan lehetőség van a mai szabályozás alapján is, amellyel javítható lenne a tervtanácsok működése. Ebben útmutató szerepet kellene vállalni a tervtanácsi tagsági jelölési lehetőséggel rendelkező építész kamaráknak. A jobbítás főként szándék és akarat kérdése.

Rumi Imre

Budafok-Tétény Budapest XXII. kerület főépítésze

Válságkezelés helyett...

Az építés a legszemélyesebb közügy. Bárki megteheti, hogy kizárja életéből a művészetet, nem olvas verseket, szépirodalmat, nem jár képtárba, nem néz művészfilmeket, nem hallgat klasszikus zenét, de az építészetet senki sem zárhatja ki életéből. Házban születünk, élünk és házban telnek végóráink, de az utcán járva-elve akaratlanul is átéljük mindannyian az építészeti tér érzékelésének (pozitív, vagy negatív) élményét. Megtapasztalhatjuk ezt sokszor „interdiszciplináris” baráti beszélgetéseken, ahol orvos, tanár, halbiológus, sőt „melegvízi bióvár” végzettségű barátaink rendkívüli magabiztossággal nyilatkoznak meg építészeti kérdésekben és mondanak gyakran rendkívül szubjektív, érvekkel kellően alá nem támasztott kritikát olykor Ybl-, Kossuth-vagy Széchenyi-díjas kollégáink munkáiról.

Rátérve most már mondandóm lényegére, kanyarodjunk vissza oda, hogy az építés közügy, így a társadalom, a „köz-társaság” egyik legfontosabb alappillére. Ennek tudatában a köztársaság jogintézményeiben, a törvényalkotó és végrehajtó hatalmi ágakban megfelelő fontosságát megillető helyet és szerepet kell biztosítani az építésügy teljes spektrumának. Úgy gondolom, hogy jelen helyzetünkben a fent említett kritériumok, sajnos, nem teljesülnek, az építésügy hazánkban nincs a megfelelő helyén kezelve.

Legkésőbb egy év múlva szükségszerűen megváltozik az (aktuális) kormány, a minisztériumok, talán még az önkormányzatok feladata, szerepe és lehetősége, ezért fel kell készülnünk, hogy megfelelő hatékonysággal képviseljük az építészet sajátos szempontjait, és kihasználva a Magyar Építészakamara érdekérvényesítő képességét az építésügy strukturális reformjainak megvalósításánál.

Javaslatom lényege a magyar építésügy teljes spektrumának egységes rendszerbe foglalása, amely egy rendkívül stabil szakmai példával élve „statikailag határozott” három fő elemből álló struktúra, a magyar építésügy „szentháromsága”, azaz:

- önálló, felelős független **Nemzeti Építésügyi Minisztérium (NÉM)**
- az önkormányzatoktól független **Állami Építésügyi Hivatal (ÁÉH)**
- az éves költségvetéstől független **Nemzeti Közmunkák Tanácsa (NKT)**

Természetesen, egy ilyen hozzászólás terjedelmi korlátai nem engedik meg a részletes kifejtést és a hosszas érvelést, ezért engedjék meg, hogy tömören, csak néhány gondolatfoslánnyal indokoljam javaslataimat.

Úgy gondolom, hogy a legkevesebb érvelést az önálló felelős, független **Nemzeti Építésügyi Minisztérium (NÉM)** megalakítása igényli. A rendszerváltással már az első kormány alatt megszűnt a tárca önállósága. A mélypontot a harmadik kormány alatt értük el, amikor a Torgyán-féle minisztérium Halászati és Vadászati Főosztályának egyik osztálya lett volna a teljes magyar építésügy. A mai helyzet sem sokkal jobb, legfeljebb „szalonképesebb”. Látjuk, hogy ez hova vezetett. Ma már nincs szakember, aki egy-egy komplexebb építésügyi- társadalmi kérdésben kompetens minisztériumot és hivatalnokait kellő biztonsággal meg tudná találni. (Hogy csak egyet említsek, a hihetetlen pénzeket elnyelő paneles rehabilitációt a gazdasági minisztérium néhány lelkes gépészmérnöke

kezeli a szociológiai, városépítészeti, városképi szempontok teljes figyelmen kívül hagyásával.)

Nem igényel sokkal több indoklást a korábban már létező

Állami Építésügyi Hivatal (ÁÉH) létrehozása, annak bizonyára nem, aki az elmúlt húsz évben kért (és kapott!!) építési engedélyt (megjárta a „Hadak útját”).

Tény, hogy a legtöbb önkormányzat nem tudja megfelelő színvonalon ellátni az engedélyezéssel kapcsolatos feladatokat. Törvény szerint a jegyző hatásköre lenne, de (mivel ez púp a hátán) átruházza valami „műszaki emberre”. Meggyőződésem, hogy az építésügyi munkát, az engedélyezési eljárást ki kell venni az önkormányzatok hatásköréből és ésszerűen össze kell vonni államigazgatási központokba (város, megye, régió). Szűkebb körben úgy szoktam fogalmazni az ÁÉH működését illetően, hogy olyan független hivatal, ahová a jegyző, a polgármester, a képviselő is egyszerű ügyfélként megy be, és nem az ügyintéző feletteseként.

*Megítélésem szerint a legnagyobb indokoltsága a mai zavaros helyzet megszüntetésére létrehozandó **Nemzeti Közmunkák Tanácsa (NÉT)** intézményének van. Köteteket írtak erről tanult kollégáim (Lásd: Közmunkatanács), így hát elégedjünk meg most annyival, hogy az önkormányzatok éves költségvetésétől független saját „átruházott” ingatlanvagyonnal rendelkező „paritásos” várospolitikusokból és szakemberekből álló szervezet, melynek elnöke a várospolitikai, a területfejlesztés iránt elkötelezett nagytekintélyű köztisztviselőben álló, a tanács tagjai által választott személy.*

Természetesen tudatában vagyok annak, hogy javaslatomnak nem minden eleme új, korábban is olvashatók, hallhatók voltak hasonlóak. Ennek ellenére engedjék meg, hogy felhívjam a figyelmét a Magyar Építész Kamara újabban aktivizálódott tagjainak – talán egy következő elnökségnek – arra, hogy a megoldást lehetőleg ebben az irányban keressék, de bízom abban, hogy az egyszerű tagság körében is talállok néhány támogatót.

Végezetül, nem tagadom, kíváncsi vagyok, hogyan vélekednek az efféle „eretnek” gondolatokról a szakmagyakorlás képviselői. A hatalom és a hivatalos szervek képviselőinek álláspontját – attól tartok –, sajnos, jól ismerem.

Budapest, 2009. május 7.

Sári István
építész-urbanista

KÉPZŐMŰVÉSZET

Azok az anomáliák, amelyek egész művészeti életünket jellemzik, - a hírhedt állatorvosi ló esete – úgyszólván kivétel nélkül kimutathatók a képzőművészetben. Mivel nem alakult ki, nem is alakulhatott normális képzőművészeti közélet, hiszen a rendszerváltoztatás ott is mindössze félre értelmezett elit-váltást jelentett, már-már száz esztendő's abnormitásokat görgetünk magunk előtt. Érzékeljük a betölthetetlen, áthidalhatatlan szakadékot akár az intellektuálisabb nagyközönség és a modern művészet között, ki vagyunk téve az elmaradott oktatási szellem rabulisztikájának, a köztéri megbízatások során pedig a szemérmetlen és mindenkor igénytelenséget takargató korrupciónak. (Az ember olykor úgy érzi, a „dicsőséges” tanácsköztársaság terrorista dogmatikusai között mozog; köztérre csak ideologikus fércmű kerülhet.) Amikor Fajó János készülő könyvéből válogattunk megfontolandónak tartott írásokat, és Fábrián László bevezetőjét is idézzük, sürgető aktualitások sorát példázzuk a provincializmus eltakarítására, a korszerű vizuális szemlélet kialakítására, általánossá tételére. Meg vagyunk győződve, hogy ezek a gondolatok összezsengenek a teljes magyar művészeti élet (zene, irodalom, építészet, fotográfia, film stb. is!) modernizálásának elképzeléseivel. Esztétikai közegészségünkkel – ha tetszik. Az adófizetők pénzét bűn hazugságok oktatására, ostoba és elvtelen emlékművek finanszírozására pocsékolni.

A szellem geometriája

„Olyan kitartó..., mint egy gép...”
Kassák

HA EGY KÉPZŐMŰVÉSZ, kivált olyan, aki úgyszólván alig becsüli a szó képkeltő lehetőségeit, szerepét, aki elfogultan hirdeti az anyag, a matéria elsőbbségét, és aki szinte megközelíthetetlennek véli fogalmilag saját médiumát, mindezek ellenére az íráshoz fordul, különös helyzetbe sodorja önmagát, de legalább annyira olvasóját. Még csak nem is amiatt, hogy egyszerűen félre taszítja a maga által fölállítgatott és olykor makacsul védelmezett korlátokat, inkább amiatt, hogy nyomban megkísérel kifejezése új eszközét markánsan önnön arculatára formálni; azaz: - kimondva, kimondatlanul – alámerül az anyagtalanságba, vagy másként szólva: a szellem világába. Az önellentmondás – természetesen – látszólagos. Mindössze azért tértem ki rá, hogy megpróbáljam láttatni annak a heves ígehirdetésnek a mozgatóit, amely nagyvonalúan eltekint a művészet alapsajátosságától, az anyag átszellemítésétől, hiszen a művészet – még Hegel szerint is – a szellem egyik jellegzetes kalandja. Fajó János – úgy tetszik – magánhasználatú esztétikájában, de közhasznúvá dimenzionált pedagógiájában csakúgy, az anyagelvűség elszánt prófétája. Ugyanakkor nevetséges volna azt hinni, hogy a festő – teszem azt – a vászon, a pigment, az olaj matériájára redukálná mondandóját – például a formával, a színnel, a kompozícióval szemben. Pontosan tudja (él vele!) hogy az utóbbiak egzaktságához nem férhet kétség; egy geometrikus (a konstruktivista hagyományokon edzett) képzőművész kátéjában az egzaktciónak föltétlenül meghatározónak kell lennie.

Azt gondolom, éppen ezen a ponton fordul meg Fajó viszonya is szóhoz: nincs többé kétsége a fogalmiság egzakt lehetőségei felől. Vagyis: bátran hagyatkozhat az írásra: minden bizonynal ugyanazt a Fajót fogja megmutatni, akit a kép vagy a plasztika, a hitnek egyazon közleményét küldi szét szűkösre kerített szélrózsánk minden irányába. Ő, aki általában vallja, hogy a geometria egzakttsága kizárja az érzelmi közléseket és a hangsúlyt a ráció felé tereli, ezúttal egy gazdag érzelemvilágot is a közönség elé tár – mondhatni élettrajzi indulatokkal.

És itt ismét egy csomópontra kell föl hívnom a figyelmet.

Tudom, hogy Fajó elvből vitatkoznék minősítéssel, amit ezúttal pusztán kijelentésként teszek meg (bizonyítását, alaposabb kifejtését egy esetleges későbbi tanulmányra tartogatom), én azonban művészetét – egyébként indulatos alkatának megfelelően – *expresszív geometriaként* jellemezném. Mellesleg: ebben (is) rokona Kassáknak, sőt, a klasszikus konstruktívizmus néhány más jelentős alakjának (Malevics, Rodcsenko, Kupka stb.). Ebben a csomópontban egészen tisztán érzékelhető a vitázó-veszekedő, szenvedélyesen – úgy tetszik: a dogmáig ragaszkodón – érvelő-kijelentő író (noha, dehogy irodalmár!) Fajó, valamint a festő-szobrász alkotóművész legbensőbb azonossága. Itt rekeszti el az utat a pardonok elől, itt követeli ki magának a társak, tanítványok megkérdőjelezhetetlen hűségét, itt cövekeli le magát az általa választott nagy példák föltétlen tisztelete mellett. Nem alkalmi találkozásokra, véletlen átfödésekre apellál, hibátlan föltakarást követel; szigorúan önmagától is.

Ha egyáltalán mondhatunk ilyesfélét: *ez az erkölcsi taktika.*

Tisztában vagyok velem, megróhatnak önkényesnek, eklektikusnak tetsző fogalomtársításaim okán. Ezeket azonban közel félévszázados barátság mondatja, amely bizonyos időszakokban egyúttal bajtársiasság volt: küzdőtársául szegődtem jó néhány harcában. Ez ebből a könyvből kiolvasható. A lényeg azonban az, hogy abban a minutumban, amint – akár tévesen, az indulatok takarásában – úgy értelmezte cizelláltabb, megengedőbb, mi több, kompromisszumra hajló vélekedésemet, mintha az árulás volna, a szigorú, alkalmasint szarkasztikus megrovás nem maradt el irányomban sem. A könyvből csakúgy kiolvasható. Ám ezúttal újabb mozzanatra kell figyelmeznem. A humorra, aminek elsődlegesen az ironikus, tehát racionális változata uralkodik, viszont nem szabad megfélemlíteni a gyöngédebb, líraibb hangolásokról sem. És tetszik, nem tetszik Fajónak (másnak), ezek a humorformák is lényeges összetevői művészetének; rendre kielemezhetők mind a képekből, mind a plasztikákból. Egészen más kérdés az, hogy a természetelvűséggel szembeni idioszinkráziái merev tartózkodásra késztetik minden direktséggel szemben; ami talán egy jó ízlésű embertől, művésztől

meg kivált elvárható.

A direktség a szóbeli megnyilatkozásokra tartogatva.

Fajó persze, mint valahányunk, része volt a Kádár-korszak politikájának. Helyzetünknel fogva: a kulturális politikának. **Nem írhatom, hogy részese, mivel meglehetősen korán le kellett számolnia illúzióival, hiszen olyasmit művelt munkásságában, ami a pártdogma szerint nem hogy nem volt támogatott, egyenesen tiltott volt. Ha tetszik, ezt a státust megörökölte mesterétől, Kassáktól.** Ezzel korántsem szeretném azt mondani, hogy a tiltás kizárólag rájuk vonatkozott volna, más irányokba tájékozódó jeles művészek is saját bőrükön érezték az anatómiát. **Egyetlen dolgot azonban Fajó igen korán fölismert. Nevezetesen, hogy az alkotás föltétlenül individuális, a művészet ellenben mindig közösségi.** Ebből semmiképpen sem következik, hogy a művésznak közemberré kell válnia, ám hogy közösségi ember a művészete által, az nyilvánvaló. Amikor szembe fordul a magát példásan közösségiként manifesztáló diktatúrával, a fentebb említett erkölcsi taktika lép életbe. **A kultúra pártirányítása – természetesen – a politikai bűnözés sajátos formája. Nem közösségi érdek, hanem brancsérdek mozgatja.** Fajó minden lehetséges résen be akar kritikájával férközni ebbe az irányításba; ma inkább reflexiókként, a szenvedő-tiltakozó kortárs folyamatos válaszaiként olvassuk ezeket a dokumentumokat. És hát azokat az újabb keletű följegyzéseket is, amelyek a pártállam bukása után születtek, hogy konstatálják, továbbra is érdekszövetségek, klientúrák motiválják a művészeti közéletet; a mecenatúra mindössze a hangsúlyok eltolásában nyilvánul meg. Egy sikertől orientált világban csupán a legszélsőségesebb individualizmus érvényesülhet, a közösségi elvet a közelmúlt nevelés maradványaként lehet sutba vágni. Fajó nem lenne Fajó, ha nem érezne és nem világítana rá erre a szemfényvesztésre. Igaz ugyan, hogy az a pártidiktatúrában kiátkozott modern művésztársaság, amelynek ő ugyancsak meghatározó alakja volt, lassacskán begyűjthette a hivatalos elismeréseket, ha vágyott rá, ha nem, benne azonban épségben maradt a közösségi szellem, sértetlen a felelősségtudat az elkövetkező generációk iránt; egyáltalán az egyetemes magyar kultúra iránt, amelynek zsinórmércéje semmiképpen sem lehet a pártharcok primitíven provinciális aktualitása, csakis az európai eredményekben mérhetjük meg a magunkéit.

Tehát sem (ál)modernista divatozás, sem az a köztéri szélhámia, amely romantikus-naturalista nemzeti közhelyekkel szennyezi a környezetet.

Voltaképpen azt is mondja ez a könyv: ott tartunk, ahol tartottunk, mivel egyszerűen képtelenek vagyunk máshol tartani. Az újnak fölmutatott, valójában csak újraavanzsált ideálok, rögeszmék szükségképpen öltik magukra az állampárti szocreál kényszerzubbonyát – legfőleg némi föllengzős (azaz: szervetlen) szürrealizmussal csicsászva a hitvány, minden gesztusában reakciós giccsot.

Tanúsíthatom, a könyv voltaképpen egy közérzet története; jó fél század alatt gyülemlett föl ilyenné, és – sajnos – nincsenek benne biztató, valós reményekre följogosító törések. A pedagógiai kérdésekben is jobbra a mindenkori nagy akarásokkal találkozunk, amelyek a függetlenség keresésének, a szabadság viszonylagos térnyerésének, az odaadó jobbító szándéknak, az elkötelezett tehetséggondozásnak lázongó formáit ölti; ezáltal azonban nem olyan plasztikus az ellenfél arcéle, mint a hatvanas, hetvenes és nyolcvanas években.

A főntartások, az ellenszenvek, a szembefeszülések ugyanazok.

A közérzet hasonlóképpen.

Mind a negatívumai, mind a pozitív tartalmai. Bosszúságok, fölhorgadó ellenérzések, és mellettük a mániákusan kínálgatott alternatíva. Undor a gátlástalan önzéstől, szövetkezési hajlam a közjóra. Mert a javak között valós hierarchiát mindössze a kulturális javak teremthetnek. Indulatok az illuzórikus ideológiákkal szemben, konkrét javallatok a történetileg szintén hitelesíthető értékrend föllállítására. Ráadásul mindez lebontva esztétikára, pedagógiára, de még szociológiára is. Markánsan egyértelműen.

Miként is lehetne másként: utópisztikusan.

Olykor eltökélten egyoldalúan. Ahogy az utópiákhoz illik. Leginkább amikor kedvenc publicisztikai műfajához, a kiáltványhoz folyamodik. Akárha a klasszikus avantgárd retróját hallanánk. Ezekben az esetekben még az önéletrajz is finoman idomul a jellegzetes szemléletmódhoz. Stílusosan mindenképpen. Sarkazmus, líra, céltudatos elméletek ötvöződnek egybe – olykor hitelesebben, mint a tanulmányok vagy tervezetek. Ezekben a meghitt pillanatokban stílusa van, igazságainak szenvedélyessége, indulatai reálisabbnak tetszenek, ha mégannyira vitára is ingerelnek. Időnként határozottan az az olvasó érzése, hogy a szerző csapdába csalja, mondjon ellent neki, hogy aztán annál hevesebben támadjon vissza és söpörje le az ellenkedéseket.

Az edzett küzdő hangoltsága ez: csak nem kitérni semmilyen konfrontáció elől. Ilyesmit az utópia sem igen tenne.

Aki alaposabban ismeri Fajót, tudja, éppen erről van szó.

Aki ennél alaposabban, ráébred, hogy a képzőművész – jóllehet, nem idegenedett el médiumától – esetenként kifejezetten bravúrosan bánik a szó eszközével, a fogalmak rendszerével hasonlóképpen. Tudva, tudatlan a szellem szupremáciáját tanúsítja az anyaggal szemben. Úgy gyanítom, ezáltal sikerül művészetében igazi rangot adnia az anyagnak, akár ennek a végtelenül szubjektív kordokumentumnak csakúgy. A szubjektivitás hitelét pedig az őszinteség garantálja, és ezt a festő, a szobrász pontosan ismeri.

Aki tehát a lehető legalaposabban meg akar ismerkedni Fajóval, annak érzékelnie kell, hogy a képzőművész nyúljon bár a szavakhoz, egyazon gondolkodással közelít a kifejezéshez, ugyanazt a szellemiséget jeleníti meg minden birtokba vont eszközzel.

Fábián László

Kassák évszázada

Közel húsz éve nincs közöttünk. Élete alkonyán, mint írórt értékelték, de az új életegység elvi megteremtője nem kapott méltó elismerést, nem kapott megnyugvást. Keserű szájjal és kiábrándulva távozott. (Még csak nem is vitatkoztak vele.) Új életlátásáért – hatalmas életmű alkotójának – szerény életnívó, szomorúság, fájdalom lett osztályrésze. Kevesen bírták ilyen egyenes gerinccel, ép tudattal bölcs rezignáltsággá változtatni a mellőzöttséget, elviselni a megaláztatást, a tehetségtelenek és álértékek előretörését és győzelmét. E szigorú puritán (legjózanabb költőnk és legnagyobb értékelismerőnk) oly sok mindent megélt, amit kellő érzelmi reagálás után bölcsen tudomásul tudott venni! Rendíthetetlen, tudatosult hite, különleges lelki egészsége és energiája mindenén átsegítette.

Most, születésének századik évfordulóján ugyancsak fanyar mosollyal nézhet le az Olymposzról, látva ellenségeinek kényszeredett – őt ünnepelni készülő – buzgalmát, akik még mindig a formalitásoknál, az ünnepléseknél tartanak. Mesterem nem ünneplésre, hanem alkotó munkára született. Éleseszű, praktikus tudatú, keményfejű tót volt a javából. Mindent látott, tudott, ami egy jobb élet felépítéséhez szükséges. Konstruktivizmusa nem esztétikai játék volt csupán, hanem életkövetelés! Mindenekelőtt a művészet aktív jelenvalóságát, a művészet és az élet szintézisét hirdető ember volt! Társadalmi reformer: aki teoretikusként értékfelfedezőként és szervezőként, szerkesztőként és publicistaként, prózáíróként és költőként, festőként, tipografikusként szolgálta eszméit. Nemcsak az íróra, a költőre – netán majd egyszer a festőre! – kellene figyelnünk, hanem arra a teljes Kassákra, akinek életkövetései - a világosság, tisztaság, az egyszerűség, a rend, az elvszerűség, az etika, a tény és tárgyyszerűség - ma még aktuálisabbak, mint saját idejükben voltak.

Mert ezek az eszmeelemek mind az egyén, mind a totális, felnőtté váló társadalom nélkülözhetetlen életcölöpjei. Ennek a tiszta és puritán, úgymond „józan paraszti észnek” hiányát érezzük életünk minden területén. Mennyire elkelve egy reális értékrend, egy világos fontossági sorrend, egy egyszerűsített, átlátható, öntörvényű gazdaság, egyéni érdekeltiségre épített, igényes szakmunka, elvszerűség és mindenekelőtt az etikus egyén! A múlt ballasztjai, az értékrend hiánya vagy a fordított értékrend, a túlbonyolított, agyonkomplikált gazdaság (bár meg tudná mondani valaki ebben az országban, mennyibe kerül valójában egy liter tej, vagy egy kilogramm kenyér), a felduzzasztott és átláthatatlan adminisztráció, a tárgyyszerűtlen, szakszerűtlen, a szellemi tartalmat nélkülöző munka ma is jelen van. A burjánzó mennyiségi szemlélet, az esztétikai igénytelenség (hol van ma olyan értékcentrikus és szép lap, mint Kassák lapjai voltak!), az igénytelenség tengere vesz körül bennünket, tévedéseink variációinak se szeri, se száma, a minőség iránti érzékünk elveszett (és sajnos igényünk sincs rá). A mennyiségi szemlélet a mi legnagyobb társadalmi betegségünk.

Nagy egyéniségeink hagyatéka, a kultúra nem öncél! Nem ünneplésre termett, hanem felhasználásra. Ha mint nép, nemzet élni akarunk, akkor figyelünk, tanulunk, építenünk kell rájuk.

Értékeinkhez igazodnunk, ez életkényszerünk és megkerülhetetlen kötelességünk is egyben. Hiszen attól értékek, hogy kihagyhatatlanok. Be kellene látnunk végre, hogy a tehetség félreállítás, az értékek mellőzése, az emberi szellem elszigetelése nem folyhat büntetlenül. A halál utáni felfedezések (csak a halott művész a jó művész), a formális ünneplégetések (mert így illik), a díjjá és ranglétrává válás – nem elégtétel. Az értékmellőzéssel saját életlehetőségeinket szűkítjük le, jövőnket tesszük tönkre.

Ne ünnepeljük, figyeljünk rá!

Kassák képzőművészeti hatása ma

Önöknek most egy békéscsabai tót beszél egy érsekújvári szlovákról, egy olyan szlovákról, aki magyarnak vallotta magát és a legszebb magyar nyelven írt.

Ez is mutatja, milyen összevissza kevert népek vagyunk itt Kelet-Közép-Európában.

Azt gondolom, hogy az eszmék síkján a szellemi életben ez teljesen mindegy (secko jedno!), a nacionálé nem jelent többet, mint egy ízt, egy színt, egy szellemi–lelki karaktert. Az, hogy valaki magyar vagy szláv, vagy éppen germán, latin, angolszász, netán ázsiai – szinte közömbös. Az igazi összetartozás nem nemzeti kategória.

Tudom és hiszem, hogy a konstruktivizmus volt a XX. században az egyetlen szellemi irányzat, amely hosszú távon hatott a kortárs képzőművészetekre és legközelebbi rokonságban van az ÉPÍTÉSZETTEL. Egyetlen egy szellemi magatartás sem tud ilyen erős, maig erő, átfogó hatást és permanens jelenlétet – tovább élést – felmutatni. Hatásának titka totális életszemléletében rejlik. **Abban, hogy nemcsak esztétikai-művészeti irány, mint a kubizmus, a szürrealizmus, vagy nem csak lázadás, mint a dadaizmus, hanem egy teljes világkép, „életkövetelés” volt. Az embert és életét érintette meg, az emberi élet teljességét vette célba.**

Igaz, európai születésű mozgalom volt a konstruktivizmus, de ez az „életkövetelés”, ez az „új szellemi rend” olyan új világképet tartalmazott a kassáki szabad forma, a tárgyszerűség, a lényeglátás eszméje terén, amely elemi erővel utat tört magának Európán túl más földrészek, más kultúrák felé is. Így elsősorban Dél-Amerika és az Egyesült Államok felé.

„Úgy állok itt, mint akinek senkije sincsen, és van egy kosaram, amiben mindenki benne van.” – írja a *Távoli üdvözlésben*.

A sors fintora, hogy ez a hatás nem Kassákon keresztül, hanem tanítványai által, a Londonban élő Périn és a Chicagóba emigrált Moholy-Nagyon keresztül valósult meg.

Kassák a második világháború után a keleti blokk elszigeteltségében élt. Ennek az elszigeteltségnek én voltam szinte az egyetlen műhibája.

Ő maga sehol sem taníthatott és nem voltak fórumai, holott tudom, hogy Isten igazából semmire sem vágyott úgy, mint kitörni az izolációból, hogy hathasson a fiatalokra – ez egy emberöltővel később rajtam keresztül sikerült is neki.

Rendíthetetlenül hitt a maga igazában és igazának társadalmi fontosságában. Ezért voltak korábban lapjai – fórumai. Eszméiért élt és továbbadásukért harcolt még akkor is, amikor már nem voltak eszközei ehhez a harchoz.

Kassáknak mégis sikerült! Sikerült áttörnie a köréje épített mesterséges falat, sikerült eljutnia a fiatalokhoz! Nemzetközi elszigeteltségét elsőként Victor Vasarely és László Károly oldották fel már a hatvanas évek elején, és elfogadtatták a világgal, mint a XX. század egyik nagy pionírját.

Hazai elszigeteltségének feloldása nehezebb és hosszadalmasabb volt, személyemhez, Kassák özvegyéhez és barátainkhoz és a Pesti Műhelyhez kötődik azzal, hogy egyéni kezdeményezéseinkkel, kiadványainkkal, mappáinkkal, kiállításainkkal próbáltuk Őt népszerűsíteni, elfogadtatni. Irodalma hamarabb kapott zöld utat, mint eszmerendszere és képzőművészete. (Ez az itthoni politikai viszonyok és a két művészeti nyelv közötti különbözőségből adódott.)

Irodalmi kultúránk mindig is toronymagasan felette állt képzőművészeti kultúránknak. Vizuális nyelvünk teljesen lepusztult és átideologizálódott.

Néhányunk negyedszázados áldozatos-szívós munkája kellett, amíg úgy-ahogy önerőből, civilkezdeményezéssel, árnyék-oktatással sikerült megtisztítanunk, korszerűvé egyszerűsíteni azt a kis szeletét képzőművészetünknek, amely most itt jelen van.

Több mint 25 éve tanítok nyári szabadiskolámban, ahol fiatal tehetségeket választok ki, fedezek fel.

A sors különös kegyeltjei voltunk, hogy az akkori Magyarországon egy olyan szemléletet képviselő szabadiskola, kiállító terem és műhely megmaradhatott, amiben alkothattunk: taníthattunk, dolgozhattunk és kiállíthattunk.

Áttörtünk mindenféle szemléleti korlátot – keretet (képkeretet) – és a szabad formák világában már kibonthattuk egyéniségünket. Szabad művészetet művelünk, amely kizárólag az egyén, a személyiség

szolgálatában áll!

Egy olyan erős művészcsoporthoz jött létre, mint a Pesti Műhely a 60–70-es években, vagy a Józsefvárosi Kiállító terem köré csoportosult művészek és a neoavantgarde második nemzedékeként a MADI-csoport, hogy csak a direkt képzőművészeket említsem: Bányász Évát, Boros Tamást, Dárdai Zsuzsát, Dorka Noémit, Herczeg Lászlót, Horváth Lászlót, Marafkó Bencét, Pataki Balázst, Saxon Szász Jánost, a szerteágazó alkalmazott művészetekről–pedagógiáról nem is beszélve. Ezek a fiatalok már sínen vannak, kedvük szerint, szabadon dolgozhatnak. Elérték a MÁ-t, nem kullognak 50 évvel lemaradva európai kortársaik mögött. Tudatosult emberek, akik tudatában vannak helyzetüknek és annak, amit képviselnek, ők nemcsak fogyasztói, hanem alakítói is a világnak. Habár állami intézményeink máig sem vesznek tudomást róluk.

Ma már kész művészek állnak Kassák eszméi mögött, akik általam épültek erre a szellemi hagyományra ugyanúgy, mint a Kassáktól indult Moholy-Nagy, Péri vagy Breuer Marcel, Molnár Farkas és még sokan mások.

Büszke vagyok rájuk, hogy ilyen tehetségeket sikerült felfedeznem és művésszé nevelnem. Tudatosan követjük azt a kassáki hagyományt, hogy amíg csak lehet, együtt maradjunk és fórumaink–akcióink legyenek. Nos, ebben Dárdai Zsuzsa és Saxon Szász János azok, akik az új nemzedéket összefogták és immár egy évtizede, hogy mozgalmá szervezték.

Ők Kassák eszméit összekapcsolták az előző generációk, Péri és Moholy-Nagy által keltett indirekt Kassák hatással a Párizsban élő Arden Quin-en keresztül, aki a 40-es években egyik vezére és megalapítója volt a dél-amerikai MADI mozgalomnak. Ez a hatás és visszahatás megerősítést jelentett Saxon és Dárdai számára. Ők azok, akik megújító erővel szervezték, most már nemcsak a magyar, de a nemzetközi részét is a mozgalomnak, és szerencsésen kötötték össze a zürichi konkrétok, jelesül Max Bill által manifesztálódott „Art Concret”-tel és Gottfried Honegger személyén keresztül a második nemzedékkel. Ezzel egy nagy szellemi családgyesítést, egymásra találást valósítottak meg. Így alakulhatott ki számunkra egy földrészekon, kultúrákon, életkoron átívelő szellemi együttműködés, olyan csoportmunka, olyan közösség, amely megtartja természetes nemzeti sajátosságait, megmarad nemzetinek: magyarnak, argentinnak, olaszoknak, franciának, szlováknak, németnek, és megtartja a konkrét művészet és a MADI különbözőségeit.

Ez a kitágult szellemi együttműködés nemcsak a festészet eszmeiségére, a szabad formákra, a játékosságra, az invencióra, a mozgásra korlátozódik – hiszem, hogy az esztétikán túlit, életünk alakítását és magatartását is tartalmazza. Azt az új humanizmust, azt az új „szellemi rendet” és új életformát célozza meg, immár nemcsak Európa számára, amely ugyanolyan aktuális ma, mint Kassák idejében volt.

Kassák nem csak fénylik, hanem világít is, máig érő hatásának éppen az a titka, hogy nemcsak a művészetet, hanem az embert, az ember mindenféle viszonyát, magatartását, életformáját is tartalmazza, aminek csak következménye a művészete, amely egy „kollektív individuumról”, egy ideális összehangoltságról és társadalmi egyensúlyról szól.

Ennek az esztétikán túlit, az élet teljességét átfogó programnak köszönheti Kassák rendkívüli hatását, ami több az irodalomnál, több a festészetnél és ezért nagyobb más festők és irányzatok hatásánál.

Nos, jól tudjuk, hogy az összehangolt társadalom utópia. Utópia egy minden emberi lény számára harmonikus világról és békében együtt élő, boldogabb emberiségről álmodozni. De amíg ember él a földön, nem mondhat le erről az embert megillető jogról vagy annak kis közösségekben való, mikroméretű megvalósításáról.

Legalább az elvek síkján – papíron, vásznon - realizálódják és maradjon napirenden a harmonikusabb, szabadabb élet utáni vágyunk, amit – reméljük – munkáink ékesen reprezentálnak.

Az orosz konstruktívizmus hatása – Kassákon keresztül – Közép-Európára, napjainkig

A hatvanas évek elején teljes elszigeteltségben éltünk. Az Akadémia elvégzése után, szinte véletlenül leltem rá Kassákra. Így már, Kassákon keresztül, reálisan tájékozódhattam. Ő volt az, aki kialakította világszemléletem, aki két lábra állított, aki kiemelt abból a szellemi káoszából, amiben én és pályatársaim voltunk. Megéreztem, hogy benne rejlik a jövő, minden benne volt a múltból, ami kellett a mának

Számomra olyan mester volt Ő, akitől a fiatalok elindulhattak a szellemi világ összes égtája felé, a jövőbe, önmagukhoz!

Kassák műhelyében a MÁ-ban leltem rá a berlini orosz konstruktivistákról íródott tudósítására, idézem: „Az új orosz művészek első öntudatos továbblépése a szuprematizmussal kezdődik. Az európai erők mellé ezzel a mozgalommal állt először hozzá, mint feltétlen érték, mint szorzóérték az orosz, az ázsiai erő...” az öreg, piperkőc Európába elhozták a komor, tiszta Ázsiát”. „Ezen a területen (a festészetben) az oroszok új erőt és új kultúr lehetőséget hoztak be Európába. És maguk előtt is a festészetük mutatja az irányt, amerre haladniuk kell, hogy ideáljukhoz – a konstruktív életformához – eljuthassunk...”és ők a jövő fiai.”

Ezek az 1922-ben íródott mondatok jól jelzik, hogy Kassák a szlávok mellett döntött, amit ekkortájt viselt fekete orosz ingével is jelzett. Vonzódása – szláv származása révén – természetes volt.

Kassák emberi-lelki adottságai is ide tartoznak: erős, eltökélt, magabiztos, nyughatatlan, konok, szívós ember, aki bírja a testi-lelki megpróbáltatásokat, kompromisszumra képtelen, elvhű, gerinces, aki szemléleti kérdésekben bárkivel birokra megy. Nagy lelke és nagy jelleme innen ered.

Ezért is értékelte nagyra az orosz irodalmat és művészetet. Állandó szellemi kölcsönhatásban állt vele, ami a MA című lapjában is dokumentálódik. Személyes jó barátság fűzte például El Liszickijhez. A MA különszámot szentelt Ivan Punyinnak és Archipenkónak.

Kezdetben, a Moszkvában tartózkodó Uitz Béla és Kemény Alfréd által, majd a Bauhausba került fiatalokon keresztül (Moholy-Nagy és Kállai Ernő) tartott Kassák kapcsolatot az oroszokkal a bécsi MÁ-ban.

Kassákban már benne voltak az oroszok, műhelyében tettem magamévá a konstruktív szellemiséget. Ott szívtam magamba a világ organikus egységes egészévé váló szemléletét: az egyszerűséget, a minimalizmust, a tárgyszerűség elveit. Csak később eszméltem fel, hogy ez automatikusan véremmé, világszemléletemmé változott.

Közép-Európa többnyire szlávok-délszlávok lakta terület, ahová a magyarok mintegy beékelődtek és ott elkeveredtek. A kevertség igen jellemző az egész térségre: „én tiszta magyar vagyok csak az apám és az anyám volt tót”, szoktam volt mondani viccesen. Ez a kevertség jellemző ránk, amit én egészségesnek és igen jónak tartok. Egy részünknek ezért is van valami rejtett-ősi-zsigeri vonzódásunk a szlávokhoz. Mi két kultúrkör találkozásának zónájában élünk, Kelet és Nyugat találkozásánál.

Nálunk egyszerre van jelen a francia, a német és az orosz kultúra, de sajnos nem kellő mértékben.

Kassák a franciákat túl könnyednek-lazának találta, a németeket túl szentimentálisnak, expresszívnek, a latinok pátosza pedig mindig távol állt tőle, ezt beszélgetéseink során többször is kifejtette.

Az élet paradoxona, hogy Kassák hatása Gyula Kosice és Péri László révén 1946-tól egy másodlagos spanyol-délamerikai kultúrkörben lett a legerősebb és a legtágabban általuk bontakozott ki. A Carmelo Arden Quin alapította, nemzetközivé vált MADI-mozgalommal – amelyben én és tanítványaim ma is részt veszünk - bizonyítható, hogy az oroszokkal – Kassákon keresztül – sok azonosságunk van.

A 20-as évek kassáki képarművészetének szellemisége világosan kapcsolódik Malevics szuprematizmusához,...”a föld új világarchitektúrájának egységes rendszeréhez”. Mindkét terminus a világ teljességének újra-alkotását tartalmazza, amely egy társadalmi kataklizma - átrendeződés – lehetőségéből érződött fel bennük.

Semmi kétség, a művészetéről alkotott fogalmaink átrendeződtek. A XX. század törvényszerűen a

tudomány és a technika segítségével, az Ő előrejelzéseik szerint alakult. Gondoljunk csak az űrkutatókra, az űrállomásokra, tárgyi világunk átváltozásaira. Teoretikusan nem Gagarin, hanem Malevics volt kint a kozmoszban. A műholdak mutatják, hogy a földhöz ragadt utánzó művészet mára érvényét veszítette, megvalósult Malevics horizont és perspektíva nélküli kozmikus képtér szemlélete. A világűrben a formák szabadok és lebegnek, mint a kassáki szabad forma.

A geometria élni segít, az élet formaadója. Előbb kreálunk, aztán produkálunk. Funkció szerint tárgyakat alkotunk.

Tárgyalkotásban óriásit léptünk előre, azért, mert a funkció kikerült az ideológusok és politikusok hatóköréből.

Az építészet, az már nehezebb dió, mert általános kultúrszint és beruházási intelligencia függvénye.

A konstruktív szó bevonult a politikába, és pozitív jelzővé lépett elő, lényegre törőt és tárgyszerűt jelent.

Nálunk, és a világban is, a festészetben ma is jelen van a képzetlen, kultúrátlan divatozás, az elvtelen után-futás, a káosz, az „utánzó művészek”, az ideológusok és a pénz manipulációja.

Az ember, az emberi lélek, „az emberi koponya” végtelen területén – ahogy Malevics mondaná - egy jöttányit sem, vagy alig jutottunk előre. Az ember és az emberi társadalom „konstruktív életformája” még várat magára. Európa lassan kikopik a fizikai munkából, az anyaggal való közvetlen kapcsolatból, elkényelmesedik, és az a tévképzete támadt, hogy azt már letette valamikor, pedig ez nagy tévedés, és ez a tévedés hanyatláshoz-bukáshoz vezethet.

A konstruktív szellemiség a fizikai munkát - a tárgyban, a műben - szétválaszthatatlanul a szellemivel együtt képzeli el, mint valóságos, empirikus, alkotó tevékenységet. Nincs gondolat, ha nincs anyagba rögzített formája. Anyagba rögzített formája pedig csakis közvetlen fizikai munka által lehetséges. Nálunk nem úgy áll a dolog, hogy Európa gondolkodik, Kína pedig dolgozik. Mi anyagban, munka által gondolkodunk. A munkától indul be a gondolkodásunk, akkor gondolkodunk, amikor az anyaggal dolgozunk. A konstruktív szellem az egyén belső pszichés-vulkanikus energiája.

Mindig az anyaggal való közvetlen kapcsolat – a fizikai munka - pártján voltam, egy percig sem hittem például a konceptart életképességében. A XX. századi klasszikus modernnek szemléleti alapján állok.

Társadalmi művészetszervezői, iskolateremtői munkát is magamra vállalva, ugyanúgy hittem, mint mestereim hittek az ember és a világ megváltoztathatóságában, amiben ma is hiszek, csak magamra és közvetlen környezetemre redukálva. Ebbe vetett hitemet a sok kudarc sem ingatta meg, és ezt társadalmi tevékenységem is bizonyítja.

Társadalmi lehetőségeink úgy hozták, hogy 1974-ben hatan közösen grafikai műhelyt alapítottunk, ez a Pesti Műhely, 1976-ban pedig kiállító termet, a Józsefvárosi Kiállítótermet, és a szabadiskola vezetésébe kezdtem. Mindhárom civil szerveződésű, nem hivatalos, megtűrt formáció volt.

A Józsefvárosi Kiállító Termet 1988-ban 12 éves működése után megszüntették, a Pesti Műhely 1984-től rám maradt, a szabadiskolám pedig ma is működik Szerencs városában, nyaranként 100-120 fiatallal, 7 szekcióban.

Három évtizedes működése alatt három generációt nevelt ki, akik eltökélt hívei és gyakorló művészei a konstruktivista szellemiségnek.

Pedagógiai munkásságomban lényegre törő és gyors módszereket alkalmazok, mivel itt kevés az idő. (Az egyetemi oktatásban ezt kibővítem.) Nem csak vizuális nyelvtant és természeti stúdiumokat tanítok, hanem konstruktív szemléletet, magatartást és életformát is szuggérolok tanítványaimba. Tanítási módszeremet a „Sík festészet” című tankönyvemben összegeztem.

Például a hat nyelvtani művelet közül

- **M**alevicstől való a formák síkon való lebegtetése. Maga a lebegtetés – mint képépítés – a hat nyelvtani művelet közül az egyik,

- a másik a forma metszés, amelyet szintén az orosz konstruktívizmusból vettem át,

- a harmadik az áthatás – a transzparencia –, ami a Pevsner-Gabo testvérektől és Moholy-Nagytól való,

- **K**andinszkijtől vettem át a formák és színek analógiáját. (A hollandoknál például nincsenek ezek a nyelvi műveletek. Mondrian vagy Doesburg kizárólag síkosztást csináltak egész életükben, műveik erre az egy nyelvtani műveletre épültek.)

Ők megújították a vizualitás nyelvét és beépültek a tárgyi világba. A valóság utánzása helyett a formákban-színekben való gondolkodást, az igazi alkotást hozták. Mi ezt készen kaptuk tőlük, csak

megismernünk, összegeznünk kellett, és élnünk kellett vele. Élünk is!

Tanítványaim e vizuális nyelv birtokában már nem csak képzőművészek, hanem olyan új típusú egyének, akik a funkcionáló tárgytól a festményeken-szobrokon, sík és tér kompozíciókon keresztül az épületekig mindent alkothatnak. A vizuális művészetek több ágát képesek együtt művelni, tervezni és kivitelezni. Vagyis sokoldalú tervező-építő szellemek. Egy szellemiség átjött az időn általam, és tovább viszi-menti azt, amiről azt hittük, hogy elmúlt-régmúlt.

Fiataljaim kívül vannak a hivatalos művészetben, mert a magyar kultúra-bürokrácia még nem vett tudomást a XX. század klasszikus modernjeiről, nem értette meg szellemiségüket, csak éppen hallott róluk és ezzel le is tudta őket.

Nálunk már nincs művészeti irányítás, de az irányítók, azok ott vannak, és ugyanazok, mint akik voltak, csak most a nemzetközi divatozás útvesztőjében kóvályognak. Nincsenek maguknál, egyszer talán észhez térnek.

A vizuális szemlélet modernizációja és organikussá tétele még hátra van.

Fiataljaim kénytelenek önerőből tenni a dolgukat, ugyanúgy, mint mi a hatvanas években tettük, azzal a különbséggel, hogy nekik már van kifutási lehetőségük Európában és a világban.

Ők képviselik a konstruktivizmus alapelveit, a festészetben belül a kassáki szabad formát, egy még játékosabb, vidámabb világot.

Rendíthetetlenül hiszem, hogy a konstruktív szellemiségre – előbb vagy utóbb – az idő rákényszeríti a világ urait. Tudniillik a nagy szellemek attól nagyok, hogy megkerülhetetlenek, kihagyhatatlanok és örök élők. Nélkülük nem lehet az emberiséget összehangolni, a megálmodott „kollektív individuum” nélkül nem lehet az egységes egész embert és egy emberi világot felépíteni, harmóniában és egyensúlyban tartani!

Kassák szavai nem csak a „jó öreg-piperkőc Európának”, hanem az egész emberiségnek is szóltak és aktuálisak maradtak mind a mai napig.

2006.

Kévés György, az építész

Kévés Györggyel közel 50 éve ismerjük egymást.

1963-ban a Pipacs éjszakai bárban láttam Őt először. Miskei László barátom – pajzán gömbformák között feketéllő, óriási szemöldökű fiatal pasira mutatott - „az ott a Kévés”, mondta.

Nem tudom, hány ilyen deviáns állami alkalmazásban lévő építész volt akkor rajta kívül, de én csak Őt ismertem.

Köztudottan nem vagyok építész, csak egyszerű mezei festő, ebből a helyzetemből próbálok most néhány gondolatot megosztani Önökkel.

Úgy gondolom, hogy az építészet – mint minden más művészet – az egyén világhoz való viszonyát fejezi ki. Ez a viszony a világ dolgainak újra-alkotásában ölt testet. Olyan magatartásban, amely életformává kell, hogy realizálódjék.

Kévés György barátomat hihetetlen vitalitással áldotta meg a biológia, ez a csodálatra méltó eruptív erő, életszeretet, hedonizmus, becsvágy, állandó tette-készség még ma is élteti Őt.

Jól tudjuk, hogy minden emberi alkotásnak ez a belső motorja, energiája, hogy ez hozza létre műveit, épületeit, kiállításait.

A tehetség, a rátermettség a legsötétebb diktatúrában is kimutatkozik, valahogy utat tör magának.

Gyuri az első, aki kitört az „állami gondozásból”, IPARTERV-es állása mellett már a 60-as években magánpraktizált, tervezett és nagy műgonddal kiviteleztetett. Felhagyott a papírépítészettel és visszatért a szakma eredendően egész, mindent átfogó egységébe. Szervezni, tervezni, kivitelezni és mostanra már beruházni, működtetni, óvni, védeni a művét a lezülléstől, a lepusztulástól.

Az építészet többtényezős műforma. Az építész csak úgy őrizheti meg alkotói szabadságát, ha minden tényezőt kézben tart. Jól tudom, hogy az építésznek diplomatának is kell lennie, és nem válhat a beruházó mindenre kapható szervilis szolgálójává, mert az teljes önfeladást eredményez. Ezért zseniális felismerése Kévés Györgynek, hogy ő mindez egy személyben. Tudjuk, hogy a pénz és a hatalom egykútya, kultúralatlan egyéniségzabáló diktátor mindkettő, ezért jobb kiiktatni. Nos, Gyurinak ez sikerült, ez a titka, ezt a szabadnak maradási ismerte fel már egészen korán, ez mocorgott benne már ott, a Pipacs bárban is.

Egy művész, hogy szabad maradjon, se vallási, se pártbeli felekezethez nem tartozhat, egyedül csak önmagához. Ez a szabadságvágy munkál benne, mióta csak megismertem és ez ad neki csodálatra méltó erőt, hogy megszervezen egy olyan csapatot, amely ezt a gigantikus művet létre hozta Földvári Éva és Kovács András építészekkel az élen. Mindannyian jól tudjuk, hogy a nagy férfiúi teljesítmények mögött mindig ott áll egy-egy erős nő képében az angyal.

Az építész az azonban a lelki energiákon túl szakma is: a funkcionáló esztétikumot realizáló számtalan mesterség összehangolt működtetése. Száztényezős karmesteri tevékenység. Mire összeáll a „lakógép”, amely nem csak lakógép, hanem „lakó szobor” is mivel az épület a legnagyobb léptékű funkcionális formai alkotás, és ha nincs személyes plasztikai jelentősége, akkor jellegtelen formahalmazá semmisül.

Kévés személyes jegyeit a formai gondolkodás és a jellegzetes anyaghasználat adja. Nem fél a tiszta formáktól – hengerektől, gömböktől –, épületeit ívekkel alkotja. Ívek horizontálisan a tetőn, ívek vertikálisan a homlokzaton, ívek a bejáratokon. Kévés eszközzel – formával, anyaggal – dolgozik, épületei ettől egyszerűek, egységesek. A homogenitás – az egy anyag, egy forma – használata, az egyszerűség ereje jellemzi Őt, mint a piramisokat. Például a balkonoknál a besüllyesztett nyílászárók fehérje is, kiküszöbölődik, amivel tovább tisztítja a nagy formai egészet.

A középszerű építészeknél megfigyelhető a tiszta formáktól való idegenkedés, amely esztétikai műveletlenségükből táplálkozik, pedig hát épp itt, ebben a Galériában Oscar Niemeyernél, a minimalizmus nagymesterénél láthattuk, hogy a maradandóság, az örökérvényűség mindig tiszta formákban realizálódik. A nagyszerű mindig egyszerű, sok benne a szellemi és kevés a materiális. A tiszta, megszemélyesített formáknak pedig mindig lelkük is van. Ugyanolyan lelkük, mint megalkotójuknak. Szimpatikusak, élvezetesek, öröm őket nézni, öröm bennük élni. Az Orczy Városcsopont két utolsó etapjában épült épületek ugyanúgy ölelik a teret, mint megalkotójuk a

barátaikat. (Öllelek, búcsúzott Gyuri még a telefonban is.)

Micsoda csoda! Ez nem csoda, hanem organizmus. Organikus egységes egész, ember és munkája: egy és ugyanaz!

Anyaghasználata is figyelemre méltó.

Ő fedezte fel, hozta vissza a mi egyetlen tartós burkolóanyagunkat, a vörös-fehér klinkert, amit az ipari építészet és az Északi-tenger melléki városok már évszázadok óta alkalmaztak, csak hát nálunk valahogy kiment a divatból, elfelejtődött. Pedig hát a sáron, a vályogon kívül csak agyagunk van, se kövünk, se gránitunk, se fánk. (Ami volt, azt Makovecz felhasználta.) Szerintem csak az-az építészet válhat igazán organikus, bióvá, ökövé, ha úgy tetszik, nemzetivé – hogy ezt a kompromittált fogalmat használjam –, amely azokból az anyagokból építkezik, amelyek kéznél vannak. Egyszerűen úgy, hogy a vízszintes követ, agyagot, sarat felállítja, függőbe hozza, és nem a világ végéről szállítja a gránitot, követ, vágatja ki a fákat, ezzel szennyezi, pusztítja a környezetét, pusztítja a világot, mint a mindent elherdáló, puccos banki építészet. Kíváncsi tartják magukat ahhoz az alapelvhez, hogy nem lehetnek olyan gazdagok, hogy pazaroljanak, és olyan szegények, hogy spóroljanak.

Az Orczy Fórum Városcsopont lepusztult épületek szemétdombjának a helyére épült. Az épület-együttest az előre eltervezett, egységes koncepció szerint 20 év alatt, kényszerből önmenedzseléssel, tíz lépcsőben építették fel. Városcsopontból jól illeszkedő, átgondolt létesítmény, olyan épületegyüttes, amely minden emberi életfunkciót kielégít. Nemcsak városképi, esztétikai jellegzetessége, irányt adó pontja Budapestnek, hanem jól élhető, izolált mikroklíma, amelynek két szentélye is van, de még megalkotójuk előtt sem tudatosult eléggé, hogy mindkettőben Ő az ígét hirdető próféta.

Kíváncsi György sok jó, egyedi épületet tervezett, de ilyen nagy léptékű, komplex, multifunkcionális városcsopontot még nem. Igazi életműve valósult meg itt, amely méltán kapott rangos nemzetközi elismerést, amihez szívből gratulálok.

2009.

Minél nagyobb művész, annál kisebb magyar

1. **M**a a nemzeti művészet fogalmával az ég adta világon semmit sem kezdhetünk.

A művészeti stílusokban nem a nemzeti jelleg a lényeg, hanem a szellemiség. Az, ahogyan az emberi szellem viszonyul a természethez, és hogy ezt a viszonyt milyen minőségi szinten realizálja tárgyakká, milyen minőségű építészetük, környezetük, tárgykultúrájuk, művészetük. A gótikus művészetben például a milánói dóm nekem túl szertelen, túl csicsás, túl olaszos. A reimsi franciás, a kölni németes, szerényebb, szolidabb, hidegebb. Ugyanezek a különbségek fellelhetőek a XX. századi konkrét geometrikus művészetben is. A svájci precíz, miniatürizált, teoretikus. A német hideg, a latin-spanyol-olasz játékosabb, díszesebb, a holland, a magyar és a kelet-európai szikárabb-tárgyszerűbb. **Ahogyan a gótika, úgy egyetlen XX. századi művészet sem állt meg az országhatárokon. A művészet – úgy, mint a tudomány - nemzetek feletti. Ahogyan nincs nemzeti tudomány, nemzeti fizika, nemzeti matematika, ugyanúgy nincs nemzeti művészet sem. Nemzeti ízek vannak. A “nemzeti” művészet azért veszélyes, mert a tehetségtelenek, a lokál matadorok, akik nem érnek fel az egyetemesség szintjére, a politika segítségével, mögé bújva tönkreteszik, megölik az igazi művészeket, és a művészet helyét foglalják el. Bartók, Kassák kozmopolita, “magyartalan” volt.**

2. Számomra kizárólagos magyar hagyomány nincs. Csak egyetemes hagyomány van, amely magyar is. Saját világom kialakításában természetesen támaszkodtam ezekre, a hagyományokra, hiszen közvetlen munkakapcsolatban voltam Kassák Lajossal és Victor Vasarelyvel mint magyar művészekkel és a svájci Max Billel is. Nagyon sokat köszönhetek nekik. Természetesen magaménak érzem Moholy-Nagy, Péri László és még számtalan egyetemes művész munkásságát is.

Sokat tanultam a spanyol Picassótól, a francia Légertől, a holland Mondriantól, az orosz konstruktivistáktól. Megtanultam, hogy melyek azok a vonulatok, melyek ma is felhasználhatók a fiatalok számára, és tovább építhetők a XIX. század egyetemes modern művészetéből: Nagybánya, Rippl-Rónai, Csontváry; a XX. századból a Nyolcak, az Aktivisták művészete és természetesen azok a magyar művészek, akik idegenben hozták létre műveiket, mint Beöthy István, Csáky József, Szobotka Imre, Victor Vasarely.

Nálunk a nemzeti művészet fogalmával mindig visszaéltek, leszűkítették azt egy-egy hivatalos, lokális, elmaradt, szellemi fogyatékos csoportra, amelyet követendő példaképként állítottak a fiatalok elé. Ettől óriási az értékzavar: más a mi nemzeti művészetünk értékrendje, és más az európai művészeté. A fiatalok számára ez rendkívül megnehezíti a tájékozódást. A Képzőművészeti Akadémián ma is kísért a Gresham szelleme. Legjobbaink nem taníthattak ott: Barcsay csak csonttant taníthatott, nem volt festő osztálya, Kmettyre előkészítőt bíztak, Pór Bertalan élménybeszámolókat tarhatott, és dísznek tartották, Bortnyikot lefektették, Kassákot elszigetelték.

Művészettörténész komisszárjaink örökösen álművészeket tűznek zászlaira, egyszer Munkácsy, másszor Benczúr, Domanovszky, vagy az aktuális divat. Ma is tanúi lehetünk egy ideologikus nemzeti múmia exhumálásának, amely a történelmi festészet Székely Bertalanját találja fel. Múcsarnoki festészet, Gresham, vagy szocialista realizmus, alföldi festészet, vagy a hatvanas évek képcsarnoki “heti képe”, újszenzibilitás: mind-mind ideologikus, kívülről diktált művészetpótlók voltak. A féltehetség mindig regionálisnak, nemzetinek vagy divatosnak van előadva, és ha már valami nemzeti, az, támadhatatlan is. Ezért rendkívül veszélyes és káros fogalom, jobb lenne nem használnunk. A nemzeti jelleg zsigereinkben van, genetikai kód, amivel születünk, teljesen fölösleges állandóan deklarálni, beszélni róla. Számomra Bartók magyarabb, nemzetibb, mint Kodály, mert egyetemesebb. Minél egyetemesebb valaki annál nemzetibb és minél magyarabb, annál provincialisabb. A szívem is kettéhasad, hogy mennyi fiatalt vezetnek félre, terelnek tévútra ezeken, a mi akadémiáinkon, az ott megbúvó hamis értékrenddel-szemlélettel.

3. **A** szűkebb régióknak, mint Erdély, Alföld, Szentendre önmagukban semmilyen szerepük nem lehet, ha nem kötődnek az egyetemes, vizuális nyelvi mozgalmakhoz. Mattis-Teutsch János Brassóból

Budapestre a MÁ-hoz, majd Berlinben a Sturmhoz kötődött. Ahogy az egyetemeshöz megszűnt a kötődése, magára maradt. Ideológiai hatás alá került, eltévedt, elszigetelődött, begubózott, leépült. Kassáknak sem tett jót a mesterséges elszigeteltség: Békásmegyer. A bécsi emigráció, az igen, az, jótékony hatással volt rá, mint festőre, szerkesztőre, mert izolálta őt a napi politikától, a politikai mozgalmaktól (később a Munka-kör negatív hatással volt írói és festői működésére). Bécs nyelvileg elszigetelte ugyan, de jótékony volt abból a szempontból, hogy csak festéssel és lapszerkesztéssel foglalkozott. Egymaga döntött abban, ami a saját kompetenciájába tartozott. Nem politizált, nem vállalt "társadalomépítő aprómunkát". A MA olyan szakmai fórum volt, amelybe minden egyetemes művész valamiféleképpen belefolyt, azonos szemléleti alapon működtek együtt különböző nációk fiai.

A művészetnek nemzetek-mindenek felett kell állnia, de ebben a "mindenek felett"-ben benne van a régió, a nacionálé, is mint organikus elem. Aki ezt külön hangsúlyozza, hogy ő ilyen vagy amolyan nemzeti, az, nekem gyanús.

Az egyetemes szellemi rokonság szerinti együttműködés és csoportosulás-hovatartozás a magányos művésznél a legeslegfontosabb, és abban a régió nem lehet lényeges elem, csak íz, fűszer. Nemzetek feletti vizeken kell hajóznunk, mert másképp a régiók mocsarába süllyedünk. A régiók szerepe azért sem lehet jelentős, mert a biológiai populáció nem produkál annyi tehetséget, mint amennyi a tehetség kibontakoztatásához, a szakmai mikroklímához, a szellemi életfeltételekhez szükséges. Ezt csak több országból, igen nagy területekről lehet összeszedni, összehozni.

Czóbel volt talán az egyetlen, akit a régió, a haza nem nyomorított meg. Festészete érintetlen volt attól, hogy szentendrei.

Rippl-Rónairól ez már nem mondható el, mert a polgári megrendelések, a portrék nem erősítették festészetét. Kaposvár csak begubózást hozhatott számára.

4. **M**agyar művészeknek tekintem azokat a művészeket is, akik munkásságuk nagy részét külföldön hozták létre. Ha egy kelet-európai magyar Párizsba megy, attól még magyar marad, nem válik franciává (amúgy se engednék). A holland Mondrian Párizsban bontakozott ki és alkotta legszebb műveit. Picasso is ott lett festővé, de úgy, hogy megmaradt spanyolnak, Beöthy, Czóbel, Csáky, Tihanyi és Vasarely magyarnak.

Ha egy hazát legjobb fiai elhagynak, mert úgy ítélik meg, hogy diktátorok, nacionalisták és szellemi törpék tartják megszállva, és ott lehetetlen a szabad alkotó munka és a kibontakozás, az a haza bűne, a nemzet baja, a nemzet leépülése.

Irodalmat nehéz idegen nyelvi közegben művelni, mert ahhoz szükséges az élő, mozgó, állandóan változó nyelv. De zenét, képzőművészetet lehet, sőt, talán az alkotó előnyére válik a kommersz élettől való izoláció, mert hiszen mi, festők is a nyelven keresztül fertőzünk. Deorganizálnak bennünket, elvonják figyelmünket ránk nem tartozó politikai disznóságokkal, amikbe mi sokszor ész nélkül belesodródunk, apolitikusan reagálunk, amiért aztán élve eltemetnek.

Jobb ezt kikerülni. Itthon élni ezért nehezebb a szakmának, mint idegen közegben. Mert ott az idegen nyelvi közeg megvéd bennünket attól, hogy sok útonálló ellenségünk termelődjék. A mi szakmánkban ideális a süketnémaság, mert ha az ember égbekiáltó tévedéseket, marhaságokat hall, gondolkodás nélkül szavá teszi, és ezzel ütközik a hatósági kultúrbarokkal. Csak halálában fogják szeretni.

Az más kérdés, hogy saját fiainak külföldön létrehozott teljesítményeit a haza, a nemzet hogyan fogadja, elutasító vagy befogadó-e azzal. Ha itthon él, minden állami és szakmai rossz szándék ellenére is nagyobb a kisugárzása, a civil aktivitása, jövőt építő tevékenysége, mintha csak hazalátogatna.

Nemcsak erdélyi, alföldi provincializmus van. A társak nélküli mikroklíma, a termékeny impulzusok hiánya és persze az emberi kiszolgáltatottság, a szegénység is abba torkollhat. Péri Európa közepén, Londonban lett giccsfestő, Moholy-Nagy Chicagóban tévedt el, Orbán Dezső az ausztráliai szellemi sivatagban. Picasso Párizsban épült le, vált mániákus rutin maszatalóvá. A túl sok pénz és a túl kevés pénz - mint tudjuk a három P, a "nő", a pia, a pénz - és sok-sok kis buktató mind-mind belejátszik egy művész pályafutásának alakulásába. Csak a tudatosult elvi magatartás és állandó észnéllet menthet meg, tarthat fenn az egyetemesség szintjén, a pályán.

Csak hivatalos művészetet ne!

Schöffner Miklóst és Dargay Lajost, e szimpózium létrehívóit egyenes, bátor, szókimondó művészeknek ismerem, tisztelem és nagyrabecsülöm mindkettőjüket, ezért örömmel teszek eleget felkérésüknek.

Elnézésüket kérem, hogy önkényesen eltérek az előre kiírt témától, de engem ma nem a saját stílusú művészetem problémái, hanem a mindenféle stílusú művészet – a szabad művészet – létkérdései érdekelnak, Új élethelyzetünk pontos felismerése és az abban való eligazodásunk foglalkoztat.

Nem a verekedés szándéka vezérel a tudatosan éles fogalmazásban, hanem az újonnan alakuló élethelyzet csapdáinak tiszta, világos láttatása.

A régi helyzetet jól ismertük, az új megítélésében még nem vagyunk reálisak, Sok illúziót táplálunk, Szerintem azonban új helyzetünk illúziómentes megítélése művészek maradásunk kérdése is egyben.

A közéletben eltöltött munkálkodásom 20-25 éve rákényszerített a társadalmi folyamatok működésének pontos megismerésére. Olyan helyzetben voltam, hogy csináltam és befolyásolhattam azokat. Belülről ismerem, ezért van bátorságom ezekről, a dolgokról beszélni; ahogy Bak Imrének az információ volt a területe, úgy az enyém a társadalomban való eligazodás.

Nem kellemes bevallani, de nem vagyunk fiatalok; így ötvenen felül mesterkorba léptünk, Az első szabad nemzedék vagyunk, akik kiharcolták önmagukhoz való jogukat. Az elmúlt évtizedek munkája alapján hitelességünkhöz ezért nem férhet kétség.

Nem volt könnyű dolgunk abban az egyéniséget nem tűrő környezetben megmaradni. A megmaradást eltökéltséggel, mindenre elszántsággal és jó szervezethez jutott elérni; hála az olyan barát-kollégáknak mint Lantos, Csiky, Bak. Minden kétséget kizáróan a 60-as 70-es évek motorjai, katalizátorai, a kemény mag mi voltunk. Ezt el kell mondanom az egyre jobban elburjánzó történelemhamisítók és főszereplővé toladó epizodisták miatt.

Egymásra utaltak voltunk, most is azok vagyunk.

Egymásnak sokat köszönhetünk (ki többet, ki kevesebbet), de be kell látni: a csoportosulások kora számunkra véget ért. Mára mindegyikünknek megvannak a személyre méretezett kapcsolatai, életlehetőségei. A felnőtt művészek életformáit éljük, és ez így van rendjén. A környezet, amelyben lakni kényesülünk (mert itt élni változatlanul nem lehet), ugyanúgy nem veszélytelen, mint korábban.

Rendszerváltás ide, rendszerváltás oda – mint szabadságkeret: remek –, illúzió lenne azt hinni, hogy minden megváltozott; hogy az ember is változott; hogy az állam egyéniségbaráttá, ideológiamentessé vált.

Környezeti fenyegetettségünk ma is valós – úgy, mint régen –, csak most nem a pártállam elvtársaitól, hanem az új éra önjelölt, tudományos címeikkel felcícomázott árnyékdiktátoraitól kell tartanunk. Attól a kinevelt, állami gondozott lumpen-értelmiségtől, akiknek vérévé vált az ideologizálás, az értékmanipulálás, a történelemhamisítás; a diktálás! Akiknek foglalkozása: mindenre kapható, hamis tudatot termelő személy, azaz ideológus.

A pártállam horrorba illő hagyatéka, akiket az alkotó emberek irányítására, befolyásolására, téves értelmezésére, minősítésére képeztek ki. Hatalomra, tudományos címekre, hivatalokra, állásokra törtető. Polgári értelemben semmihez sem értő, szakmátlan tudományos senkik – karrieristák. Ők ma is a gazdáink, megregulázóink: az irodalom és a művészetek befolyásolói, lehetőségadói és megtagadói: Aradi Nóra méltó növendékei!

Ők azok, akik veszélyeztetik alkotói szabadságunkat, szakmánk-nyelvünk tisztaságát, értékrendszerünket; ugyanúgy, mint egykori főnökeik, de veszélyesebbek, mint bornírt elődeik voltak, mert olyanok, „mintha”.

Ezek megnyerőre vannak maszkírozva (az elvtársak olyanoknak látszottak, amilyenek voltak, csak rájuk kellett nézni). Műveltek, nyelveket beszélnek; de ezek a rém szimpatikus rémek ugyanúgy megeszik a kalácsot Piroskástul, nagymamástul, sőt, farkasostul, mint elődeik.

És ugyanúgy kontraszelektálnak!

Túlontúl sok a kontraszelektált példakép. El kellene végre választani a művészeti szférában a festőket és a barátokat; régi praktika a barátokat mindenáron művészként eladni.

Ma új, hivatalos „művészbrancs” kreálódik a hajdani szobatársakból. A „hatvanas évek” című történelemhamisításban jeleskedő kiállításon egyértelműen láthatóvá vált ez a törekvés. Nem azok szerkesztették, akik akkor mellettünk kiállva írtak, kiállítást nyitottak – a bőrüket vitték a vásárra, mint Sik, Romváry, Passuth Krisztina, Körner Éva, Haulisch Lenke, Sinkovits, Frank, Fábrián, hanem azok, akik tiltották vagy akkor még óvodások voltak. A festészetet, a művészetet nem kellene annyira határtalanná tenni, hogy minden protestáló dilettáns kedvtelés beleférjen.

Modern vagyok – még posztmodern is –, de hülye nem!

A helyzet ma bonyolultabb, megtévesztőbb, mint valaha. Az irányító ideológia kimondatlanul van jelen – létezik –, csak jellege változott. A gyanútlan, naiv „kétkezi munkást”, a festőt, szobrászt könnyen megtévesztik új ideológusaink. Lépre csalják a hirtelen megnyílt nagy állami és egyházi megrendelésekkel, elsősorban művészi hiúságukra építve.

Nem azért írtam, beszéltem, veszekedtem, verekedtem, mert Lenin helyett többpárti mindenszenteket akarok mintázni! Én önmagamot akartam és akarom. A művészet tisztaságáért, öntörvényűségéért küzdöttem és küzdök ma is. Az ideológiáknak, politikának, vallásoknak semmi, de semmi közük az esztétikáihoz. A művészetet irányítani nem lehet! Amelyiket lehet, azt nem érdemes, mert az nem művészet; csak ideig-óráig maszkírozhatják annak.

Sajnos, minden rendszernek szüksége van a hatalom szolgáira. Egyik átveszi őket a másiktól (ha reményi lát hasznosításukra), vagy kineveli magának. Ez a lunpenértelmiség azért rágja bele magát az irodalom, a művészet seggel megtanulható részébe (ha van érzékenysége rá, ha nincs), hogy azután azt befolyásolni, manipulálni tudja gazdája szájaíze szerint anélkül, hogy abból egyetlen hangot, szót, formát, színt értene. Összebonyolító cselszövők: manipuláló lesz a foglalkozásuk.

Egy kultúrállamnak a politika eszköztárából ki kellene iktatnia a művészeteket és az irodalmat. Mint szuverén állampolgári megnyilvánulást kellene elfogadni ezeket, és semmiféle politikai célra – az ép tudatú nép ellen – nem szabadna felhasználni.

Változatlanul azt mondom: óvakodjunk a törpéktől, az állami emberektől, a hivatalnokoktól, akik nem szabad emberek. Irányítottak, befolyásoltak, s mint ilyenek, kizárólag tisztátalan dolgokra hivatottak.

Nos, valaha, amikor még mi szerveztük kiállításainkat – illegális fórumokon –, az ilyen mérvű stílus- és értékeveredés lehetetlen volt. Megbeszéltük, ki kit vállal; ki mivel, milyen mértékben azonosul. Ezt a reális magatartást – igaz – kemény politikai kényszer szülte. Azt is le kell szögezni a történelmi hűség kedvéért, hogy négy állandó művész tagja volt ennek a pesti csoportnak a legnehezebb években: Bak, Fajó, Hencze, Nádler. A többiek változó tagok voltak. Igaz, volt még két csapat: Csikyé, Lantosé és volt egy Molnár Sándorunk, Keserünk, Deimünk.

A múltunk – akárhogy is alakultak egyéni útjaink - letagadhatatlanul együtt tart bennünket.

A mi hitelességünkre szükségük van a most induló karrieristáknak, ezért aztán változó táncdalénekesekkel vegyítenek bennünket, kiemelnek közülünk egyet-egyét a tehetségtelenek hitelesítésére. Hivatalos művészetet kreálnak a segítségünkkal.

Valaha jobban adtunk magunkra, szigorú elveink voltak. Akárkivel azért nem álltunk össze! Igaz, nem voltak államilag szentesítve kiállításaink, de tiszták voltak: esztétikai és kvalitásbeli alapon álltak.

Ma az új állam komisszárjai soha nem látott mértékben keverik össze-vissza-oda-vissza az értékeket, a műfajokat, a politikát, a divatot, a stílust.

Mi, festők, tudunk valamit a világ működéséről, mert csináljuk, mert megéljük. Kétkezi munkásként aktív alkotói vagyunk. Tapasztalatból tudjuk, mi mitől jó, mitől rossz, mi fontos, mi nem. Mit kell és mit nem szabad megcsinálni; és ezért hitelesen tudjuk mi érték, és mi nem. Minket értékszemlélettel bíró lényekké kényszerít szakmánk gyakorlása. Nem olvastuk! Mi meg tudjuk különböztetni az olajfestményt az akryltól! Változatlanul nekünk kellene kézben tartani sorsunk irányítását, mint régen. Meg kellene szabadítani magunkat ideológusainktól, nem kellene eltűnnünk tehetségtelen nímándok, divatpojácák elénktolakodását, piadesztálra helyezését, az érték megcsúfolását, erkölcsi és szellemi tőkénk széthordását. Táncdalénekesekkel, kertitörpékkal nem sétálthatunk Európában (de itthon sem)! Engedtessek meg nekem vénségemre, hogy avval állítsak ki, akivel akarok, akiket becslök, akikkel esztétikai rokonságban és értékben egy súlycsoportban vagyok!

Ideológusok ne turkálhassanak bele a művészet dolgaiba!

Hagyják a művészetet a művészekre!

Komisszáraik, hivatalnokaik jöjjenek utánunk, velünk; úgy ahogy azt Európa történészei, múzeumigazgatói teszik. Igazi értelmiségi még ma is csak hivatal nélkül maradhat szabad és etikus.

Mi, művészek egyetlen rendszerváltásnál sem kerülhetünk a hatalomba, bizalmi állásokba; ezt a blöfföt nem lehet bevennünk. A művészet tisztasága érdekében nem szabad elhinnünk, hogy valaha is hatalomra kerülhetünk, hogy hivatalos művészek leszünk!

Sajnos, látjuk, hogy egyre több kollégánk kiállítását nyitja meg politikus, vagy valamilyen új hatalmasság. Egyre több a politikai, vallási szennyeződés. Egyikünkől-másikunkból új, hatalmi emlékműszobrást csinálnak; a hatalom végülis megeszi őket, és ez végzetes lehet mindenki számára. Pedig a tehetség, a mindenfajta emberi tehetség – szent! Az maga az Isten. Legeslegelől, mindenki előtt a helyük! Tudnunk kell: a hamistudat politikai program maradt, csak a jellege változott. Az állam nem vált ideológiamentessé, ugyanúgy irányítani, befolyásolni akar, mint a régi. Jó lenne, ha ideológusaink is felélnék ésszel végre, hogy ma már nyílt tengereken hajózunk mi is, ők is, Hosszabb távon semmi esélyük a manipulátoroknak, az ideologikus, állami, hivatalos művészeknek. Nincs perspektívája az értékkeverésnek, a történelemhamisításnak, az új, hivatalos művészet kreálásának.

1991.

Kié a kompetencia?

„A művészet taníthatósága körül aligha van vita, mert egyértelmű, hogy lehetetlen...”. Ez így igaz. Egyéniséget, karaktert, motort, belső erőt, hitet nem adhatunk növendékeinknek, de ha, ezen lehetőségek bennük vannak akkor világra segíthetjük, kiteljesíthetjük azokat. Valami azért mindig beindítható. Letapintani, időben észre venni, van-e motor? Ez is a mester kompetenciája.

A tehetség bonyolult genetikai, pszichikai struktúra, számos összetevője van. Tanítanunk azt kell, amit tanítani lehet. A Főiskoláknak vissza kellene egyszerűsödniük műhelyekké, műtermekké, 10-15 műterem konglomerátumává.

Mesterek, műhelyek bentlakással, együttéléssel, sok idő, csend, nyugalom, meleg leves, anyagok-eszközök, gépek, modellek: ezek szakmánk tanulásának legfontosabb kellékei... S ez után jöhetnek a növendékek, akiket a Mester maga választott tanítványul (nem egy bizottság), a növendék pedig nem az „Iparra”, a „Képzőre” jelentkezik, hanem X.Y. Mesterhez.

Így jöhet létre a tanszabadság, a szabad tanár-diák választás (külön-külön egyik sem létezhet).

Innen kezdve ez már egy más struktúra, új, szabad világ.

Erről érdemes beszélni.

Őrségváltásról, húsosfazék elfoglalásról nem!

A visszaegyszerűsödött szabad műhelyekbe (a mester igényei szerint jöhet a növendék kupálódásához szükséges elméleti kellék, a Zubehör. Mai intézményeinkben láthatjuk, hogy a több személy kompetenciájú felépítés – a Mester nélküli sok-sok Zubehör – nem működik. A mennyiség szétforgácsol, megesz! A spanyol művészeti iskolákban két tantárgy van: a gyakorlat és a dolog története. Ők értik a dolgukat.

A mester művét és növendékét együtt, egyidőben, egy helyen formálja. Alig tudja megkülönböztetni, melyik az egyik, melyik a másik (az egyik mozog). Ezt a munkát igazán csak együtt szabad végezni, mert ha csak tanít, lemarad, mint művész, ha pedig lemaradt művészek tanítanak, akkor ott rossz nekünk. Ezért volt régen az Akadémiákon a mestereknek műtermük, ahol dolgozhattak.

Az én képzeletbeli műhely-iskolámban egyes-egyedül a mester dönt mindenről. Nem hivatalnokok, nem elméleti tudorok.

A művészetoktatás nagyon speciális, kényes, érzékeny jószág (ahogy Anyám mondaná szintiszta magyarságával „vjécni sjávci ako macsaci cecer”), irányítva, beszabályozva, gúzsbakötve nem működik.

Azért se működik! Attól nem működik.

Visszavonul, bezárkózik, akarnok-erőszaknak nem engedelmeskedik. Konok! A művészetoktatás a szabadság és teljes függetlenség gyümölcse. Egyénre, személyre, alkatra méretezett, mint a gyógyítás (nincs egyen gyógyszer). Teljeskörű bizalmi viszony, lelki vonzalom, pszichikai megfelelés. Lelkesedés, rajongás, hit, szeretet szükségeltetik mindkét fél részéről. Ezért nem tudunk akárkit oktatni, bárkinél tanulni. A Mester családi, a tanár csupán hatósági-hivatali kapcsolat. Ez az oktatási forma nem százak részére katedráról-hordóról való szónoklás, mint a jogászképzés. A kulcsa a légkörteremtés, a metodika és millió más, melynek összetevőiről kizárólag a mesternek lehet fogalma. („...a művészet je ne sais quoi-jának megragadása amelyben a növendék maga jön rá a dolog nyitjára – amelynek vannak megfogható tárgyi és megfoghatatlan pszichikai összetevői.”) Az egyén csak a maga tapasztalatából, átélésből, praxisból tudhatja, hogy mik ezek az összetevők. Ezen egy civil, egy filozófus, egy hivatalnok csak tünődhet, de soha rá nem jöhet hiszen ez az érzetek, a személyes belső átélések világa, kizárólag magunkról tudható, kívülről megközelíthetetlen szféra.

Ha dolgozunk, a civil világot szőröstül-bőröstül elfeledjük – kiszakadunk a hétköznapi élet problémáiból – átlépünk egy steril világba. Új életkeretek között, új életformát teremtve (ahol nem lehetnek bezavaró-kizökkentő elemek: család, politika, porszívó, ráció, újság, TV, stb.) úgy, mint a pravoszláv ikonfestők a világtól távoli hegytetőn vagy lent a mélyben.

Szakmánk életforma. Vidám, nyüzsgő, jó hangulatú műhely kell legyen, nem vizsgadrukktól terhes hierarchikus egyetem (ettől még egyetemi rangú). Nem pad és katedra, prof és hallgató áll szemben

egymással, hanem mester és növendék áll egymás mellett, vállvetve dolgozik az anyag átformálásán. A mesterrel együttélve, dolgozva válik a gyerek terhelhetővé, csak így fogadja el a legnehezebb, a legpiszkosabb fizikai munkát, ami minden, csak nem nyakkendő úri passzió! A növendék ne várjon két évet, amíg összetalálkozik a fával-gyaluval. Azonnal testközelségbe, közvetlen kapcsolatba kerül anyaggal-szerszámmal - technikával. Az anyagra-technikára való rácsodálkozásból jön meg a felindulás és az elindulás.

A műhelyoktatásnál nem létezik külön elmélet és külön gyakorlat, mert ott a korrektúrák a technikával szembesülnek, és a filozófiába torkollnak. Az elmélet rögvest a nyomdagépen keresztül igazolódik és ekkor bejön a csoda, a kész mű, a siker, az „igen, ezért érdemes volt!”

Ha már idáig jut a gyerek, „bent van a csőben” (ahonnét Micike se tudja ágyba zökkenteni), akkor már helyben vagyunk. A lékör, a milió működik. A 3 P-ből (pénz, pia, p.a) egy elhárult. A delikvens saját pszichéjének rabja, eltéríthetetlené vált.

Nem zavarhatják meg csúf közéleti anomáliák, mint „...az értékrend teljes zavar...”, „...a műtárgypiac hiány...”, vagy „...a kortárs művészet rendkívüli sokszínűsége”, de még egy fekete báránnyel se.

Nem hiszem, hogy egyetlen induló zsenit is zavart volna valaha is ilyesmi. Nem érdekelte Van Goghot, Rousseau-t, Cézanne-t, de nem érdekelte Csontváryt, Ripplt, Kassákot sem, mert ha érdekelte volna őket, hát el sem indulnak.

Hiszem, tudom: ahol a munka, a szakma megfelel az egyén belső strukturáltságának, ott az elhivatott egyén minden áron, bármi áron utat tör magának. Ha már „csőben vagyunk”, pályára álltunk, akkor a növendékek a szakmának megtanítható-megtanulható részét meg is tanulják. Ami bennük van, ki is bújik, realizálódik. Ott nem probléma a látványleképzés, a szakmai akadémiai stúdium (amit festeni-rajzolni tudásnak hívunk). Mindezt klasszikus akadémiai szinten tudni kell! Mert meggyőződésem, hogy az egyénben lévő arányérzék, formaérzék, színérzék – akkor is, ha sok van – csak ezek a stúdiumok fejlesztik ki, tudatosítják. Tudjuk, hogy az autodidakta zsenik mit szenvedtek ezen ismeretek hiánya miatt.

Iskoláinkat-egyetemeinket az általános szétszórtság, céltalan elméletiség, a formalitások világából a magas szellemi tartalmú munka, a praktikum, a célszerűség, a gyakorlatiasság, a műhelyjelleg – a mindenféle szakma művészi szintű elsajátítása – felé kellene fordítanunk! (Kezetlen fej, fejetlen kéz, egykutyta.)

A magot, a lényegre törőt, az egészet, a totálist kellene oktatnunk, mert az, hogy mit-hogyan oktatunk, sorskérdés; ezen áll vagy bukik az életünk!

Olyan egyéneket kellene alkotnunk, akik – talán – szellemi fölénybe kerülhetnek más, gazdagabb ország fiaival-lányaival szemben. A szellemi fölény a mi egyetlen lehetőségünk, hisz a gazdasági, katonai fölény úgyse menne.

Ezért stratégiai ágazat az oktatás – a művészetoktatás is –, de tisztán kell látnunk, hogy mai szerkezetében javíthatatlanul rossz! Feneketlen pénznyelő teknő, 1 birkára ezer pásztor jut.

Újjá kell rajzolnunk, új alapokra kell helyezniünk!

Művész és hivatalnok, tűz és víz! Ki nem állhatják egymást!

A hivatalnok – hivatalból – irtózik a személyiségtől, mert az irányíthatatlan, „forrófejű”, kiszámíthatatlan, ellenőrizhetetlen. A művész pedig lenézi az elszemélytelenedett hivatalnokokat, utálja elvárásait, személyiségcsontkításait, felelőtlenkedéseit. A hivatalnok rendeletek, utasítások, szankciók, közpénzek, kitüntetések és bizottságok eszköztárával rendelkezik.

Az állam nemcsak rossz gazda, de rossz tanító és rossz gondoskodó is. Már régóta sikerült felnőnem, nem hiszek az „induló művészek és tehetségek iránti intézményi gondoskodásban”.

Az állam bácsi se nem bácsi, se nem néni, ezért nem tud se szerető anya, se szerető apa, se tisztán szerető lenni – következképp nem tud szeretkezni, nem potens.

Az intézmény – a bizottság képében megjelenő állam – rögvest ott kezdi, hogy kontraszelektál, valahogyan nincs kvalitás érzéke.

Politikai szempontjai viszont vannak. Életrajzokban turkál, felelősséget nem vállal, kompromisszumokat köt ott is, ahol nem szabadna. (Egy mesterbe több tartás, gerinc, etika szorult, mint a világ összes bizottságába.) Állami intézmény csak állami gondozottak, „hivatalos művészek” produkálásában érdekelt! Még jó, hogy hibáznak néha. Egyetértő birkákká „szocializálja” egyedeit az állam. Produkciója – a művészet területén – a szent közepszer, akikre szórja a közpénzt csak azért, mert így illik, pedig az így kiszórt pénz az élő művészetnek éppenséggel csak árt.

Ez a hivatalos massa (meg az is, meg más is) nem azért kártékony, mert nem művészekből áll, vagy, mert félrevezető, hanem azért, mert a szabad művészetet társadalmon kívülre kényszeríti, minden közlehetőségből kiszorítja, polgári jogaitól megfosztja.

Amit pedig – művészet címén – létrehoz, az provinciális, az nemzeti, az ideologikus vagy divat; minden, csak nem egyetemes művészet.

Az állam gondoskodásától Isten mentsen!

Az államot én csak indirekt formában, legkisebb elemi részecskéire, egyedeire bontva – polgárain keresztül –, szigorúan civil szervezetek formájában tudom jó gondoskodónak elképzelni.

Gondoskodóvá az által válhat, hogy anyagilag ösztönzi polgárait a művészet és a kultúra támogatására. (Ami persze az irányítás, a hivatalnoki beleszólás teljes feladásával jár.) Szabad művészetet csak szabad egyének hozhatnak létre, szabad támogatókkal!

Én úgy gondolom, hogy egy rossz – tárgyyszerűtlen – struktúrában nem érdemes a hatalomért 3-4 évre hadba szállni. Igazán és komolyan csak azért érdemes vitázni, hogy újra gondoljuk ennek a nagyon is speciális képzésnek a leginkább megfelelő, tárgyyszerű formáit, kereteit, kompetenciáit.

Ideje lenne végre a szakszerűséget állandósítani egyetemeken. Ez persze többek között azért sem megy, mert az újonnan hatalomra kerülő akárkik azt hiszik, hogy örökké hatalmon maradhatnak. (Pedig innen, ahol én állok úgy látszik, hogy négy-öt év a világ!)

A szakszerűség kizárólag civil formák között működőképes, ott van egyszemélyi garancia arra, hogy kizárólag szakmai szempontok alapján döntenek és alakítanak ki mindent. Akiknek tanácsadókra van szükségük, mondjanak le! A hatalomra jutottaknak jó lenne egyszer végre résztvenniük ebben a civilformákká váló metamorfózisban. Hátha mindannyian jól járnánk!

Milyen is lehetne az az oktatási forma, amely a mai demokráciánk szintjével és politikai váltógazdaságunkkal leginkább adekvát, jól működő és mindenki számára elfogadható?

Azért érdemes erről beszélni, hogy legalább a felsőoktatásban – az örökké változó politikai győztes – szakszerűtlenségei, „káderei” ne romboljanak. Ha a kisgazdák, akkor egy szőlősgazda, ha a katolikusok, akkor egy segédlelkész az átszervező rektorunk! Legyen végre stabilitás, szakszerűség és értékvédelem! Maradjanak az értékek a helyükön, kerüljenek a helyükre (a Mester ne egy cselédlányt megszegyenítő szolgáló-szolgáltató legyen, mint most, akinek semmibe az égadta világon semmi, de semmi beleszólása nincs! Nem is kérdezik!)

Az egyén – az **ÉN** – még mindig szolgáló-örölő, a **MI**, vagyis a **hivatal megúrtja**, a szükséges rossz!

Elég volt a MI-ből!

Kerüljön végre helyére az **ÉN** !

Az egyén mindennek a kulcsa, alfája és omegája.

Ezért állok én az edinburgh-i herceg pártján, aki ugyan eltűri a MI-t, de tetvek helyett birkát tenyészt, aki felkészül, tudja a dolgát, kompetens személyiség! Övé a kompetencia nem a bizottságé!

Ha engem kérdeznének, „Milyennek kellene lennie egy korszerű Művészeti Főiskolának?”, akkor én azt mondanám:

Kezdetben legyen a **MESTER** – mesterek a világból – akik a legjobban tudják a dolgukat (nem helyileg, nemzetileg). Nálam a Mester van, elől, a B.-féle „karakteres képzési koncepció...” hátul.

Az **ÉN** – az egyén – a legfontosabb, a többi majd csak kerül valahonnan. A koncepció a mestertől jön és nem fordítva. (Üvöltöm ordítva, ne legyen többé fordítva!)

A képzés – szerintem – nem több személy kompetenciája, hanem kizárólag egy hiteles – nagy formátumú – személyiségé! (Naná, majd bizottságoké, hibridhivatalnokoké, szellemi kertitörpéké!) Kie másé? Ez sarkalatos kérdés, mert ha a kompetenciában tévedünk, akkor onnantól már semmi sem lehet jó!

Nem hiszek a művészképzés intézményesíthetőségében, hogy intézményi keretek között az államigazgatási módszerek hatékonyan működhetnek. Ez tipikus kincstári tévedés! Nem hiszem, hogy ebben a rossz alaphelyzetben, ahogyan most van, bármi is megjavítható lenne. Itt minden úgy el van rajzolva, hogy újat kell kezdeni. Ezeket az iskolákat megette a mennyiség! A minőségnek, a lényegnek – a magának – se híre, se hamva! Ezt a struktúrát – igaz – el lehet foglalni (el is foglalják, hiszen felülről vezénylik), az őrségváltás elkerülhetetlen. Az új igazgató – mint az eső – mindig felülről jön. Most is úgy lesz. Más lesz. De jó-jobb soha!

A Bauhausos iskolásság, amelyből Nyugaton már kiábrándultak, Magyarországon még ki sem alakult. Tegyem hozzá, ott is csak a véletlen összjátékaként, hatalmi vákuum eredményeként alakult ki.

Szerintem elég nagy marhának kell annak lennie, akinek Klee, Kandinszkij, Itten, Moholy-Nagy, Gropius, Breuer nem elég jó Mester és kiábrándul belőlük.

Ha ők nem, akkor kik?

Nem hinném, hogy hivatalnokok bárhol a világon törekednének szuverén, irányíthatatlan, nehezen ellenőrizhető – személyiségszerű – intézmény létrehozására. (Önként, amiből ők kimaradnak!). Mint tudjuk, a Bauhaus egyértelmű hatalmi viszonyok között nem volt folytatható. Nyugaton „egyadolf” keleten „egyjózsi” tett is róla (lásd: VHUTEMAS és a 20-as évek avantgardja).

Én magam köpök az „...oktatási programokra”..., amelyeket egy bizottság hoz létre másoknak (nekem ugyan nem!), hogy azt oktassák, amit rám akarnak erőszakolni.

A világon ma mindenütt az iskolás-iskolákban, a tanáros-tanárok miatt hatalmasodik el a dilettantizmus, a nyámnyila liberalizmus a művészkedés, a divatozás, az „önki” meg az „önmeg”. Ahol már a diák diktál, hogy mit és hogyan! (A fél rektori tanács diákokból áll!)

Ezen diktátumok intézményeink hivatalos oktatási programjává válnak lassan, mert a hivatalnok mindig arra dönt, amerről jobban fél! Ahol a tanár fél és tart a diáktól, ott mindenféle tanulásnak és tanításnak vége. **A mestereknél – egy kőkemény mesternél – fel sem vetődhet a diák diktátuma, mert személyiségük, belső sugárzásuk, elhithető erejük gátolja azt.** (Ha mégis, akkor a mester visszavág, kenyeret tör.)

1994.

Maradjon múzeum a múzeum!

Mottó: Nem az a dolgom, hogy csöndben maradjak!

Úgy látom, a világ múzeumi rossz irányba térnek ki a fenntartóiktól rájuk nehezedő nyomás alól. Feladják eredendő funkcióikat; az értékőrzést, az értékhitelesítést!

A kisebb ellenállást, a könnyebbik utat választották. Az igénytelen – tömegeket vonzó – rendezvények felé nyitnak, látogatóik számának növelésével próbálják bizonyítani fontosságukat.

Kifundálták, hogyan-mivel hozhatják be a nézők egyre nagyobb tömegeit, a régi bevált elvre alapozva: kenyeret és cirkuszt. Tették ezt abban a reményben, hogy ez által igazolják fennmaradásukat. Újra gondolták funkciójukat és az “alternatív művészet” az “új műfajok”, a “művészet új fogalmának” szemérmetlen ideológiájával pályát módosítottak. A mennyiség felé nyitották ki kapukat. Feladataik megváltozását semmi sem indokolja, sem a “művészet fogalom” megváltozása, sem pedig az “alternatív művészet” ideológiája!

A művészet fogalom nem változhat meg, az ugyanis stabil! A művészet azért művészet, mert nincs semmi, de semmi más e világon, amely azt helyettesíthetné!

Aminek-akinek alternatívája, helyettese van, az csak például egy szerencsétlen miniszter lehet, de nem maga a művészet, az biztos. Egy rossz politikának, annak, igen, annak van alternatívája, de a művészetnek?

Az eredendő funkció feladására és kibővítésére kreáltatott az az ideológia, amely a “művészet fogalom” megváltozását hazudná belénk. A funkció újragondolásának indoka – ez a létigazoló koncepció – a tömegek felé való nyitás.

Ezzel vált lehetővé – ehetővé, hogy az időszakos kiállító termek megteljenek az új műfajokkal, az “alternatív művészettel”, az installációkkal és egyéb attraktív, oda nem való látványosságokkal. A képzőművészet klasszikus műfajai helyébe összeeskábálták a féltehetségek, a tudatos kóklerek és elfuserált kurátorok show-műfaját, amit kurátorológiának nevezhetnénk.

Elég pocseké egy alternatívája a Grand Artnak.

A “mindenki lehet művész” jelszava is ideológiájuk része.

Vannak olyan kiállításai, ahol Ők a művészek, rendezők, talán még a kritikusok is megtehetik, mert birtokon belül vannak.

Nem figyelnek többé a művészekre, arra, hogy hol, milyen érték van keletkezében, hogy azt segítsék, és sietve bemutassák, közkinccsé tegyék, hiszen ez lenne eredeti hivatásuk. Csak egymásra figyelnek, arra, hogy melyikük tud attraktívabb, látványosabb, politikusoknak is tetsző, nagyobb nézőszámot vonzó programot kitalálni. Egymás programjait veszik át - megszűnt az önállóságuk. A kicsik a nagyobbra figyelnek, azokat utánozzák, és legszebb álmaikban szeretnék meghaladni őket.

Az attraktivitást, az extravaganciát még az építészek is átvették (lásd: Frank Gehry-t). A művészeteken kívüli igénytelenség színhelyeivé lettek a képzőművészetek fórumai.

Cézanne a “múzeumok művészetét” tette meg festészeti programjává. De ez a magas minőségi mérce ma már a múlté! Mára tömeges, az “alternatív művészet” fogyasztásra alkalmas látványosságává lettek ezek a szellemi magasságok.

Nem vagyok ellene az új kifejezési formáknak, de ezek más műfajok, mások az eszközeik, másról szólnak, és másutt van a helyük is. Éppen úgy, mint a könyveknek a könyvtárakban, a polcon, és nem a falon, a filmeknek a mozikban, a színdaraboknak a színházban, és így tovább. A fotó, a videó, a számítógép, a digitáltechnikák vagy az installációs specifikus terművészetek – új műfajok, ezért új intézményeket is igényelnek.

Nem illeszthetők és nem összevethetők a klasszikus műfajokkal. Az alternatív vagy-vagyról, műfaj kizsorítósdiról van szó! Nem nélkülözhető a festészet primér-elementáris – mindent meghatározó – funkciója.

A festészetnek nincs alternatívája! Amíg ember él a földön, addig mindig közvetlen, manuálisan, kézzel-ecsettel-festéssel fogják azt művelni! Hagyományosan, mint a gyerekcsinálást farokkal! (Igaz, annak már van alternatívája, de az olyan is!) A festészet kizsorítása már a 60-as évek végén, a koncept arttal elkezdődött.

Kurátoraink, a művészet “elszámú értői” és hivatott közvetítői elárulták a Grand Art-ot, “feldobtak bennünket” – ahogyan Pepe, a segédem mondaná!

Alternatív fogalmat a szakmába behozni – felér a hivatás teljes feladásával, azaz a szégyenteljes árulással!

A másik út, státuszuk megvédése járhatóbb és tisztességesebb lett volna!

A múzeum maradjon meg múzeumnak, az esztétikai, szellemi értékek (festmények, szobrok, grafikák), a műtárgyak őrzőhelyének és mindenféle fenntartóval szemben – akár állami, akár civil – jogos követelés a múzeum vezetői részéről annak közpénzből való fenntartása és életigény szerinti működtetésének finanszírozása.

Ez minden államnak – még a legbarbárabbnak is – elsőszámú nemzeti létérdeke és a jövővel szembeni kutyakötelessége! Ez az adófizető polgárok jogos és feltétlen teljesítendő elvárása és járandósága! A múzeum nem profittermelő üzem, hogy fenntartsa magát.

Ennyi kurázi kell, hogy legyen hivatalnokainkban, hogy ezt tűzön-vízen átverekedjék. Sajnos, nem így történt, nem ezt az utat választották. Ami azért nagy baj, mert azzal, hogy “flexibilisek és nyitottak” lettek, felhígultak. A nyitáshoz nem voltak meg a szellemi előfeltételek. Tudniillik: ezek közül a hivatalnokok közül csak igen kevesek képesek önálló érték felismerésére, ehhez ugyanis kevés a tanultság, a doktori cím. A zömének nincs rá orra, nincs rátermettsége és érzéke. Egy Apollinaire, egy Kassák, egy Walden nyitott lehetett! De ők? Ők nem!

Ezzel a húzásukkal létrejött egy végeláthatatlan láncreakció, amelynek eredménye, hogy a közgyűjtemények megteltek mindenféle szeméttel, veszélyes kulturális hulladékkal, amit csak felgyűjtani, elégetni lehet!

Ez azért több, mint veszélyes, mert útját állja a reális tájékozódásnak, értékviszonyításnak, és megszüntette a múzeumok orientáló szerepét. Ma már mit sem jelent, ha egy művésznek egy vagy ötszáz múzeumban vannak művei, ez többé nem a minőség mércéje, és végül veszélyes azért is, mert megnehezíti és kiszorítja az új kortárs művészet létrejöttét.

Amíg nincs, ahol nincs biztos értékelésre alkalmas vezető, ott jobb, ha a nyitottság szóba sem jön!

A múzeumok nagy része ennek ellenére mégis „nyitott”. Ezt játszva megtehették, hiszen ők a művészet csalhatatlannak vélt tudományos tudorai-dúdorai, felettük semmilyen ellenőrzés sincs, ők a tudományos akadémia is, és náluk a közpénz; övük a vár; oldalukon a hatalom.

A szakképzetlen, jó szándékú, művelődni vágyó polgár pedig tömeges fogyasztója annak, amit éppen elébe tesznek. Abból csinálnak művészt, akiből csak akarnak, megvan ennek is a jól kidolgozott technikája.

Hogy mi ma a művészet? A művészet az, amit ők annak minősítenek.

Kik a művészek? Akiket ők annak tesznek meg, bármi – bárki – akárki! Nincs emberfia, aki ezt a helyzetet megfellebbezhetné! Akik világosan látnák ezt az abszurditást, azok a halott klasszikusok, a halottak pedig nem beszélnek.

Igaz, ami igaz; sok múzeum van a világban, amely üresen kongó kriptá, de arról nem az épület, hanem a benne dolgozók tehetnek, hiszen ők teszik ilyenné. Nekem mind a kongó kriptá, mind az “alternatív művészettel” dúsitott múzeum elfogadhatatlan! Egyik rosszabb, mint a másik! Alig tudom, melyik az egyik, melyik a másik. Azt azonban tudom, hogy most az ”alternatív” a nagyobb veszély, mert értékromboló, értékkihígító, tájékozódást összezavaró, az új értékek létrejöttének akadályozója, ami sorvasztóan hat.

A múzeumok vezetői lehetnének egy kicsit konzervatívabbak – nem szégyen az –, de legalább megbízhatók és korrektek, ha “csak” a biztos igazi értéknek adnak helyet és nyilvánosságot! A bizonytalannak ott vannak a magángalériák. Ha már nem segítik a jót, ne hitelesítsék a rosszat! Ne tetézzék a bajt! Ne sokszorosítsák, ne terjesszék a szemetet a mindenféle bóvli! Persze, az is elvárható lenne, hogy segítsék az új értékek létrejöttét, méghozzá úgy, ahogy azt az értékalkotók jogosan elvárják tőlük, ne pedig úgy, ahogyan ők jónak vélik!

De – ismerve sokunkat – ma még (jól tudom!) ez reménytelen.

A művek létrehozásához, egy mindig meg-megújuló szellemiség megalkotásához nem kellene se ők, se intézményeik! Ahhoz egészen más kell!

Amihez viszont már ők is kellhetnének, azaz feladatuk lenne, az az értékek felismerése és közzététele! Ha legalább odafigyelnének, és egyetlen egyszer megpróbálnák, hátha sikerülne!

Tudjuk a történelemből, hogy a kultúra története valahogy olyan rondán alakult, hogy az állam és

intézményei, hivatalnokai sosem vettek részt az új szellem, az új művészeti értékek létrejöttében. A XX. század megteremtőinek, nagy szellemi hőstettjei mind ellenszélben jöttek létre. (Még jó, ha eltűrték, hagyták az újat, mint a franciák.) A művészet "felszentelt papjai" sose voltak az új szellem életre segítői. Minden új és szép ellenükre született meg! A nagy dolgok megalkotóit megaláztatással (gúny, kacaj, kiátkozás) fogadták. Kiközösítés, társadalmon kívüliség lett sorsuk és osztályrészük.

Nem kellene, uraim, heurékázni a művészeknek, de legalább nem lehetne egyszer nem félreállítani, nem akadályozni őket, vagy netán tolerálni, a maguk idejében (nem 50 év múlva) felismerni ezeket a szellemi teljesítményeket ?

Hivatalnok és szabad ember tűz és víz, két összeegyeztethetetlen embertípus.

Mindenkor-mindenütt a szabad művészek kísérője volt a hatalom oldaláról az elvárt-diktált, akadémikus, hivatalos, udvari, szalon művészet, vagy az örökzöld emlékmű szobrászat, mint a hidrázöld, műanyag temetői koszorú. Ezek a különféle társadalmi rendszerek, formációk, diktatúrák és demokráciák művészetet helyettesítő kulturális kulisszái, amelyekkel az uralkodó hatalmasságok kultúraszertőnek, szalonképesnek maszkírozzák magukat.

A másik kísérő – amely minden időben változatlan – a giccs, de míg a giccsről köztudott, hogy silány egy jószág, addig a hivatalos kísérőről ezt csak nagyon kevesen tudják! Ezért az sokkal veszélyesebb, mert az "olyan, mintha", de nem olyan!

Nos, ez az "olyan, minthánk" megint divatba jött és itt van közöttünk.

A múzeumi vezetők sikerként élik meg, hogy nőtt a látogatók száma "Divatba jött a képzőművészet, s különösképpen a kortárs művészet, ..." Azért nem a klasszikus, mert se Mondrian, se Tiziano nem készített installációkat, és ezt lihegve jelenthetik uraiknak!

"Tömegeket vonzó, népszerű kiállításokat" sikerül kiagyalniuk. "A társasági élet része lett ugyanis a képzőművészet!" Sikk lett! Teljes a győzelem! Nahát! De azért talán mégse!

Nos, igen dicséretes, ha a képzőművészetet igyekezzenek a társasági élet részévé tenni! De talán jobb-hasznosabb lenne, ha a *társadalmi* élet részévé integrálnák, ezt persze könnyű összekeverni a társaságiággal. Az Ági-val!

Sikk lett annak fogyasztása (aki nem fogyasztja, azt a jobb társaságból kinézik, "persona non grata" lesz!), mint a kaviáré, pezsgőé, de nem mindegy az, hogy kaviárt vagy valami "alternatívát" tálalnak fel a nagyérdemű-jóhiszeműnek fogyasztásra, akár csak sikkból is!

A jóhiszemű-nagyérdemű sosem lesz tömeges, mindig kevésszámú egyedként fog megjelenni múzeumainkban. Tehát erről a programpontról sajnos le kellene mondaniuk. Le kell mondaniuk, mert az, végtelen naivitást és illúzionizmust fed fel. Tudni illik ugyanis, a nagyérdeműt- jóhiszeműt- jó szeműt előbb nem becsalogatni, hanem ránevelni-rászoktatni kell a művészet megértésére és fogyasztására (ami igen sok sziszi-fuszi-puszi apró munkával jár), és aztán, mit tesz Isten, bejön magától feltartóztatlanul! Hosszú, kígyózó sorokban fog ácsorogni a jéghideg szakadó esőben a múzeum előtt, mint a németek! De persze ez is állami, ösztársadalmi, közoktatási-múzeumi feladat lenne, amit a bölcsőben kellene kezdeni, az iskolákban folytatni, a koporsóban befejezni (lásd: Németországot, a mindenféle értékörzésre és gyűjtésre nevelt nemzetet).

Ez igen, ők tudják a dolgot! Ott nem csak sikk a kortárs művészet fogyasztása, hanem valóság.

Azt az ellentmondást, hogy kripta vagy alternatív cirkusz-e a múzeum, csak így lehet feloldani. A világ múzeumai addig se legyenek üres kripták, se alternatív tömegszórakoztatók színhelyei. Maradjanak meg egy kicsit időtlen szentélyeknek, a géniuszok házáknak, az emberi meditáció, a magunkba mélyedés, a magunkra találás és műélvezés helyeinek. Szolgáljanak a különböző korokban élt és alkotott egyének szellemi találkahelyéül, és mentsek át a különböző idők és terek értéklényomatait a jövőnek, az idők végezetéig!

2000.

Fajó János

Munkácsy- és Kossuth-díjas festőművész

KONCEPCIÓ AZ ÚJ BUDAPESTÉRT

Javaslatot összeállította:

Építészek, Mérnökök, Képzőművészek Egyesülete

1121 Budapest, Melinda u. 21

Kévés György

Kossuth-, Ybl-, Príma-díjas építész

2009. november

Koncepció

Az új Budapestért

Tisztelt Olvasó, Budapest és peremtelepüléseinek jövőbeli városvezetői! Engedjék meg, hogy szíves figyelmükbe ajánljuk a „Magyar kultúra egyetemessége és jövője Építészet és Képzőművészet” című dolgozatunkat benne – Budapest – az ország fővárosának megújulása érdekében készített koncepciónkat.

A teljesség igénye nélkül, tanulmányunk mindenek előtt elemzi hazai építészetünk és képzőművészetünk múltját, jelenét és a mellékelt vizsgálataink alapján kijelöli a szükséges cselekvési irányokat. A dolgozat új koncepciót fogalmaz meg jövő számára.

Mint mindannyiunk előtt ismeretes a II. világháborús angol-amerikai terrorbombázások, Budapest 1945-ös szovjet katonai ostroma, majd az 1956-os forradalom Vörös Hadsereg által történt leverése, óriási anyagi károkat okoztak fővárosunknak.

Ma évtizedek után meg kell állapítanunk, hogy a minden képzeletet felülmúló anyagi veszteségek ellenére a legnagyobb károkat az emberi agyakban okozott az elmúlt 65 év ma is létező kommunista – szociálliberális szelleme. A magyar szorgalom, leleményesség, kitartás – mint az 1100 éves, kárpát-medencei történelmünk alatt mindig – fel tudta számolni az anyagi veszteségeket, de az 1945 után a Szovjetunióból majd 1990 után nyugatról importált – máig tartó – szociális és gazdaságpolitikai „kísérlet” az elmúlt 45 + 20 évben óriási szellemi erkölcsi és anyagi károkat okozott Magyarországnak.

Az épületállományában és infrastruktúrájában is elmaradott falusi és kisvárosi jellegű települések gyűrűjével körülvett egykori impozáns Budapestet, 1945-ben kifejezetten pártpolitikai céllal, megalomániás szovjet mintára 2 milliós „világvárosra” növelték. Micsoda fantasztikus gondolat volt, amikor a 10 milliós Magyarországnak 2 milliós vízfejű fővárost álmodtak meg az akkori illetékesek!

A „világváros” emberanyaggal történő feltöltése érdekében az 50-es években a fővárosba irányított, egykor szegény paraszti származású kétkezi munkásréteg számára, a Főváros körül az 1960-as évektől kezdve – nem a magyar népszaporulat elősegítése céljából – brutális épületekből lakótelepi gyűrűt építettek, melynek áldásait mai napig élvezzi mind az egyén mind a város.

A rosszul hőszigetelt, építészetileg értéktelen, a magyar építészeti hagyományoktól idegen borzalmas házigyári épületekkel ma sem tudjuk igazán, hogy mit kezdhetünk? Kényszerű hőszigetelés után – ma már, egyesek által naiv módon, könnyűszerkezetes elemekkel is bővíteni javasolt panelházakat – újabb 100 évre kívánjuk tartósítani? St. Louisban (USA), már 1970-es években felrobbantották az elszlömösödött panelházakat, és a helyükön akkor megszületett a „poszt-modern építészet”!

Budapest XX. századi történetének értékelése alapján megállapíthatjuk, hogy célszerű a XXI. századhoz méltó korszerű várostervezési és építészeti szellemben teljesen új, a humánus és a gazdaság számára is előremutató új koncepciót megalkotni, amiben nem a hazai és külföldi multinacionális érdekek által vezérelt „ad hoc” várostervezés folyik, és ahol az „ingatlan fejlesztők” nagyobb „erszényük” révén nem rondíthatnának bele, a még ma is gyönyörű adottságú Fővárosunkba.

A fentiek számbavételével egyidejűleg sürgős átfogó cselekvésre van szükség, hogy 2010-től megindulhassanak az új várostervezési és városszabályozási munkák előkészítései, ami által – 65 év után – nagyon rövid időn belül – egy választási ciklusnak megfelelő idő alatt, Budapest Székesfőváros az egykori arányos városszerkezeti elemekkel, méretekkel valóban újjászülessen, és méltó társa legyen a rangos közép-európai szomszédainak Bécsnek, Pozsonynak, Prágának, Ljubjanának.

Mit is kell ezért tenni? Sokat és sürgősen!

Halaszthatatlan intézkedések az új Budapestért

Vissza kell állítani Budapest Székesfőváros 1944-ig működő szerkezetét, kerületeit, a régi határokkal, meg kell szüntetni az ország vízfejét a mai 2 milliós piszkos lezülledt fővárost.

Ennek érdekében vissza kell állítani a perem települések falvak városok (Újpest, Rákospalota, Pestújhely, Rákoskeresztúr, Sashalaom, Cinkota, Mátyásföld, Rákoshegy, Pest Szent-Lőrinc, Kispest, Pest Szent-Erzsébet, Soroksár, Csepel, Albertfalva, Budafok, Nagytétény, Pesthidegkút, Csillaghegy, Békásmegyér) önállóságát.

A perem településeknek meg kell hagyni építészeti az egykori tradicionális város képét. Ezek fejlesztését városépítészeti tevékenységét magyar szakemberekre és vállalkozókra kell bízni!

Budapest új közigazgatási határain belül roham lépésekben el kell kezdeni a leromlott állapotban lévő eklektikus városképet reprezentáló lakóépületek sortatarozását, majd a belső felújításokat.

A munka elvégzéséhez igénybe kell venni ki kell dolgozni, az EU támogatások sorát.

Felesleges a régi – új budapesti közigazgatási határokon belül soha meg nem térülő gigaberuházásokat erőltetni (múzeumi negyed, látvány gyaloghíd, bevásárló központok stb.) melyek ismét hazai és külföldi multi cégeket fogja gazdagítani és az építések valódi hasznai újra külföldre vándorolnak majd. Először a legsürgősebben aszfaltozzák le, tatarozzák Budapest utcáit, és fessék ki házait.

Támogatni kell a hazai mikro, kis és középvállalkozásokat, de nem csak szóban a választások előtt „csalnak”.

Budapesti régi – új közigazgatási határain belül a jelölt helyeken hozzá kell kezdeni az olyan városközpontok megépítéséhez melyek a települések szerkezetével arányos. Össze kell hangolni az állami és a magyar mikro kis és középvállalkozások gazdasági tevékenységeit.

Az együttműködést biztosítani kell a magyar Vállalkozókkal. Meg kell szüntetni az „állami mutyit”. A politikai pártokat ne a nagy építőipari vállalkozások finanszírozzák. Meg kell oldani a pártok független állami finanszírozását, mert mint ismert ez a korrupció melegágya!

Mindezek lebonyolításához át kell szervezni a közigazgatást és mindenek előtt a leggyorsabban létre kell hozni az egykori Közmunkák Tanácsának mintájára azt a Hivatalt mely képes lebonyolítani az új építési hatósági munka mellett a kapcsolattartást a leváló peremtelepülések városszerkezeti fejlesztéseinek egyeztetésére, és lebonyolítására.

Mindezekhez szükség van egy erős városvezetésre amely alkalmas maximum két ciklus alatt Budapestet a hazai és külföldi turisták részére ismét vonzóvá tenni.

A felsorolt javaslatok természetesen a teljesség igénye nélkül készültek, de mindehhez egy alapvető feladatot el kell végeznie az országnak a városnak. Meg kell szüntetni ezt a mérhetetlen korrupciót és bármilyen nehéz kimondani ezt a politikai osztálynak magán kell sürgősen elkezdni!

Új szabályozásokban szigorúan rögzíteni kell – a települések belső közlekedési rendszerét részben önállósítani is kell.

A peremtelepüléseknél meg kell oldani, hogy fokozatosan önálló gazdasági egységek legyenek. Szűnjön meg a közlekedési ingázás a „city” és a települések között. Maximálisan törekedni kell a peremtelepülések önállóságára.

Meg kell szüntetni, de lehetőségek szerint drasztikusan csökkenteni kell például a mai elviselhetetlen nyugat-keleti irányú (Budaörsi út, Hegyalja út, Kossuth L. u., Rákóczi u., Baross tér , Kerepesi út) átmenő közúti forgalmat.

A peremtelepüléseknél önállóan gyorsan fejleszteni kell az egykori kisvárosi központokat és törekedni kell a településeken belüli munkahelyek megteremtésére. Lehetőség

szerint csökkenjenek a felesleges közlekedési kereszt ingázások Budapesten, ezáltal is a tömegközlekedés tehermentesíthető és olcsóbbá tehető.

Budapest új határain belül rohammunkával EU-s támogatással meg kell oldani a közutak, járdák tartós esztétikus burkolatokkal történő kiépítését. Befejezési határidő legkésőbb 2014 év vége legyen.